

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO
PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ
IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2014 m. spalio mėn.

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2014 m. spalio mėn.

Lietuvos banko valdyba Pranešimą apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą patvirtino 2014 m. spalio 30 d. Jį rengiant, panaudoti Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento, Europos Centrinio Banko, Europos Sąjungos statistikos tarnybos, Tarptautinio valiutos fondo ir kiti 2014 m. pirmojo pusmečio duomenys, paskelbti iki 2014 m. spalio 3 d.

Santrumpos ir kiti paaiškinimai

AB	akcinė bendrovė
BPM	Bendras priežiūros mechanizmas
BVP	bendras vidaus produktas
CRD IV	ketvirtoji Kapitalo reikalavimų direktyva (<i>Capital Requirements Directive IV, CRD IV</i>)
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	ES statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
LCVPD	AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas
PFĮ	pinigų finansų įstaiga
proc. p.	procentinis punktas
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
VĮ	valstybės įmonė
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas
VP	vertybiniai popieriai
VVP	vyriausybės vertybiniai popieriai

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („iš viso“ ir 100 %).

TURINYS

Santrauka.....	6
I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA	9
Pasaulio ekonomikos raida	9
Lietuvos ekonomikos raida	10
Ekonomikos prognozės	10
Realusis sektorius	11
Išorės sektorius	13
Kainos ir sąnaudos	14
Valdžios sektoriaus finansai	15
Kredito ir indėlių rinkos raida	17
II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS	20
Lito kursas ir pinigų politikos priemonės	20
Finansų rinkos priežiūra.....	21
Priežiūros kryptys ir rezultatai	21
Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra	23
Bankai.....	23
Bankų sektoriaus veikla.....	23
Veiklos riziką ribojantys normatyvai	26
Draudimo rinkos dalyvių veiklos ir rizikos valdymo apžvalga.....	27
Kredito unijos	28
Kitos finansų įstaigos	31
Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra	33
Pensijų fondai ir kolektyvinio investavimo subjektai.....	33
Pirminė ir antrinė rinkos	34
Vartojimo kreditų rinka	35
Ginčų nagrinėjimas	36
Finansinis švietimas.....	36
Makroprudencinė politika.....	37
Sisteminės rizikos analizė	37
Makroprudencinės politikos priemonės	41
Grynieji pinigai	42
Finansinio turto valdymas	44
Finansinio turto valdymo politika	44
Finansinis turtas ir jo valdymo rezultatai	44
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos	46
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra	46
Bendros mokėjimų eurai erdvės projektas	47
Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas	47
Pasirengimas euro įvedimui.....	48
Pasirengimas grynujų pinigų pakeitimui	48
Mokėjimo sistemų pertvarkymas	49
Visuomenės informavimo veikla	50
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas.....	51
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje	51
Dalyvavimas ES institucijų veikloje	51
Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis.....	52
III. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS.....	54
Misija, vertybės ir etika	54
Personalas	54

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

- 1 lentelė. Realusis BVP pasaulyje
- 2 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida 2014–2015 m.
- 3 lentelė. Pinigų finansų įstaigų bendrosios paskolų portfelio vertės kaita per metus
- 4 lentelė. Paskolų portfelio kokybės rodikliai
- 5 lentelė. Grynas pinigų išleidimas arba išėmimas (–)
- 6 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

PAVEIKSLAI

- 1 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)
- 2 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto kaitos veiksniai
- 3 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys
- 4 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai
- 5 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
- 6 pav. Ne finansų įmonių nuosavomis lėšomis finansuojamo turto dalies kaita
- 7 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai
- 8 pav. Indėlių PFĮ ir už juos mokamų palūkanų normų kaita
- 9 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke
- 10 pav. Bankų turto struktūra
- 11 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra
- 12 pav. Bankų grynas pelnas
- 13 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai
- 14 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai
- 15 pav. Pensijų fondų turto ir dalyvių skaičiaus pokytis
- 16 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2014 m. birželio 30 d.
- 17 pav. PFĮ paskolų ir BVP santykio ilgalaikė tendencija ir atotrūkis nuo jos
- 18 pav. Privačiojo sektoriaus turimų PFĮ paskolų ir pajamų santykis
- 19 pav. Būsto paskolas turinčių namų ūkių paskolų grąžinimui skiriamų pajamų dalis
- 20 pav. Būsto rinkos aktyvumas ir būsto kainos atskirose rinkos dalyse
- 21 pav. PFĮ paskolų privačiam sektoriui ir privačiojo sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis
- 22 pav. Einamosios sąskaitos balansas
- 23 pav. Investicijų struktūros pokyčiai
- 24 pav. Užsienio atsargos
- 25 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas
- 26 pav. Organizacinė schema

SANTRAUKA

Šiame pranešime pristatomas Lietuvos banko atliekamas darbas įgyvendinant Lietuvos Respublikos centrinio banko tikslus ir vykdant funkcijas šalies ir pasaulio ekonomikos bei finansų sistemos raidos kontekste.

Pasaulio ekonomikos augimas 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo netolygus dėl struktūrinių problemų besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse ir laikinų ekonomikos nuosmukių išsivysčiusiose valstybėse. Ekonominė situacija JAV gerėja, o JAV centrinis bankas – Federalinė rezervų sistema – nuosekliai mažina kiekybinio skatinimo programos apimtį. Situacija euro zonoje tebėra įtempta, todėl ECB toliau vykdo skatinamąją pinigų politiką. ES toliau kūrė bankų sąjungą, pritarė bendro bankų pertvarkymo fondo įsteigimui, o nuo lapkričio mėn. ECB pradės euro zonos šalių svarbiausių bankų tiesioginę priežiūrą. Rizika, susijusi su geopolitiniu neapibrėžtumu, ir toliau neigiamai veiks besiformuojančios rinkos šalių (ypač Rusijos) ekonomikos perspektyvas. Remiantis naujausiomis prognozėmis, numatoma, kad Rusijos ūkis augs labai nedaug. Skandinavijos valstybėse ekonomikos situacija gerėja, išskyrus struktūrinių ir ciklinių problemų kamuojamą Suomijos ūkį.

Lietuvos ekonomikos plėtra tebėra viena iš sparčiausių ES. Ją labiausiai skatina vidaus paklausa – didėja tiek namų ūkių vartojimas, tiek investicijos. Namų ūkius daugiau vartoti skatina gerėjanti padėtis darbo rinkoje ir maža infliacija. Vidaus investicijų raidai kol kas daro įtaką palanki ekonomikos konjunktūra. Eksporto plėtra susiduria su sunkumais, tačiau tai nesiejama su viso eksporto konkurencingumo praradimu. Sunkumų patiria kai kurių prekių ir paslaugų (pvz., perdirbtų naftos produktų, transportavimo ir sandėliavimo paslaugų) eksportas, o kitų prekių ir paslaugų eksporto plėtra yra santykinai sparti. Nepalankiai eksporto raidą veikia ir geopolitinė įtampa Rytų valstybėse, ji daro neigiamą įtaką minėtų valstybių vidaus paklausai.

Infliacija šiuo metu yra labai maža ir nenumatoma, kad ji artimiausiu metu reikšmingai padidėtų. Jau ilgokai tik grynoji infliacija ir didesnės nei prieš metus maisto kainos palaiko teigiamą bendrąją infliaciją, nes kitų vartotojų krepšelio sudedamųjų dalių – administruojamųjų prekių ir paslaugų, degalų – kainos yra nukritusios. Tarptautinės institucijos prognozuoja, kad naftos ir maisto žaliavų pasaulinės kainos 2014 m. bus mažesnės nei 2013 m. Nesitikima ir kainas didinančio spaudimo, kylančio iš vidaus paklausos, nes vienetinės darbo sąnaudos, 2013 m. gerokai paaugusios dėl pakelto minimaliojo darbo užmokesčio, šiemet turėtų didėti kur kas mažiau.

PFĮ skolinimas stabilizavosi, bankų indėliai augo. Per 2014 m. pirmąjį pusmetį PFĮ paskolų portfelis mažėjo lėčiau ir birželio mėn. buvo 1,0 proc. mažesnis negu prieš metus. Kita vertus, 2014 m. antrąjį ketvirtį jis padidėjo dėl aktyvesnio ne finansų įmonių skolinimosi ir toliau nuosaikiai didėjusio namų ūkių būsto įsigijimo finansavimo pasinaudojant iš bankų gautomis paskolomis. Nors skolinimosi kaina ir sąlygos tebėra palankios, o bankai paskolų paklausą vertina kaip padidėjusią, tačiau dėl Rusijos Federacijos taikomų užsienio prekybos apribojimų vis dar esama neapibrėžtumo dėl paskolų portfelio raidos ateityje. Indėliai bankuose ir toliau didėja, tačiau jų struktūra tiek pagal valiutą, tiek pagal trukmę keičiasi: daugėja indėlių eurai ir indėlių iki pareikalavimo.

PFĮ kreditavimas tebėra tvaraus lygmens. 2014 m. antrąjį ketvirtį PFĮ paskolų portfelio ir BVP santykis buvo 1,3 proc. p. mažesnis nei prieš metus ir sudarė 43,4 proc., t. y. trečdaliu mažiau nei 2010 m., kai šis santykis buvo didžiausias (64,4 %). 2014 m. pirmąjį pusmetį PFĮ suteiktų paskolų privačiam sektoriui (ne finansų įmonėms ir namų ūkiams) portfelio ūgtelėjimas šalies BVP augimo tempo neviršijo, todėl buvo vertinamas kaip subalansuotas. Gerėjanti namų ūkių finansinė būklė (didėjančios pajamos ir mažėjantis nedarbas) ir itin mažos palūkanų normos lėmė tai, kad namų ūkiai vis mažesnę savo pajamų dalį skyrė būsto paskolų grąžinimui ir vis didesnę – ne finansų įmonių produkcijai ir paslaugoms įsigyti. Tuo pat metu gerėjanti verslo finansinė padėtis teigiamai atsiliepė ne finansų įmonių gebėjimui grąžinti skolą ir mažino jų bankroto tikimybę. Be to, einamosios sąskaitos perteklius 2014 m. pirmąjį pusmetį rodė, kad ūkio finansavimas iš užsienio augo tvariai, todėl nėra pagrindo manyti, kad jis artimiausiu metu lemtų netvarų kredito augimą.

Nuo 2004 m. birželio 28 d. Lietuva dalyvauja VKM II ir vykdo vienašališką įsipareigojimą palaikyti fiksuotojo valiutos kurso režimą, t. y. pastovų lito kursą bazinės valiutos – euro – atžvilgiu (3,4528 Lt už 1 eurą). Lietuvos banko taikomos pinigų politikos priemonės skirtos stabiliam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti, tai padeda užtikrinti bankų sistemos likvidumą. Kaip ir anksčiau, Lietuvos bankas mūsų valstybėje registruotiems bankams neribotai keitė litus į bazinę valiutą, taikė privalomųjų atsargų reikalavimą, jiems buvo prieinama vienos nakties skolinimosi galimybė.

2014 m. pirmąjį pusmetį bankų veikla buvo stabili, tačiau atsiranda naujų aplinkybių, ir jas svarbu įvertinti planuojant tolesnę veiklą. Šiame vienas iš didžiausių iššūkių bankams – euro įvedimas. Numatoma, kad bankų euro įvedimo tiesioginės išlaidos 2014 m. sudarys apie 100 mln. Lt, kitais metais jie neteks panašaus dydžio pajamų (valiutos keitimo pajamų ir kt.). Ukrainos ir Rusijos konfliktas neturėtų labai paveikti bankų sistemos: bankų investicijos šiame regione nereikšmingos, Rusijos paskelbtų sankcijų įtaka bankų klientų galimybėms gražinti paskolas neturėtų būti reikšminga.

Toliau dirbama siekiant įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus bankų veiklos reguliavimo srityje. Parengti įstatymų, Lietuvos banko valdybos nutarimų projektai, įgyvendinantys CRD IV. Pradėta rengtis perkelti Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyvą (angl. *Bank Recovery and Resolution Directive*). Ja nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema. Su šalies prisijungimu prie euro zonos siejamas Lietuvos išitraukimas iš bankų sąjungą ir Bendrą bankų priežiūros mechanizmą. Prisijungus prie pastarojo, ECB nuo 2015 m. sausio 1 d. perims trijų didžiausių ir sistemai svarbių Lietuvoje registruotų komercinių bankų – AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko – priežiūrą. Pagal ECB metodiką atliktas šių bankų visapusiškas veiklos ir balansų vertinimas ir ECB koordinuojamas bankų testavimas nepalankiausiomis sąlygomis, spalio pabaigoje jo rezultatai bus paskelbti visuomenei.

Draudimo rinka 2014 m. pirmąjį pusmetį ir toliau augo. Gana didelį draudimo rinkos apimtį didėjimą lėmė augusios abi – gyvybės ir ne gyvybės – draudimo šakos, tačiau jų augimo tempai buvo skirtingi. Didelė konkurencija ne gyvybės draudimo rinkoje turėjo įtakos šios rinkos pokyčiams – mažėjo daugelio ne gyvybės draudimo rūšių įkainiai, dėl šios priežasties ne gyvybės draudimo grupių apimtį augo ne tokiu sparčiu tempu, kaip gyvybės draudimo. Aktyviai rengiamasi direktyvos „Mokumas II“ įgyvendinimui. Šia direktyva nustatomas rizikos vertinimo pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo apskaičiavimas lems didesnius draudimo įmonių veiklos ir priežiūros pokyčius.

Toliau stiprinama kredito unijų sektoriaus priežiūra. Lietuvos banko sugriežinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, kai kurioms kredito unijoms taikomi veiklos apribojimai ir kitos poveikio priemonės turėjo įtakos kredito unijų veiklai – jos atsakingiau vertino prisiimamą riziką. Be to, vyko ir tam tikri paskolų portfelio struktūros pokyčiai – mažėjo rizikingesnėmis laikytinų asocijuotiesiems nariams suteiktų paskolų dalis paskolų portfelyje ir didelių paskolų koncentracija.

Vienas iš svarbiausių kredito unijų uždavinių – kapitalo bazės stiprinimas. Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. liepos 17 d. priimtas Kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas padės užtikrinti didesnę kredito unijų veiklos patikimumą ir saugumą. Kredito unijos, vykdydamos pasikeitusias šio įstatymo nuostatas, privalės sustiprinti kapitalo bazę ir gerinti prisiimamos rizikos valdymą. Toliau dirbama ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams: parengtos kredito unijų sistemos reformos techninės detalės, jose numatoma keisti kapitalo formavimo tvarką, siūloma didinti unijų integraciją, stiprinti valdymo ir vidaus kontrolę.

Nuo 2013 m. liepos mėn. vartojimo kreditams pradėti taikyti Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai padėjo pristabdyti smulkiųjų vartojimo kreditų rinkos augimą, tačiau pavojingas tendencijas rodo ir toliau didėjanti vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų suma, kai mokėjimas pradelstas ilgiau kaip 90 dienų iš eilės. 2014 m. antrojo ketvirčio pabaigoje ši suma sudarė 308,11 mln. Lt. Norint sumažinti neatsakingą skolinimąsi ir skolinimą, reikalingi Vartojimo kredito įstatymo pakeitimai. Siūloma riboti asmenų galimybę vartojimo kredito sutartį sudaryti neapgalvotai, įpareigoti vartojimo kredito davėjus tikrinti visą iš klientų gautą informaciją, numatyti papildomus reklamos reikalavimus ir kt.

Būsto kainos pastaruju metu kilo sparčiau, tačiau vertinama, kad jos didėjo tvariai. 2014 m. antrąjį ketvirtį būstas Lietuvoje buvo 9 proc. brangesnis nei prieš metus, o labiausiai kainos kilo didžiuosiuose miestuose. Daugiausia tai skatino padidėjęs rinkos aktyvumas sandorius vykdant be

skolintų lėšų, tačiau skolinimas būstui vis labiau prie to prisideda. Prie būsto rinkos aktyvumo ir kainų kilimo prisidėjo bendras gyventojų finansinės būklės gerėjimas, alternatyvių investavimo priemonių stoka esant mažai grąžai ir namų ūkių siekis pinigines lėšas paversti apčiuopiamu turtu prieš nacionalinės valiutos pasikeitimą. Vis dėlto didelė būstų pasiūla riboja netvaraus augimo galimybę, o atlikti fundamentalūs vertinimai rodo, kad būsto kainos Lietuvoje vis dar nėra pakankamai įvertintos.

Siekdamas apsisaugoti nuo sisteminio pobūdžio rizikos, Lietuvos bankas taikė makroprudencinės politikos priemones. Greta Atsakingojo skolinimo nuostatuose apibrėžtų makroprudencinės politikos priemonių – maksimalaus kredito dydžio ir įkeisto turto vertės santykio (85 %) ir maksimalaus vidutinės įmokos ir pajamų santykio (40 %) – planuojama pradėti taikyti CRD IV nustatytus griežtesnius bankų kapitalo reikalavimus. Lietuvos bankas jau atliko pirminę CRD IV reglamentuotų bankų kapitalo rezervų analizę, kurioje įvertinti Lietuvos finansų sektoriaus ir ekonomikos ypatumai. Kai kurie rezervai bus taikomi netrukus po šios Direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę. Numatoma, kad CRD IV reglamentuotas kapitalo apsaugos rezervas mūsų šalies bankams bus taikomas nuo 2015 m. pradžios, nustatant 2,5 proc. normatyvą. Šį visos apimties kapitalo rezervą planuoja taikyti ir kitos Baltijos bei Šiaurės Europos šalys. Be to, Lietuvos bankas planuoja pradėti taikyti anticiklinio kapitalo rezervą nuo 2015 m.

Siekdamas labiau išskaidyti investavimo riziką ir padidinti prognozuojamą investicijų pelningumą per trejų metų investavimo laikotarpį, Lietuvos bankas 2014 m. padidino investicijas į investicinio reitingo bendrovių skolos VP, ilgesnio laikotarpio obligacijas, nuosavybės VP (akcijas), vienas iš pirmųjų iš ECBS bankų pradėjo investuoti į Kinijos vyriausybės išleistus vertybinius popierius. Šie Lietuvos banko veiksmai ir situacija finansų rinkose lėmė, kad finansinio turto grąža nuo metų pradžios sudarė 1,39 proc.

2014 m. liepos 23 d. ES Bendrųjų reikalų tarybai priėmus galutinį sprendimą dėl Lietuvos dalyvavimo ekonominėje ir pinigų sąjungoje (EPS) nuo 2015 m. sausio 1 d., Lietuva taps devynioliktąja euro zonos, kurioje naudojama bendroji ES valiuta – euras, nare. Užbaigus Lietuvos priėmimo į euro zoną procedūrą, Lietuvos bankas daugiausia dėmesio skiria praktiniam pasirėngimui įvesti naująją valiutą. Vienos iš svarbiausių sričių yra sklandus grynųjų pinigų pakeitimas, mokėjimo sistemų pritaikymas, dalyvavimas visuomenės informavimo kampanijoje. Daug dėmesio skiriama sklandžiam bendradarbiavimui su kitomis tiek ES, tiek Lietuvos institucijomis užtikrinti.

Lietuvos bankas, siekdamas tvaraus ir veiksmingo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimo ir rengdamasis euro įvedimui, vykdė mokėjimo sistemų pritaikymo atsiskaityti eurai darbus, derino mokėjimo sistemų priežiūros vykdymą su Eurosistemos sistemų priežiūros sandara ir mokėjimo sistemų priežiūrą reglamentuojančiais ECB teisės aktais, taip pat atliko AB Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos ir jos sąsajos su tarptautiniu centrinių vertybinių popierių depozitoriumu *Clearstream Banking Luxembourg s. a.* tinkamumo naudoti Eurosistemos kredito operacijose vertinimą. Kad būtų sklandžiai įgyvendintas SEPA projektas, SEPA komitetas parengė ir specializuotoje SEPA interneto svetainėje viešai paskelbė trečiąją mokėjimo priemonių pakeitimo SEPA mokėjimo priemonėmis Lietuvoje plano versiją.

Lietuvos bankas aktyviai dalyvavo ECBS, kitų ES institucijų, tarptautinių organizacijų veikloje, glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais ir priežiūros institucijomis. Be to, 2014 m. liepos 23 d. ES Tarybai priėmus sprendimą dėl Lietuvos narystės euro zonoje, Lietuvos banko atstovai stebėtojo teisėmis pradėjo dalyvauti ECB valdančiosios tarybos ir ECBS komitetų Eurosistemos sudėties posėdžiuose. ES institucijų darbotvarkėse daugiausia dėmesio skirta Bendro priežiūros mechanizmo įgyvendinimo ir ilgalaikio ekonomikos finansavimo klausimams. TVF daug dėmesio skyrė tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos sureguliuojimo ir finansų sistemos pertvarkos klausimams, regioninės stebėsenos stiprinimui.

I. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA

Pasaulio ekonomikos raida

Pasaulio ekonomikos augimas 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo netolygus. Vis labiau prie jo prisideda išsivysčiusios šalys, tačiau didžiausios iš jų – Vokietijai, JAV ir Japonijai – nepavyko išvengti laikinų ekonomikos nuosmukių. Besiformuojančios rinkos šalyse ūkio augimą ir toliau stabdo struktūrinių reformų stoka. Šiame vis dar tikimasi spartesnio nei pernai pasaulio ekonomikos augimo – nuo metų pradžios nuosaikiai kyla pasauliniai pasitikėjimo ir ateities tendencijų rodikliai, tačiau pablogėjusi geopolitinė situacija neigiamai veiks pasaulio ūkio plėtrą.

Pagrindinių pasaulio centrinių bankų nustatomos palūkanų normos tebėra mažos, tačiau pinigų politikos kryptys vis labiau skiriasi. Europos ir Japonijos centriniai bankai toliau taiko arba nustato papildomas skatinamąsias pinigų politikos priemones, o JAV centrinis bankas – Federalinė rezervų sistema žengia priešingą keliu. Dėl spartesnio ūkio augimo ir didėjančios infliacijos, geresnių darbo rinkos rodiklių bei augančios vidaus paklausos Federalinė rezervų sistema nuo 2014 m. pradžios nuosekliai mažina kiekybinio skatinimo programos apimtį, programą tikimasi baigti šių metų spalio mėn. ECB, siekdamas padidinti infliaciją iki lygio, artimesnio 2 proc., pagrindinę palūkanų normą nuo 2014 m. pradžios sumažino du kartus – iki 0,15 ir 0,05 proc. Tai mažiausios pagrindinės palūkanų normos per visą bendros euro zonos valiutos istoriją. Siekdamas paskatinti bankų skolinimą namų ūkiams ir ne finansų įmonėms, ECB ėmėsi papildomų pinigų politikos priemonių – tikslinių ilgojo laikotarpio refinansavimo operacijų bei turtu užtikrintų VP pirkimo programos. Vis labiau besiskiriančios pinigų politikos kryptys euro zonoje ir JAV turėjo įtakos euro kursui, jis pastaruoju metu silpnėjo.

1 lentelė. Realusis BVP pasaulyje
(proc.)

	Realiojo BVP augimas			
	2012	2013	2014*	2015*
Visas pasaulis	3,5	3,2	3,4	4,0
Išsivysčiusios valstybės	1,4	1,3	1,8	2,4
JAV	2,8	1,9	1,7	3,0
Euro zona	-0,7	-0,4	1,1	1,5
Besiformuojančios rinkos ekonomikos šalys	5,1	4,7	4,6	5,2
Rusija	3,4	1,3	0,2	1,0

Šaltinis: TVF.

* Prognozės.

JAV ekonomika šių metų pirmąjį pusmetį augo šiek tiek lėčiau. Tai siejama su neįprastai šalta žiema, dėl jos pirmąjį ketvirtį JAV ekonomika patyrė nedidelį nuosmukį. Didelė vidaus paklausa lėmė JAV ekonomikos atsigavimą antrąjį ketvirtį, o aukšti pasitikėjimo rodikliai rodo geras ūkio raidos perspektyvas. Tendencijos, stebimos šalies darbo rinkoje, yra palankios, sparčiai daugėja kuriamų naujų darbo vietų, o nedarbas sumažėjo iki žemiausio lygio po finansų krizės. Infliacija JAV nuo metų pradžios padidėjo ir pastaraisiais mėnesiais iš esmės atitinka Federalinės rezervų sistemos išsiskeltą tikslą. Tikimasi, kad JAV ekonomika sparčiai augs ir 2014 m. antrąjį pusmetį, tai daugiausia lems laisvėjanti fiskalinė politika, didėjanti vidaus paklausa bei palankios finansavimosi sąlygos.

Euro zonos ūkis 2014 m. pirmąjį pusmetį augo lėčiau, nei buvo tikimasi, dėl lėtai atsigaunančios darbo rinkos, struktūrinių reformų stokos ir sudėtingos geopolitinės situacijos. Mažėjančios energetinių išteklių ir maisto kainos lėmė mažą infliaciją euro zonoje. Pastaruoju metu vis labiau besiskiriančios Federalinės rezervų sistemos ir ECB pinigų politika bei silpnėjantis euro kursas turėtų

daryti didinamąjį poveikį infliacijai euro zonoje. Vertinant pagal šalis, matyti, kad prastesnius, nei tikėtasi, pirmojo pusmečio rezultatus labiausiai lėmė Prancūzijos ir Italijos rodikliai. Prancūzijos ūkis, slegiamas padidėjusios mokesstinės naštos ir aukšto nedarbo lygio, nuo šių metų pradžios patiria stagnaciją. Italijos ekonomika per pastaruosius septynerius metus patyrė jau trečią recesiją. Sudėtingą Italijos ūkio būklę iš dalies lemia struktūrinės problemos: nepakankamai lanksti darbo rinka, prisidedanti prie aukšto nedarbo lygio, ir valdžios institucijų valdysenos problemos. Vokietijos ekonomikai taip pat nepavyko išvengti laikino nuosmukio 2014 m. antrąjį ketvirtį. Šis sumažėjimas iš esmės buvo nulemtas vienašalių veiksmų, o didelė vidaus paklausa ir aukšti pasitikėjimo bei ateities tendencijų rodikliai leidžia tikėtis, kad antrąjį pusmetį ekonomika atsigauna. Neigiamą įtaką Vokietijos ūkio augimui galėtų daryti prastėjanti geopolitinė padėtis Europos rytuose. Padėtis TVF ir ES finansinę paramą gavusiose euro zonos šalyse šiek tiek geresnė: sumažėjo šių šalių nemokumo rizika, nuosaikiai atsigauna vidaus paklausa ir pasitikėjimo rodikliai. Tikimasi, kad antrąjį pusmetį pradės augti ir labiausiai krizės paveiktos šalys – Graikijos – ekonomika.

ES institucijose buvo priimami svarbūs politiniai sprendimai toliau kuriant bankų sąjungą. Gegužės 21 d. 26 ES šalys (išskyrus Jungtinę Karalystę ir Švediją) pasirašė tarpvyriausybinių susitarimų dėl bendro komercinių bankų pertvarkymo fondo. Numatytas fondo tikslinis dydis yra 55 mlrd. eurų, į jį pateks lėšos, surinktos iš bankams taikomų mokesčių. Į šį fondą (jį planuojama sukaupti per 8 metus) šalys narės lėšas pradėtų pervesti nuo 2016 m. Didesnio patikimumo euro zonos finansų sistemai turėtų suteikti ir Bendras bankų priežiūros mechanizmas: nuo 2014 m. lapkričio mėn. ECB taps atsakingas už tiesioginę visų euro zonos šalių svarbiausių bankų priežiūrą. Prieš pradėdamas prižiūrėti didžiausius euro zonos bankus, 2014 m. spalio pabaigoje ECB paskelbs galutinius nuodugnaus didžiausių euro zonos bankų balansų ir testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatus.

Rusijos ūkio perspektyvos ir toliau blogėja. Naujausių prognozių duomenimis, Rusijos ekonomika 2014 m. augs labai nedaug. Ūkio raidą neigiamai veikia mažėjanti naftos kaina. Toliau lėtėja namų ūkių vartojimas, jam didelę įtaką daro didžiausią reikšmę per trejus metus pasiekęs metinis vartotojų kainų indekso augimas. Rusijos vartotojų perkamąją galią, tikėtina, mažins ir 2014 m. rugpjūčio 6 d. pradėtas taikyti Rusijos draudimas vienus metus įvežti į šalį ES, JAV, Kanadoje, Australijoje ir Norvegijoje pagamintus jautienos, kiaulienos, paukštienos, žuvies ir pieno produktus bei vaisius ir daržoves. Siekdamas suvaldyti iš Rusijos tekančius privačiojo kapitalo srautus ir augančią infliaciją, Rusijos centrinis bankas nusprendė padidinti bazinę palūkanų normą iki 8 proc. Šiomet bazinės palūkanų normos Rusijoje didinamos jau trečią kartą. Nuo Rusijos ir Ukrainos konflikto pradžios Rusijos centrinis bankas naudoja užsienio atsargas, taip siekdamas paremti nuvertėjančią rublį. 2014 m. pradžioje šios atsargos sudarė 510 mlrd., o rugsėjo pradžioje – 465 mlrd. JAV dol.

Lietuvos finansų sistemai svarbių Skandinavijos valstybių ūkių plėtra buvo skirtinga. Danijos, Švedijos ir Norvegijos ekonomika 2014 m. pirmąjį pusmetį augo sparčiau nei pernai, o Suomijoje tęsiasi recesija. Danijos ir Švedijos ūkio augimą daugiausia lemia didelė vidaus paklausa, kylantis realusis darbo užmokestis ir palanki pinigų politika. Švedijos centrinis bankas, siekdamas paskatinti infliaciją, kuri šioje šalyje yra gerokai žemiau užsibrėžto tikslo, mažesnio kaip 2 proc., bet jam artimo lygio, 2014 m. liepos 3 d. sumažino bazinę palūkanų normą iki 0,25 proc. Norvegijos ekonomika pirmąjį pusmetį taip pat augo sparčiau nei pernai, ir tai lėmė išaugęs privatusis vartojimas, gera padėtis darbo rinkoje ir padidėjusi užsienio paklausa. Situacija Suomijos ūkyje pirmąjį šių metų pusmetį negerėjo. Ekonomiką neigiamai veikė struktūrinės ir ciklinės problemos, didėjantis nedarbo lygis, mažėjančios vidaus investicijos. Vakarų šalių pradėtos taikyti sankcijos ir Rusijos priimti maisto produktų importo apribojimai dar labiau apsunkins padėtį Suomijoje. Tikimasi, kad Suomijos ekonomika augti pradės tik 2015 m.

Lietuvos ekonomikos raida

Ekonomikos prognozės

Lietuvos ūkis auga, palaikomas vidaus paklausos. Ji didėja gana sparčiai ir daugiau, nei tikėtasi. Privatųjį vartojimą skatina atsigaunanti darbo rinka ir didėjančios realiosios pajamos, o investicijas –

didelis gamybos pajėgumų panaudojimo lygis ir vykdomi infrastruktūros projektai. Didėjančios investicijos į statybos objektus (gyvenamuosius pastatus, infrastruktūros objektus ir kitus pastatus bei statinius) lemia reikšmingą statybos veiklos atsigavimą: joje sukuriama pridėtinės vertės metinis augimas jau keturis ketvirčius iš eilės viršija 10 proc. Daugelis kitų ekonominių veiklų taip pat patiria teigiamą vidaus paklausos augimo poveikį.

Vis dėlto pastebima ir ne tokių teigiamų tendencijų – ūkio dalyvių lūkesčiai pablogėjo. Perspektyvas prasčiau vertina tiek namų ūkiai, tiek pagrindinių ekonomikos sektorių – pramonės, statybos, prekybos ir paslaugų – įmonės. Su Rusija susijusi geopolitinė įtampa gali dar pabloginti lūkesčius, o tai neigiamai veiktų ūkio plėtrą: skatintų namų ūkius apriboti išlaidas ir daugiau taupyti, o įmones – atidėti investavimą ir darbuotojų samdą.

Be pablogėjusių lūkesčių, susirūpinimą kelia rugpjūčio mėn. Rusijos įvestas importo iš ES ir kitų valstybių suvaržymas. Apribojimas taikomas prekybai žemės ūkio ir maisto produktais, t. y. maždaug penktadaliui Lietuvos prekių eksporto į Rusiją, arba beveik 4 proc. viso Lietuvos prekių eksporto. Tai gana reikšminga dalis, tačiau tik apie ketvirtadalis šio eksporto yra lietuviškos kilmės, o tris ketvirtadalius sudaro reeksportas. Taigi poveikis Lietuvos ekonomikai bus mažesnis, nei atrodytų iš pirmo žvilgsnio, tačiau tam tikri padariniai pasireikš. Neigiamą poveikį pajus žemės ūkis ir maisto pramonė, ypač pieno ir mėsos produktų gamybos įmonės (šios pramonės šakos į Rusiją eksportavo nemenką dalį – po daugiau nei dešimtadalį – savo produkcijos). Nukentės ir transporto veikla, nes nemaža jos pajamų dalis uždirbama sandėliuojant ir vežant krovinius, skirtus Rusijos rinkai. Tiesiogiai paveiktų veiklų įmonės atsargiau investuos ir samdys, o tai turės įtaką kitoms ekonominėms veikloms. Vertinama, kad dėl Rusijos taikomo suvaržymo Lietuvos BVP augimas šiemet sumažės apie 0,4 proc. p.

Vis dėlto prognozuojama, kad ekonominis aktyvumas toliau kils. Numatoma, kad realusis BVP šiemet padidės 2,9, o kitąmet – 3,3 proc. Paklausa ES – pagrindinėje lietuviškos kilmės prekių eksporto rinkoje – turėtų didėti, ir tai palaikys atvirojo sektoriaus plėtrą. Jam augant, nuosekliai didės ir į vidaus paklausą orientuotų ekonominių veiklų aktyvumas.

Infliacija ir toliau bus maža. Numatoma, kad šiemet ji sudarys 0,4, o kitąmet – 1,2 proc. Administruojamosios ir degalų kainos yra nukritusios, o teigiamą bendrąją metinę infliaciją jau ilgokai palaiko tik didesnės nei prieš metus maisto kainos ir teigiama grynoji infliacija – infliacijos dalis, labiau susijusi su vidaus pakausa. Grynoji infliacija artimiausiu metu neturėtų daug didėti, nes numatomas tik nuosaikus vienetinių darbo sąnaudų augimas. Išorės veiksnių, tokių kaip pasaulinės žaliavų kainos ir infliacija euro zonoje, prognozės taip pat leidžia tikėtis mažos infliacijos Lietuvoje.

2 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida 2014–2015 m.

(pokytis per metus, jei nenurodyta kitaip, %)

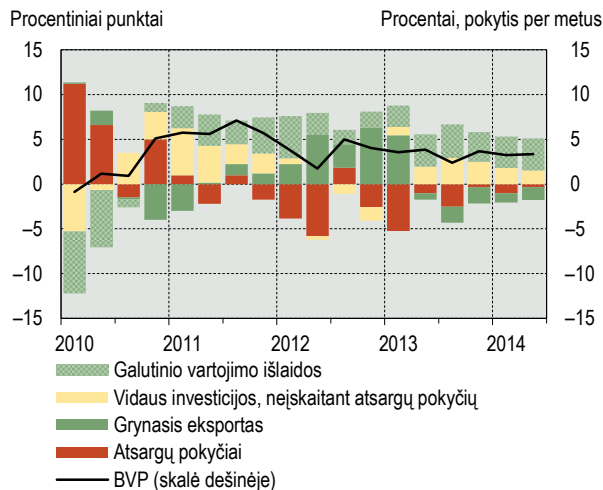
	2014	2015
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI, proc.	0,4	1,2
Kompensacija vienam dirbančiajam	4,2	4,3
BVP (grandine susieta apimtis)	2,9	3,3
Privatusis vartojimas	4,7	3,6
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	8,4	4,9
Eksportas (prekės ir paslaugos)	0,2	5,3
Importas (prekės ir paslaugos)	2,1	6,4
Einamosios sąskaitos balanso ir BVP santykis, proc.	1,2	–0,3
Nedarbo lygis, proc.	11,2	9,9

Šaltinis: 2014 m. rugsėjo mėn. Lietuvos banko prognozės.

Realusis sektorius

Jau kurį laiką stebima stabili Lietuvos ekonomikos plėtra leido sumažinti nuosmukio metu susidariusį neigiamą BVP atotrūkį nuo potencialiojo BVP lygio. Ekonomikos plėtrą labiausiai skatina atsigavusi vidaus paklausa, ji nusveria nepalankią grynojo eksporto įtaką BVP augimui.

1 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: apskaičiuota taikant Europos sąskaitų sistemos 1995 metodologines nuostatas.

Pastaraisiais ketvirčiais ekonomikos aktyvumą labiausiai didina itin palanki namų ūkių vartojimo raida. Svarbus veiksnys, skatinantis namų ūkius daugiau vartoti, yra gerėjanti padėtis darbo rinkoje. Stebimas tiek užimtumo, tiek darbo užmokesčio augimas. Užimtumas didėja daugiausia dėl su vidaus paklausa susijusių veiklų darbuotojų skaičiaus augimo. Darbo užmokesčio didėjimui iš dalies įtaką daro prie natūralaus nedarbo lygio artėjantis nedarbas. Tai sudaro sąlygas darbo užmokesčiui kilti gana sparčiai net ir išnykus minimalios mėnesinės algos poveikiui. Palanki darbo rinkos raida lemia net tik spartų reguliarių darbo pajamų fondo – svarbiausios namų ūkių disponuojamųjų pajamų dedamosios – augimą, bet ir prisideda prie namų ūkių finansinės padėties stiprinimo. Tai skatina įsigyti daugelio kategorijų vartojimui skirtų prekių. Be šių veiksnių, prie palankios namų ūkių vartojimo raidos reikšmingai prisideda ir itin maža infliacija, 2014 m. ji tik šiek tiek mažina namų ūkių perkamąją galią.

Ekonomikos aktyvumą taip pat didina greičiau nei įprasta augančios investicijos, tokia jų raida sietina tiek su ekonominės konjunktūros nulemtomis priežastimis, tiek su vienkartiniais veiksniais. Itin palankiai vertintinas spartus produktyvių investicijų – investicijų į mašinas ir įrenginius, negyvenamuosius pastatus, infrastruktūros objektus – augimas. Santykinai didelis gamybos pajėgumų panaudojimo lygis ir palankios sąlygos investicinius projektus finansuoti skolintomis lėšomis buvo vieni iš pagrindinių veiksnių, skatinusių įmones didinti produktyvias investicijas. Pastebėtina, kad šių metų pradžioje dėl palankių oro sąlygų įmonės aktyviau ėmėsi statybos darbų – investavo į pastatus ir statinius. Prie investicijų plėtros prisideda ir gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinkos atsigavimas. Augantis namų ūkių noras įsigyti nekilnojamojo turto sudarė sąlygas gyvenamojo būsto projektų plėtojams investuoti į naujus projektus. Iš pagrindinių investicijų rūšių menksta tik investicijos į transporto priemones, tačiau tokios šių investicijų raidos ir tikėtasi. Itin didelės šios rūšies investicijas 2013 m. lėmė nuo 2014 m. pradžios įsigalėjęs naujoms transporto priemonėms skirtas griežtesnis taršos normatyvas „Euro 6“. Vertinant tolesnę investicijų raidą susiduriama su itin dideliu neapibrėžtumu. Nors kai kurioms ekonominėms veikloms reikėtų daugiau investicijų, tačiau tebesitęsianti geopolitinė įtampa Rytų Europoje gali neigiamai veikti įmonių investicinius sprendimus.

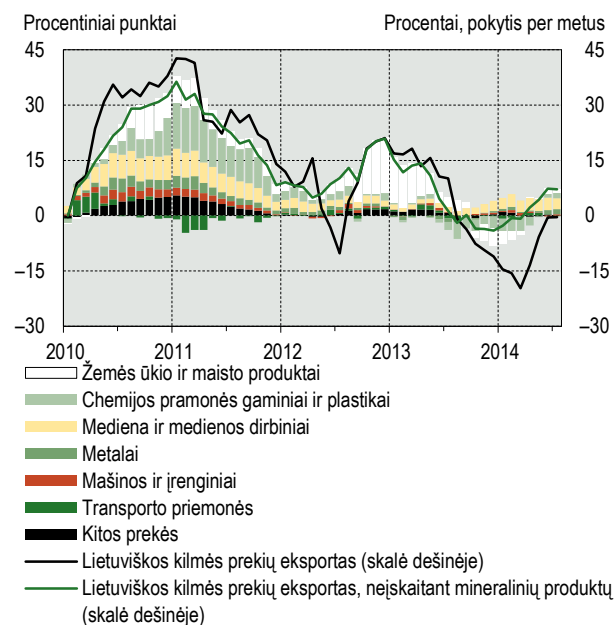
Stiprios vidaus paklausos ir sunkumus patiriančio eksporto konjunktūra lemia neigiamą grynojo eksporto įtaką BVP plėtrai. Augančios vidaus paklausos poveikis grynam eksportui pasireiškia per didesnę importą augimą, nes namų ūkių vartojimo ir vidaus investicijų raida tiesiogiai veikia galutinio vartojimo prekių ir gamybos priemonių importą. Eksporto plėtros sunkumai iki šiol daugiausia buvo susiję su dviejų rūšių produktų – perdirbtų naftos gaminių ir trąšų – ir transportavimo bei sandėliavimo paslaugų eksportu. Kitų prekių ir paslaugų eksporto plėtra daug palankesnė, ją iš dalies teigiamai veikia atsigaunanti užsienio paklausa. Užsienio paklausos teigiama įtaka eksportui turėtų pamažu didėti, tačiau to neturėtų pakakti, kad eksporto plėtra viršytų didelės vidaus paklausos palaikomą

importo plėtrą. Todėl prognozuojama, kad trumpuoju laikotarpiu grynasis eksportas vis dar mažins BVP.

Išorės sektoriaus

2014 m. pradžioje eksportas buvo mažesnis nei prieš metus, o antrąjį ketvirtį ėmė augti. Tokią raidą iš dalies lėmė suprastėję AB „ORLEN Lietuva“ veiklos rezultatai: pirmąjį ketvirtį mineralinių produktų eksportas buvo perpus mažesnis nei tuo pačiu laikotarpiu prieš metus. Dėl paaštrėjusios konkurencijos naftos perdirbimo rinkoje mineralinių produktų eksportas neauga jau visus metus. Be to, prie prastos eksporto raidos metų pradžioje prisidėjo beveik trečdaliu kritęs trąšų eksportas – tam daugiausia įtakos turėjo nukritusios trąšų produkcijos kainos pasaulinėje rinkoje. Antrąjį ketvirtį lietuviškos kilmės prekių, neįskaitant mineralinių produktų, eksporto rodikliai po truputį gerėjo: sparčiai augo medienos ir medienos dirbinių prekių eksportas, šiek tiek pagerėjo trąšų eksporto rodikliai.

2 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto kaitos veiksniai
(3 mėn. slenkamosios sumos)

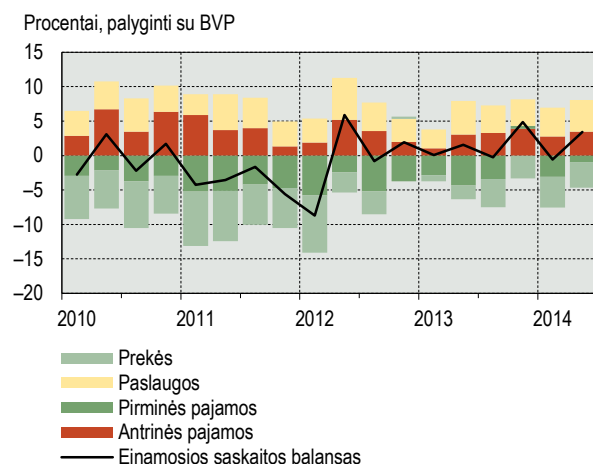

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Reeksportas metų pradžioje augo lėčiau dėl mažėjusio transporto priemonių reeksporto. Tikėtina, kad tam įtakos turėjo prastėjusi ekonominė padėtis Rusijoje, nuvertėjusios kai kurių reeksporto partnerių (Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano) valiutos. Antrąjį ketvirtį reeksporto augimas atsigavo, daugiausia prie to prisidėjo mašinų ir įrenginių reeksportas.

Vertinant pagal šalis, pažymėtina, kad lietuviškos kilmės prekių eksporto (neįskaitant mineralinių produktų) raida nuo metų pradžios skyrėsi: eksportas pastebimai augo į ES šalis, tačiau krito į Rytų Europos šalis. Iš pastarųjų daugiausia prie mažėjimo prisidėjo Rusija ir Ukraina, jose vidaus paklausa menksta. Besitęsiantis Rusijos ir Ukrainos konfliktas turėtų ir toliau mažinti eksporto plėtros galimybes šiose valstybėse, eksporto raidą veiks ir ES bei kitų šalių eksporto į Rusiją ribojimai.

3 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Einamoji sąskaita 2014 m. pirmąjį ketvirtį buvo beveik subalansuota ir sudarė $-0,6$ proc. BVP. Neigiamai einamosios sąskaitos balansą veikė dėl mineralinių produktų eksporto kryčio sumenkęs prekių eksportas ir toliau augęs vidaus paklausos skatinamas prekių importas. Antrąjį ketvirtį einamoji sąskaita buvo perteklinė, perteklius sudarė $3,4$ proc. BVP. Jis susiformavo pagerėjus užsienio prekybos rezultatams ir sumenkus neigiamam pirminių pajamų balansui. Šis balansas buvo mažiau neigiamas dėl Lietuvoje veikiančių užsienio įmonių sumažintų reinvesticijų.

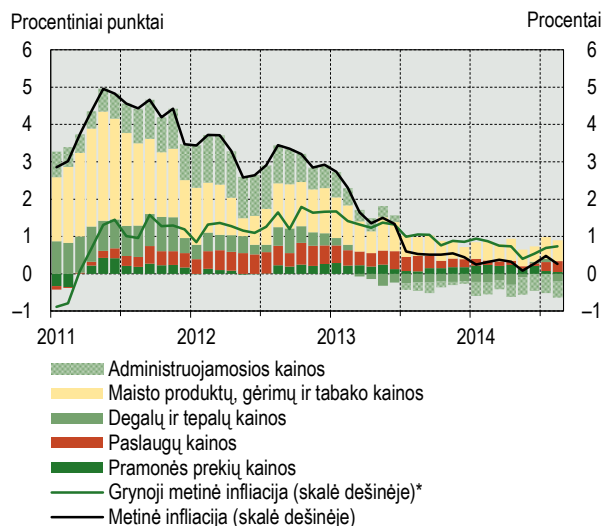
Kainos ir sąnaudos

Pastaruoju metu infliacija buvo labai maža: 2014 m. pirmąją pusę metinė infliacija sudarė vos $0,3$ proc. Tokią mažą infliaciją lėmė vartotojams palankūs tiek išorės, tiek vidaus veiksniai. Pasaulinės žaliavų kainos sumažėjo, euro zonoje vyravo maža infliacija, o darbo sąnaudų kaita Lietuvoje nedarė spaudimo labiau su vidaus paklausa susijusiai infliacijos daliai – grynajai infliacijai.

Šių metų pirmąjį pusmetį infliacija buvo tik šiek tiek mažesnė nei ankstesnį pusmetį, tačiau daug mažesnė nei prieš metus, kai ji sudarė $1,8$ proc. 2013 m. pirmąją pusę tik degalų kainos buvo nukritusios, o kitos – maisto, administruojamosios, pramonės prekių ir rinkos paslaugų – kainos kilo. 2014 m. pirmąjį pusmetį padėtis buvo kitokia: mažėjo ne tik degalų, bet ir administruojamosios kainos, o maisto ir paslaugų kainos kilo pastebimai lėčiau.

Nors kitos vartotojų krepšelio grupės irgi skatino infliacijos sumažėjimą pirmąjį pusmetį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, tačiau labiausiai jis susijęs su administruojamosiomis kainomis. Vien su pasikeitusia jų tendencija galima sieti apie pusę aptariamo infliacijos sumažėjimo. Administruojamųjų kainų kaitos skirtumas labai susijęs su elektros energija: 2013 m. pradžioje elektra buitiniams vartotojams reikšmingai – beveik dešimtadaliu – pabrango dėl paramos biokuro jėgainėms ir termofikacinėms elektrinėms (tai infliaciją padidino $0,3$ proc. p.), o 2014 m. pradžioje ji atpigo. Palyginti su 2013 m. pirmąja puse, infliaciją gerokai sumažino ir dujų bei šilumos kainų kaita. Dujų kainų kilimas 2013 m. pirmąjį pusmetį buvo palaikomas dar 2012 m. viduryje penktadaliu pabrangusių gamtinių dujų buitiniams vartotojams, o 2014 m. pradžioje jos atpigo. Šilumos kainos nuosekliai mažėja nuo 2012 m. pabaigos, nes pinga kuras, naudojamas šilumai gaminti. Taigi jau 2013 m. pirmąją pusę šiluma buvo pigesnė nei prieš metus, tačiau šiemet šilumos kainų metinis kritimas buvo dar didesnis (birželio mėn. jis sudarė net 18%), nes gegužės ir birželio mėn. labai nukrito šilumos kainos keliuose didžiuosiuose miestuose.

4 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų, pokytis.

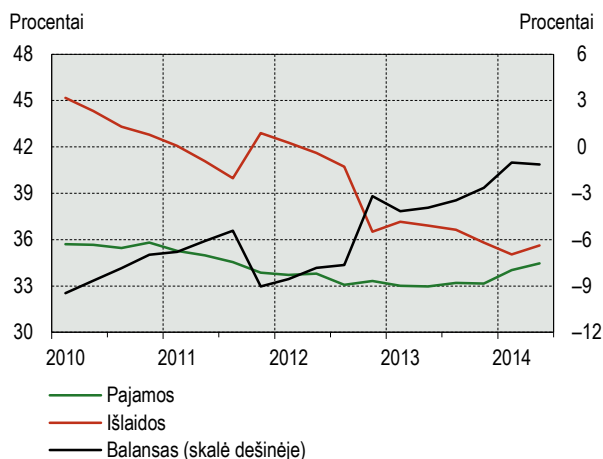
Išorės aplinkos tendencijos leidžia tikėtis ir toliau mažos infliacijos Lietuvoje. Pasaulinių maisto žaliavų ir naftos kainų prognozės palankios tokiai infliacijai, o infliacija euro zonoje (veikianti kainas Lietuvoje per importą) 2014 ir 2015 m. turėtų būti nedidelė.

Vidaus padėtis taip pat neskaitins infliacijos. Su ta padėtimi labiau susijusios kainos – pramonės prekių ir rinkos paslaugų – dabar kyla nedaug ir kur kas mažiau nei praėjusių metų pirmąjį pusmetį. Nors darbo užmokestis kyla, tačiau didėja ir darbo našumas, todėl vienetinių darbo sąnaudų augimas yra nuosaikus. Numatoma, kad 2014 m. jos didės mažiau nei 2013 m., kai jų augimą lėmė metų pradžioje labai pakeltas minimalusis darbo užmokestis.

Valdžios sektoriaus finansai

2014 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2013 m. pirmuoju pusmečiu, valdžios sektoriaus finansų padėtis toliau gerėjo – valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis sudarė 1,1 proc. ir buvo 2,8 proc. p. mažesnis. Labiausiai deficitas krito dėl padidėjusio valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykio. Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis šių metų pirmąjį pusmetį, palyginti su 2013 m. pirmuoju pusmečiu, buvo mažesnis ir taip pat mažino valdžios sektoriaus deficitą. Vertinant institucinių sektorių požiūriu, matyti, kad valdžios sektoriaus balansas labiausiai pagerėjo dėl mažesnio valstybės biudžeto deficito, o nuosaikiau pagerėjusių nebiudžetinių fondų ir vietinės valdžios balansų įtaka buvo mažesnė. Valstybės biudžeto deficitas daugiausia krito dėl per metus daugiau nei dešimtadaliu padidėjusių į šį biudžetą surinktų pajamų iš mokesčių, ypač pridėtinės vertės mokesčio (PVM) ir pelno mokesčio. Vietinės valdžios deficitas sumažėjo dėl surinkto pajamų viršplanio, kurį lėmė geresnė darbo rinkos padėtis, administraciniai pasikeitimai (padidinta savivaldybėms tenkanti gyventojų pajamų mokesčio dalis).

5 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
(keturių ketvirčių slenkamosios sumos, palygintos su BVP)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykis 2014 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su tokiu pat laikotarpiu prieš metus, padidėjo nuo 32,6 iki 34,2 proc. Nominalioji valdžios sektoriaus pajamų vertė 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo daugiau nei dešimtadaliu didesnė negu prieš metus – daugiausia dėl gausesnių pajamų iš tiesioginių ir netiesioginių mokesčių, socialinių įmokų. Pagrindiniai šių pajamų padidėjimo šaltiniai buvo panašūs kaip ir ankstesnį pusmetį: padidėjo darbo užmokesčio fondas, išaugo apmokestinamasis pelnas, padaugėjo pelningai dirbusių įmonių, o dėl geresnių pelningumo lūkesčių avansinio pelno mokesčio mokėtojų, mokančių šį mokestį pagal numatomą pelno mokesčio sumą, skaičius toliau mažėjo. Be to, pelno mokesčio pajamoms 2014 m. pirmąjį pusmetį didelę įtaką darė avansinio pelno mokesčio mokėjimo termino paankstinimas. Didesnis darbo užmokesčio fondas taip pat turėjo teigiamą poveikį kitiems makroekonominiais rodikliais: didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos ir mažmeninės prekybos apyvarta, o tai lėmė pajamų iš netiesioginių mokesčių padidėjimą. Pažymėtina, kad 2014 m. pirmąjį pusmetį šioms pajamoms teigiamą įtaką padarė ir nuo 2013 m. kovo 1 d. pasikeitusi importo PVM administravimo tvarka.

Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis 2014 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su tokiu pat laikotarpiu prieš metus, sumažėjo nuo 36,5 iki 35,3 proc., tačiau daugiausia dėl išaugusio BVP. Nominaliosios išlaidos per metus padidėjo apie 3 proc. – daugiausia dėl išlaidų tarpinio vartojimo prekėms ir paslaugoms pirkti, padidėjusių išlaidų darbuotojų atlygiui, kapitalo pervedimams, taip pat gausesnių investicijų. Pagrindinė atlygio darbuotojams padidėjimo priežastis – 2014 m. pirmąjį pusmetį išaugęs vidutinis darbo užmokestis valdžios sektoriuje dėl nuo 2013 m. spalio mėn. pagal Konstitucinio Teismo nutarimą iki 2009 m. lygio atkurtų valstybės tarnautojų pareiginės algos koeficientų ir kvalifikacijos priedų. Didesnės išlaidos investicijoms daugiausia susijusios su gausesnėmis ES ir bendrojo finansavimo lėšomis Ignalinos atominės elektrinės uždaryti. Kapitalo pervedimus 2014 m. pirmąjį pusmetį padidino sumažintų senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimui skirtos lėšos.

Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis per 2014 m. pirmąjį pusmetį sumažėjo 0,2 proc. p. ir sudarė 38,8 proc. Skolos dydis nacionaline valiuta 2014 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2013 m. pabaiga, padidėjo 0,6 mlrd. Lt – daugiausia dėl išaugusio ilgalaikių VVP portfelio. Todėl skolos ir BVP santykiui mažėti prielaidas sudarė gerokai mažesnis pirminis valdžios sektoriaus deficitas 2014 m. pirmąjį pusmetį ir palankus „sniego gniūžtės“ efektas – neigiamas skirtumas tarp vidutinės už skolą mokamų palūkanų normos ir ekonomikos augimo tempo.

Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. pirmąjį pusmetį iš viso pasiskolino 4,3 mlrd. Lt, iš jų 3,6 mlrd. Lt panaudota ankstesniems įsipareigojimams vykdyti. Tikėtina, kad 2014 m. antrąjį pusmetį Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimasis bus intensyvesnis, nes bus iš anksto kaupiamas lėšų rezervas 2015 m. išpirkti kitą didelę euroobligacijų emisiją.

Kredito ir indėlių rinkos raida¹

2014 m. pirmąjį pusmetį PFĮ paskolų portfelis ES mažėjo, tačiau lėčiau negu atitinkamą laikotarpį prieš metus, o didėjanti paklausa leidžia tikėtis tolesnio skolinimosi atsigavimo ateityje. Vis dar atsargų ūkio skolinimasi pastaruoju metu lėmė ne taip sparčiai auganti ekonomika ir šiek tiek suprastėjusios ūkio raidos perspektyvos. Kai kuriose labiau įsiskolinusiose euro zonos valstybėse reikšmingiau sumažėjo PFĮ paskolų portfelis, tam įtaką galėjo daryti tai, kad užsitęsę struktūrinių ūkio problemų sprendimas. Kita vertus, ECB atliekamų bankų apklausų rezultatai rodo, kad 2014 m. pirmąjį pusmetį didesnė apklaustų bankų dalis švelnino skolinimo sąlygas tiek ne finansų įmonėms, tiek namų ūkiams, palyginti su tais, kurie jas griežtino (panašios tendencijos euro zonoje vyravo apie 2007 m.). Pamažu laisvėjant skolinimosi sąlygoms, o dėl ECB skatinamosios pinigų politikos paskolų palūkanų normoms tebesant žemo lygio, po ilgiau negu trejus metus buvusio kritimo ECB apklausti komerciniai bankai nurodė didėjančią privačiojo sektoriaus skolinimosi paklausą. 2014 m. pirmąjį pusmetį indėliai ES sumažėjo dėl kitose nei euro zonos šalyse atsiimtų indėlių.

Per 2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos ekonomikos finansiniai įsipareigojimai didėjo tiek nominaliaja verte, tiek palyginti su nominaliuoju BVP. Reikšmingiausią įtaką tam darė padidėjęs akcinis kapitalas, o skintos lėšos (prekybos kreditai, VP) augo mažiau. Ūkis Lietuvoje palyginti atsargiai priima naujus finansinius įsipareigojimus iš PFĮ ir daugiau renkasi skolinimasi iš verslo partnerių (paskolos, prekybos kreditai) ar VP rinkoje. 2014 m. pirmąjį pusmetį PFĮ paskolų portfelis sumažėjo 0,1 mlrd. Lt ir buvo 1,0 proc. mažesnis negu prieš metus. Minėtu laikotarpiu PFĮ paskolų portfelio kaitos tendencijos išsiskyrė: pirmąjį ketvirtį mažėjęs paskolų portfelis antrąjį ketvirtį didėjo, tačiau tokio augimo tapimą ilgalaikę tendenciją reikia vertinti atsargiai, nes ji lėmė daugiau vienkartinio pobūdžio veiksniai (skolinimas energetikos įmonėms). Nepaisant to, auganti ekonomika, stiprėjanti privačiojo sektoriaus finansinė būklė ir geresni negu ilgalaikis vidurkis lūkesčiai lemia skolinimosi paklausos atsigavimą (tai patvirtina ir Lietuvos banko atliekamos bankų apklausos dėl skolinimo sąlygų), kurį sustiprina švelnėjančios skolinimo sąlygos ir istoriškai vis dar mažos palūkanų normos.

3 lentelė. PFĮ bendrosios paskolų portfelio vertės kaita per metus

(skliaustuose pateikta kaita neįtraukus AB banko SNORAS, %)

	2011	2012	2013	2014*
Bendras paskolų portfelis	-5,3 (-0,9)	1,1	-1,8	-1,0
Paskolų finansų tarpininkams portfelis	-23,3 (-5,9)	38,5	-24,1	-34,5
Paskolų valdžiai portfelis	31,7 (34,1)	5,5	26,0	-3,5
Paskolų ne finansų įmonėms portfelis	-7,3 (-2,6)	0,3	-4,0	3,0
Paskolų namų ūkiams portfelis	-4,5 (-1,9)	-1,9	-0,4	0,1
Paskolos būstui įsigyti	-0,8 (-0,1)	-1,0	0,3	0,8
Vartojimo ir kitos paskolos	-15,9 (-7,9)	-5,1	-3,3	-2,5

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

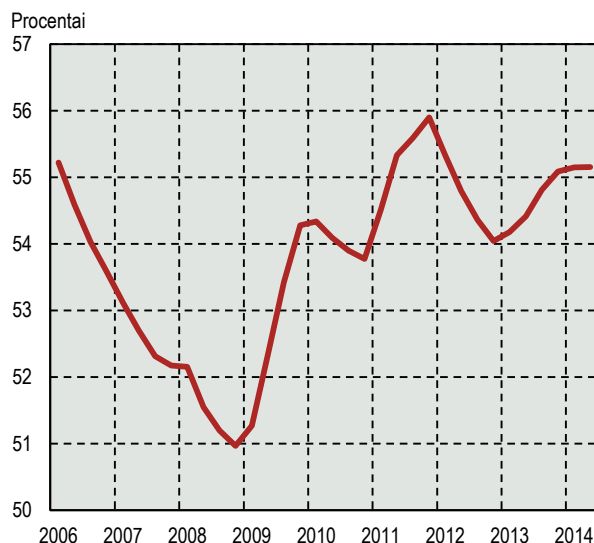
* 2014 m. birželio mėn., palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus.

2014 m. pirmąjį pusmetį ne finansų įmonių finansinė padėtis toliau stiprėjo, o kai kurios iš jų didesnę nei ankstesniais laikotarpiais veiklos ir investicijų dalį finansavo iš skintų lėšų. Ne finansų įmonių iš pardavimų gautos pajamos augo lėčiau, tačiau per metus gautas pelnas toliau didėjo. Pelningai dirbo du trečdaliai įmonių, o jų ekonominių vertinimų rodiklis 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo teigiamas ir didesnis negu ilgalaikis vidurkis. Tai prisidėjo prie to, kad verslo galimybės grąžinti skolą didėjo, o ne finansų įmonėms bankų suteiktų paskolų portfelio kokybė gerėjo. Atsižvelgdami į tai, bankai švelnino skolinimo ne finansų įmonėms sąlygas, palaikė nedideles palūkanų normas, tai prisidėjo prie aktyvesnio verslo finansavimo skolinimais lėšomis (nuosavybės ir turto santykis nedidėjo). PFĮ paskolų ne finansų įmonėms portfelis 2014 m. pirmąjį pusmetį padidėjo 39,3 mln. Lt (per metus – 3,0 %), o ūgtelėjimas buvo fiksuotas minėto laikotarpio antrąjį ketvirtį. Nepaisant to, vis dar yra neapibrėžtumas dėl tolesnio paskolų ne finansų įmonėms portfelio augimo. Pirma, 2014 m. pirmąjį

¹ Šioje dalyje, vertinant paskolų ir indėlių kaitą Lietuvoje, naudojami Lietuvos banko parengti statistinės atskaitomybės duomenys. Jie gali skirtis nuo priežiūros tikslais renkamų duomenų.

pusmetį jis buvo nulemtas iš esmės vienkartinio veiksnio, antra, Rusijos Federacijos taikomas užsienio prekybos ribojimas daro tiesioginę įtaką ekonominėms veikloms, kurioms bankai yra suteikę apie dešimtadalį visų paskolų ne finansų įmonėms (taigi skolinimas joms gali tapti suvaržytas).

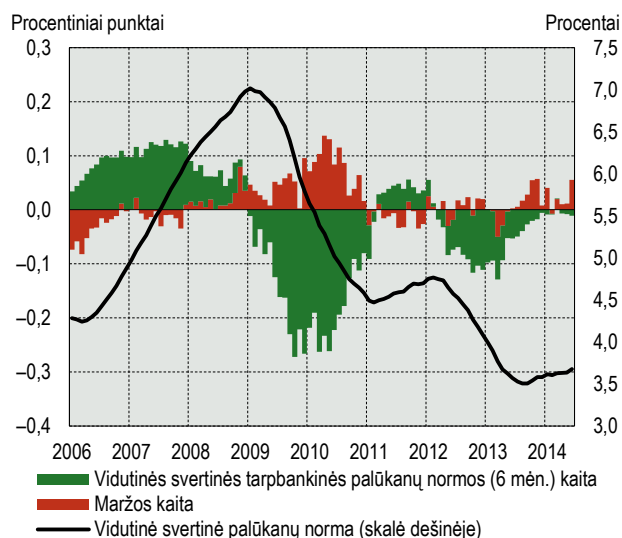
6 pav. Ne finansų įmonių nuosavomis lėšomis finansuojamo turto dalies kaita

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Spartėjant ne finansų įmonių veiklai, jos įdarbino daugiau darbuotojų, o kai kurioms iš jų ėmė trūkti kvalifikuotų specialistų, todėl konkurencija darbo rinkoje tapo intensyvesnė. Tai lėmė ne tik bedarbių skaičiaus mažėjimą, tačiau ir vidutinio bruto darbo užmokesčio augimą. Gerėjant namų ūkių finansinei padėčiai, PFĮ jiems suteiktų paskolų portfelio kokybė gerėjo, o skolinimo sąlygos tapo laisvesnės. Drąsiau vertindami ateities perspektyvas, daugiau gyventojų planavo įsigyti ilgalaikio vartojimo prekes (būstą, automobilį), dalį jų įsigijo iš skolintų lėšų. Per 2014 m. pirmus du mėnesius PFĮ paskolų namų ūkiams portfelis mažėjo, tačiau kovo–birželio mėn. padidėjo 170,1 mln. Lt. Reikšmingiausia įtaką tam darė atsigaunantis aktyvumas nekilnojamojo turto rinkoje ir pamažu didėjanti sandorių dalis, finansuojama skolintomis lėšomis įkeičiant perkamą nekilnojamąjį turtą. Kartu (ypač antrąjį ketvirtį) padidėjo ir kitų PFĮ suteiktų paskolų namų ūkiams portfelis bei lizingo bendrovių skolinimas privačiajam sektoriui.

7 pav. Naujų paskolų privačiajam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai (slenkamasis 12 mėn. vidurkis)

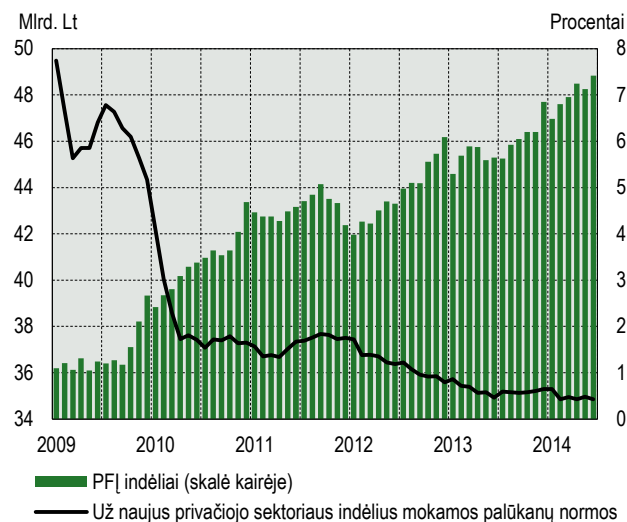

Šaltiniai: www.euribor.org ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Naujų PFĮ paskolų privačiajam sektoriui palūkanų normos įpusėjus 2014 m. pakilo, tačiau, palyginti su kelerių pastarųjų metų vidurkiu, buvo mažos. Dešimtadalis visų naujų paskolų palūkanų normų yra fiksuojamos ilgesniam negu vienu metų laikotarpiui, o palyginti mažą tokių paskolų dalį lemia didesnės paskolų, kurių palūkanų normos fiksuojamos trumpesniam negu vienu metų laikotarpiui, palūkanų normos. Trumpesniam negu vienu metų laikotarpiui fiksuojamos palūkanų normos yra vis dar mažos dėl skatinamosios pinigų politikos euro zonoje ir atpigusio skolinimo tarpbankinėse rinkose. 2014 m. pirmąjį pusmetį nedidelį naujų paskolų tiek namų ūkiams, tiek ne finansų įmonėms ūgtelėjimą lėmė 0,3 proc. p. padidėjusios maržos, tad birželio mėn. vidutinė svertinė naujų paskolų privačiajam sektoriui palūkanų norma sudarė 3,9 proc.

2014 m. sausio mėn. tradiciškai indėliai PFĮ mažėjo, tačiau vėliau jie ėmė sparčiai didėti ir metų viduryje pasiekė aukščiausią lygį (48,8 mlrd. Lt) per pastaruosius dvidešimt metų. Analizuojamą pusmetį reikšmingiausią įtaką indėlių PFĮ augimui darė centrinė valdžia ir finansų tarpininkai, o turimus indėlius PFĮ daugiausia sumažino ne finansų įmonės. Centrinės valdžios turimų indėlių padidėjimą lėmė skolinimasis rinkose. Kai kurios ne finansų įmonės įpusėjus 2014 m. dalyvavo įsigyjant energetikos įmones, tai iš dalies lėmė padidėjusį finansinių išteklių poreikį. Namų ūkių indėliai 2014 m. pirmąjį pusmetį padidėjo 170,9 mln. Lt, tačiau dalį tokio augimo galėjo lemti ne santaupų didinimas, o siekis sumažinti turimus grynuosius pinigus prieš nacionalinę valiutą pakeičiant euru. Be to, namų ūkiai indėlius bankuose vis drąsiau keičia į alternatyvias investavimo priemones (pvz., finansinių lėšų kaupimas pensijų fonduose didėjo augant dalyvių skaičiui ir investicinių vienetų vertei).

8 pav. Indėlių PFĮ ir už juos mokamų palūkanų normų kaita

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Nuosaikiai atsigaunant kreditavimo veiklai, PFĮ poreikis pritraukti naujų indėlių buvo nedidelis. 2014 m. viduryje naujų (nuo 1 mėn. trukmės) privačiojo sektoriaus indėlių palūkanų normos buvo mažiausios per pastarąjį dešimtmetį ir sudarė 0,5 proc. Indėlių struktūros pagal valiutą kaitą 2014 m. pirmąjį pusmetį galėjo lemti numatomas nacionalinės valiutos pakeitimas euru (palūkanų normos už indėlius litais ir eurai yra iš esmės vienodos): indėliai litais ir kitomis užsienio valiutomis minėtu laikotarpiu mažėjo, o indėliai eurai – augo. Be to, vis dar esant nereikšmingam skirtumui tarp palūkanų normų, mokamų už vienadienius ir sutarto termino indėlius (2014 m. birželio mėn. sudarė 0,7 proc. p.), privatusis sektorius toliau mažino sutarto termino indėlius (greičiausiai neatnaujindamas sudarytų sutarčių), o finansines lėšas laikė bankų sąskaitose. 2014 m. pirmąjį pusmetį privačiojo sektoriaus vienadieniai indėliai padidėjo 0,6 mlrd., o sutarto termino indėliai sumenko 1,0 mlrd. Lt.

II. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS

Lito kursas ir pinigų politikos priemonės

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją. Fiksuotojo lito kurso politikos teisinis pagrindas yra nuo 1994 m. balandžio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymas. Jame nustatyta, kad Lietuvos bankas turi išleisti į apyvartą litus visiškai padengti aukso ir konvertuojamosios užsienio valiutos atsargomis ir užtikrinti bazinės valiutos keitimą į litus fiksuotuoju kursu (3,4528 lito už 1 eurą). Tokio kurso sąlygomis Lietuvos bankas užtikrina laisvą litų keitimą į eurus ir eurų – į litus. Jis tiesiogiai nereguliuoja litų kiekio apyvartoje ir rinkos palūkanų normų, nes jį lemia kintanti litų paklausa. Dėl šių priežasčių bankas neturi galimybės tiesiogiai paveikti visuminės paklausos ir kainų lygio. Tačiau fiksuotasis lito kursas padeda siekti pagrindinio tikslo netiesiogiai – eksporto ir importo kainas palaiko stabilesnes ir kartu skatina tarptautinę prekybą, palaiko pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika.

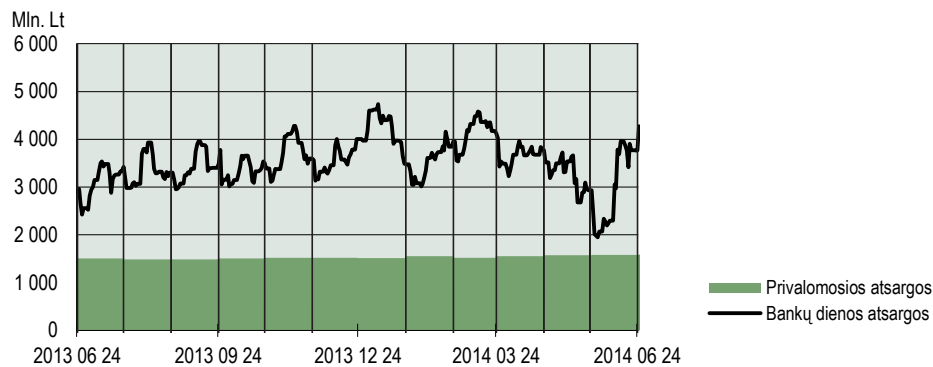
Lietuvos banko pinigų politikos priemonės skirtos fiksuotajam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padeda užtikrinti tinkamą bankų sistemos likvidumą. Įgyvendindamas fiksuotojo lito kurso režimą, Lietuvos bankas yra įsipareigojęs šalyje veikiantiems komerciniams bankams ir užsienio bankų filialams (toliau – bankai), kuriems jis taiko privalomųjų atsargų reikalavimus, neribotai iš jų pirkti ir jiems parduoti bazinę valiutą oficialiuoju kursu. Jis yra suteikęs bankams – Lietuvos banko mokėjimo litaus sistemų dalyviams – galimybę pasiskolinti lėšų sudarant vienos nakties atpirkimo sandorius, kad prireikus būtų užtikrintas stabilus atsiskaitymas tarp bankų.

Lietuvos bankas, siekdamas sureguliuoti bankų sistemos likvidumą ir išvengti staigių Lietuvos banko užsienio atsargų svyravimų, atnaujino terminuotųjų indėlių aukcionus Lietuvoje veikiantiems bankams. Kaip rodo eurą įsivedusių šalių patirtis, grynųjų nacionalinių pinigų kiekis apyvartoje prieš euro įvedimą reikšmingai sumažėja. Spartesnis mažėjimas paprastai fiksuojamas antrąjį pusmetį, o intensyviausias – gruodžio mėn. prieš pat euro įvedimą, kai vis daugiau gyventojų, siekdami paprastesnio (automatinio ir nemokamo) nacionalinės valiutos pakeitimo į eurus metų sandūroje, turimus grynuosius pinigus padeda į sąskaitas bankuose. Kartu reikšmingai didėja perteklinės bankų lėšos litais Lietuvos banke. Tai skatina bankus perteklines lėšas keisti į eurus, o dėl to galiausiai mažėja ir Lietuvos banko užsienio atsargos. Susidaręs perteklinis likvidumas bankų sistemoje yra laikinas, nes įvedus eurą dėl nusistovėjusių grynųjų pinigų naudojimo įpročių grynųjų pinigų kiekis apyvartoje pamažu grįžta į ankstesnį arba jam artimą lygį. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos bankas gegužės mėn. atnaujino terminuotųjų indėlių aukcionus. Gegužės–birželio mėn. kiekvieną savaitę organizuoti 7 dienų trukmės aukcionai: juose vidutiniškai priimta 1,2 mlrd. Lt vertės indėlių, vidutinės palūkanų normos sumažėjo nuo 0,24 iki 0,09 proc. Antrąjį pusmetį bus organizuojami ir ilgesnės trukmės aukcionai.

Bazinės valiutos keitimo operacijų grynasis rezultatas – kiek Lietuvos bankas nuperka arba parduoda eurų per tam tikrą laikotarpį – tiesiogiai priklauso nuo bankų sistemos atsargų litais autonominių veiksmų, privalomųjų atsargų ir jų pertekliaus pasikeitimo². Per nagrinėjamą laikotarpį (2013 m. gruodžio 24 d.–2014 m. birželio 24 d.) autonominiai veiksniai bankų atsargas padidino 3,2 mlrd. Lt. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vykdydama numatytus mokėjimus, padidino bankų atsargų litais pasiūlą 1,3 mlrd. Lt. Artėjant euro įvedimui, grynųjų litų paklausa sumažėjo 1,2 mlrd. Lt. Tai atitinkamai didino bankų privalomųjų atsargų litais perteklių. Privalomųjų atsargų pokyčiai buvo nedideli, todėl įtakos beveik neturėjo. Kiti veiksniai didino bankų atsargas 0,7 mlrd. Lt.

² Bankų sistemos atsargos litais – šalyje veikiančių bankų lėšos litais atsiskaitymų sąskaitose Lietuvos banke. Pagrindiniai autonominiai veiksniai – į apyvartą išleistų grynųjų pinigų vertė ir valdžios lėšų pervedimas iš bankų sistemos į Lietuvos banką arba iš Lietuvos banko į bankų sistemą.

9 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke

2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje, kaip ir 2013 m., bankų sektorius ir toliau laikė neįprastai dideles atsargas litais. 2014 m. pradžioje dėl nusistovėjusio palūkanų normų euro zonoje lygio atsirado galimybių uždirbti iš trumpalaikių investicijų, todėl bankai pradėjo aktyviau keisti litus į eurus. Tačiau po birželio 5 d. ECB priimtų sprendimų palūkanų normos euro zonoje sumažėjo arba tapo neigiamos, litais laikomų atsargų perteklius grįžo į metų pradžioje stebėtą lygį.

Finansų rinkos priežiūra

Priežiūros kryptys ir rezultatai

Lietuvos bankas yra atsakingas už visos finansų rinkos priežiūrą. Vykdamas jos dalyvių riziką ribojančią ir finansinių paslaugų teikimo priežiūrą, siekiama, kad finansų rinka veiktų patikimai ir efektyviai, plėtotųsi darniai, kad rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius sprendimus. Prižiūrint finansų rinkos dalyvius, pirmiausia buvo siekiama, kad jie būtų atsparūs atlaikyti sukrėtimus, iš jų reikalaujama turėti sukaupus papildomų kapitalo ir likvidumo atsargų, stiprinti prisiimtos rizikos ir visos finansų įstaigos valdymą. 2014 m. pirmąjį pusmetį atliktas bankų rizikos vertinimas, vyko priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procesas, atlikti draudimo įmonių ir kredito unijų inspektavimai, daug dėmesio skirta rinkos dalyvių inspektavimo metu nustatytų trūkumų šalinimo kontrolei.

Siekiant, kad į rinką patektų skaidrūs ir finansiškai patikimi rinkos dalyviai, o jų vadovai ir kiti atsakingi asmenys būtų kompetentingi ir nepriekaištingos reputacijos, nuolat tobulinamas licencijavimo procesas. Lietuvos bankas atsisakė išduoti leidimus toms ketinamoms steigti kredito įstaigoms, kurios nebuvo pasirengusios tinkamai teikti finansines paslaugas ir užtikrinti saugią ir patikimą veiklą. Vertinamas prižiūrimų finansų įstaigų vadovų tinkamumas eiti pareigas, reikiamos kvalifikacijos ir patirties neturintiems asmenims leidimai tapti finansų įstaigų vadovais neišduodami.

Be to, atliktas potencialių AB banko „FINASTA“ ir kitų „Finastos“ grupės įmonių bei didžiausios Lietuvos draudimo įmonės – AB „Lietuvos draudimas“ – akcijų įgijėjų vertinimas. Vertinimo metu analizuotas ir vertintas įgijėjų finansinis patikimumas ir reputacija, buvo renkama informacija apie įsigyjančius asmenis iš teisėsaugos, priežiūros bei kitų institucijų. Įvertinus gautą informaciją, nuspręsta neprieštarauti, kad trys potencialūs pirkėjai – UAB „Mokilizingas“, „Netfonds Holding ASA“ ir AB „Invalda LT“ bei kiti kartu veikiantys asmenys – įsigytų „Finastos“ grupės įmonių kvalifikuotąją įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį, o PZU S.A. įsigytų AB „Lietuvos draudimas“ įmonių kvalifikuotąją įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį, suteikiančias teisę kontroliuoti šias įmones.

Lietuvos bankas ir toliau aktyviai bendradarbiavo su Turto vertinimo priežiūros tarnyba: buvo ieškoma su turto vertinimo paslaugų teikimu susijusių trūkumų šalinimo galimybių ir diskutuojama apie veiksmus, leidžiančius užtikrinti geresnę turto vertintojų teikiamų paslaugų finansų rinkos dalyviams kokybę. Toliau palaikomi glaudūs ryšiai ir su išorės audito kompanijomis, aptariamos kiekvieno banko audito procedūros ir rezultatai. Inspektavimų metu nustačius išorės audito ar turto vertinimo paslaugų teikimo trūkumų, apie tai informuojamos atitinkamos įmonės prižiūrinčios tarnybos.

Daug dėmesio skiriama integracijos į ES bendrąją rinką procesams. Toliau dirbama siekiant įgyvendinti labai svarbius ES teisės aktus: CRD IV ir Reglamentą (CRR). Jais nustatomi papildomi kapitalo rezervai bankams, reikalavimai taikyti du naujus likvidumo rodiklius, finansinio svėro rodiklį, taip pat Europos Komisijos (EK) deleguotuosius reglamentus. Įstatymų (Lietuvos banko, Bankų, Centrinės kredito unijos) pakeitimų projektai pateikti derinti su suinteresuotomis institucijomis, parengti CRD IV įgyvendinantys Lietuvos banko valdybos nutarimų projektai. Daug dėmesio skirta bendravimui su rinkos dalyviais aktualiausiems CRD IV ir CRR įgyvendinimo klausimams aptarti, naujam finansinių ir priežiūros ataskaitų paketui pritaikyti.

Pradėtas pasirėngimas perkelti Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyvą 2014/59/ES (BRRD), įsigaliosiančią 2015 m. sausio 1 d. Šia direktyva nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema. Aktyviai šios direktyvos įgyvendinimo klausimu bendradarbiaujama su Finansų ministerija. 2014 m. pradžioje kartu su užsienio bankų priežiūros kolegijomis atliktas bankų grupių parengtų gaivinimo planų (angl. *recovery plans*) vertinimas. Visos užsienio bankų grupės (SEB, „Swedbank“, DNB, „Nordea“, „Danske“, „Citadele“) parengė globalius planus ir neišskyrė patronuojamųjų bankų. Atsižvelgiant į įsigaliosiančios Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyvos reikalavimus, SEB, „Swedbank“ ir DNB grupių buvo paprašyta parengti visų svarbiausių padalinių, taip pat ir Lietuvoje veikiančių patronuojamųjų bankų gaivinimo planus. „Nordea“ ir „Danske“ bankai Lietuvoje vykdo veiklą per filialus, pagal minėtos direktyvos reikalavimus jos neturi pateikti atskirų veiklos gaivinimo planų, tačiau šių bankų grupių planuose yra pateikiama informacija apie Lietuvoje veikiančių padalinių veiklą gaivinimo scenarijaus atveju.

Su šalies prisijungimu prie euro zonos siejamas Lietuvos įsitraukimas į bankų sąjungą. Prisijungus prie šios sąjungos, taip pat prie vieno iš bankų sąjungos elementų – BPM, ECB perims trijų didžiausių ir sistemai svarbių Lietuvoje registruotų komercinių bankų – AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko – priežiūrą. Rengiantis šio mechanizmo veiklos pradžia, jau atliktas šių bankų turto kokybės vertinimas (angl. *asset quality review*), atliktas ECB koordinuojamas bankų testavimas nepalankiausiomis sąlygomis, o rezultatus numatoma paskelbti spalio pabaigoje. Mažesnių komercinių bankų priežiūrą ECB deleguos Lietuvos bankui, tačiau ECB turės teisę bet kada perimti ir jų priežiūros kontrolę, gauti reikiamą informaciją apie svarbius Lietuvos banko šių bankų atžvilgiu priimtus sprendimus. 2014 m., rengiantis stoti į bankų sąjungą, pradėta teisinės bazės pertvarka, bankų priežiūros procesas pradedamas pritaikyti prie ECB keliamų reikalavimų, diegiami tam reikalingi informacinių technologijų sprendimai.

2014 m. toliau buvo rengiamasi Direktyvos 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo („Mokumas II“) įgyvendinimui. Šia direktyva nustatomas rizikos vertinimo pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo apskaičiavimas lems didelius draudimo įmonių veiklos ir priežiūros pokyčius, perėjimą prie tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų. Pasiekus politinį susitarimą dėl Antrosios bendrosios direktyvos („Omnibus II“), direktyvoje „Mokumas II“ nustatyti draudimo įmonių veiklos ir jų priežiūros reikalavimai įsigalios nuo 2016 m. sausio 1 d. Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija (EIOPA) patvirtino laikinąsias direktyvos „Mokumas II“ gaires. Rengiantis įgyvendinti šių gairių, skirtų pasirengti kai kurių „Mokumo II“ reikalavimų taikymui nuo 2014 m., nuostatas, vyko susitikimai ir diskusijos su draudimo rinkos dalyviais, buvo parengti šias nuostatas įgyvendinantys Lietuvos banko teisės aktai.

Toliau stiprinama kredito unijų priežiūra. Seimui patvirtinus Kredito unijų įstatymo ir susijusių teisės aktų pataisas, kuriomis siekiama užtikrinti didesnę kredito unijų veiklos patikimumą bei saugumą, kredito unijos privalės sustiprinti kapitalo bazę ir gerinti prisiimamos rizikos valdymą. Išplėtus kredito unijų investavimo galimybes, pradėti rengti šių investicijų saugumą ir patikimumą užtikrinsiančių Lietuvos banko valdybos nutarimų projektai, kuriais bus nustatyti kredito unijų investicinio portfelio struktūros, kokybės ir vertinimo reikalavimai. Toliau dirbama ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams. Lietuvos banko ekspertų darbo grupė parengė kredito unijų sistemos reformos technines specifikacijas. Jose numatoma keisti kredito unijų kapitalo formavimo tvarką, siūloma didinti unijų integraciją, stiprinti valdymo ir vidaus kontrolę.

Siekdamas užtikrinti finansinių paslaugų ir rinkų reguliavimo kokybę ir teisinį aiškumą, Lietuvos bankas patvirtino nutarimus, susijusius su papildomais reikalavimais indeksą stebintiems kolektyvinio investavimo subjektams (KIS) ir biržoje prekiaujamiems fondams. Minėti teisės aktai buvo priimti

siekiant perkelti Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos gairių nuostatas dėl biržoje prekiaujamų fondų ir kitų su suderintaisiais KIS susijusių klausimų į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę. Be to, buvo priimti teisės aktų, susijusių su atitikties funkcijos reglamentavimu, pakeitimai. Šių pakeitimų tikslas – patikslinti vidaus kontrolės ir atitikties funkcijos apibrėžimus, papildyti atitikties pareigūnų veiklos reikalavimus, nustatyti atitikties rizikos vertinimo principus ir kt. Siekiant mažinti administracinę naštą rinkos dalyviams, optimizuoti priežiūrinės informacijos pateikimą, nauja redakcija buvo išdėstytos Informacijos apie finansinių priemonių savininkus teikimo ir Sandorių duomenų teikimo taisyklės. Priimti su euro įvedimu Lietuvos Respublikoje susiję teisės aktai – patvirtintos Klientų informavimo apie euro įvedimo pasekmes sutartiniams santykiams gairės. Gairėmis siekiama atkreipti Lietuvos banko priežiūrinių finansų rinkos dalyvių dėmesį į svarbiausius klientų informavimo principus, siekiant juos visapusiškai informuoti apie praktinius euro įvedimo aspektus, euro įvedimo įtaką tarpusavio (finansų rinkos dalyvių ir jų klientų) sutartiniams santykiams ir su tuo susijusius kitus pasikeitimus.

Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra

Bankai

2014 m. viduryje bankų sektorių sudarė 7 bankai ir 8 užsienio bankų filialai. Rinkos dalyvių skaičius bankų sektoriuje pirmąjį pusmetį nekito. Šiuo laikotarpiu pertvarkytas „Nordea“ grupei priklausantis filialas Lietuvoje – visą Suomijos banko „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriaus turtą, teises ir pareigas perėmė Švedijos banko „Nordea Bank“, AB, Lietuvos skyrius. Šių pokyčių įtaka šalies bankų sektoriui nėra reikšminga, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad po šios pertvarkos už „Nordea“ filialo Lietuvoje priežiūrą tapo atsakinga Švedijos finansų priežiūros tarnyba, o indėliai draudžiami nebe Suomijoje, o Švedijoje veikiančioje indėlių draudimo sistemoje.

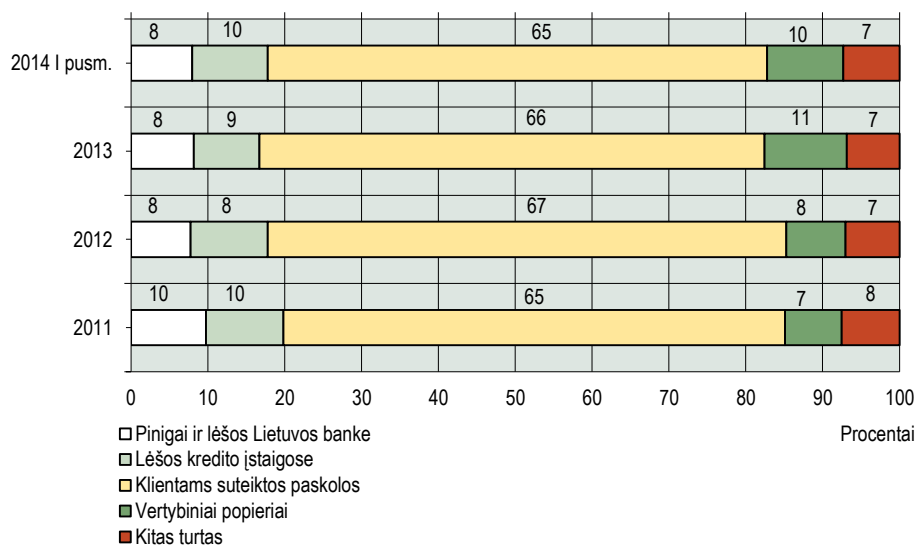
Bankų sektoriaus veikla

2014 m. pirmasis pusmetis buvo palankus bankams: jie didino paskolų ir indėlių portfelius, gerino paskolų portfelio kokybę, uždirbo daugiau negu pernai. Be to, bankai gerokai padidino savo atsparumą sustiprindami kapitalo bazes ankstesnių metų pelnu.

2014 m. pirmąjį pusmetį bankų valdomas turtas išaugo 1 mlrd. Lt ir liepos 1 d. sudarė 78,5 mlrd. Lt. Pagal valdomo turto ir šalies BVP santykį Lietuvos bankų sektorius laikytinas mažai išplėtotu: Lietuvoje šis rodiklis nesiekia 70 proc., o kaimyninėse Baltijos šalyse bankų sektoriaus turtas viršija tų šalių BVP.

Didžiausią Lietuvos bankų sektoriaus turto dalį, kaip įprasta tradiciniame bankininkystės besiverčiančiame bankų sektoriuje, sudaro paskolos. Joms kartu su finansiniu lizingu tenka beveik 70 proc. bankų turto. Didžioji kito turto dalis – tai likvidžiosios lėšos ir skolos vertybiniai popieriai.

10 pav. Bankų turto struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Grynoji bankų paskolų ir lizingo sandorių portfelio vertė 2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje sudarė 54,5 mlrd. Lt, per pirmus du ketvirčius ji išaugo 0,5 mlrd. Lt³ – daugiausia prie šio augimo prisidėjo verslo įmonių kreditavimas. Augo paskolų, suteiktų elektros, dujų ir vandens tiekimo sektoriams, vertė. Pirmąjį pusmetį sparčiau buvo teikiamos ir būsto paskolos – įpusėjus metams paskolų portfelis išaugo 0,2 mlrd. Lt (0,9 %).

Didžiausia bankų paskolų koncentracija ir toliau buvo nekilnojamojo turto ir nuomos, didmeninės ir mažmeninės prekybos bei apdirbamosios gamybos sektoriuose. Rusijos paskelbto maisto produktų embargo įtakai jautriausių sektorių, t. y. žemės ūkio bei transporto, sandėliavimo ir ryšių, įsipareigojimai sudarė atitinkamai 6 ir 7 proc. viso verslo paskolų portfelio. Bankų analitikų vertinimu, Rusijos paskelbtas maisto produktų embargas palies ribotą skaičių verslo sričių – maisto produktų pervežėjus, pieninių ir dalį mėsinių galvijų (gyvūnų) augintojų ir perdirbėjų, taip pat daržovių augintojus bei pavienius glaudžiai su Rusijos rezidentais susijusius klientus. Bendras šių ekonomikos sektorių įmonių, kurios turi reikšmingų verslo ryšių su Rusijos rinkomis, įsipareigojimų likutis gali sudaryti apie 6 proc. verslo įmonių paskolų ir lizingo sandorių portfelio. Bankų analitikų vertinimu, Rusijos paskelbtų sankcijų įtaka bankų klientų galimybėms gražinti paskolas neturėtų būti reikšminga. Jie pažymi, kad įmonės yra lanksčios ir gebančios persiorientuoti, be to, jos gerokai mažiau įsiskolinusios negu prieš 2008–2010 m. krizę, o paskolos yra užtikrintos užstatu. Visa tai leidžia tikėtis minimalių kredito nuostolių.

2014 m. pirmąjį pusmetį paskolų portfelio kokybės rodikliai ir toliau gerėjo. Bankuose mažėjo tiek neveiksnių paskolų (1,4 proc. p. – iki 9,6 %), tiek paskolų vertės sumažėjimo (0,4 proc. p. – iki 3,7 %) rodikliai. Palyginti su 2010 m., kai šie rodikliai buvo didžiausi, tiek neveiksnių paskolų, tiek sudarytų specialiųjų atidėjinių paskoloms dalys bankų sektoriaus paskolų portfelyje jau yra sumažėjusios daugiau nei dvigubai. Nuosekliai gerėjantys rodikliai rodo, kad bankai vis palankiau vertina skolininkų finansinę būklę ir jų veiklos perspektyvas, o dirbdami su problemineis skolininkais, po truputį užbaigia krizės metais pradėtas ir ilgokai užsitęsusias paskolų pertvarkymo ir išieškojimo procedūras, taip iš savo balansų pašalina nelikvidųjį finansinį turtą. Geresni rodikliai gauti ir dėl pakankamai konservatyvios pastarųjų metų kreditavimo praktikos.

³ Šis augimas įvertintas pašalinus bankų finansinių ataskaitų konsolidavimo taisyklių įtaką, dėl kurios 315 mln. Lt paskolų nuo balandžio 1 d. laikomos bankų grupių vidaus sandoriais ir į statistiką neįtraukiamos, be to, po „Nordea Bank“, AB, Lietuvos skyriaus pertvarkos dalis blogų paskolų buvo pašalinta iš skyriaus paskolų portfelio ir į Lietuvos bankų sektoriaus statistiką nepatenka.

4 lentelė. Paskolų portfelio kokybės rodikliai

(2014 m. liepos 1 d.; paskolų portfelio dalis, %)

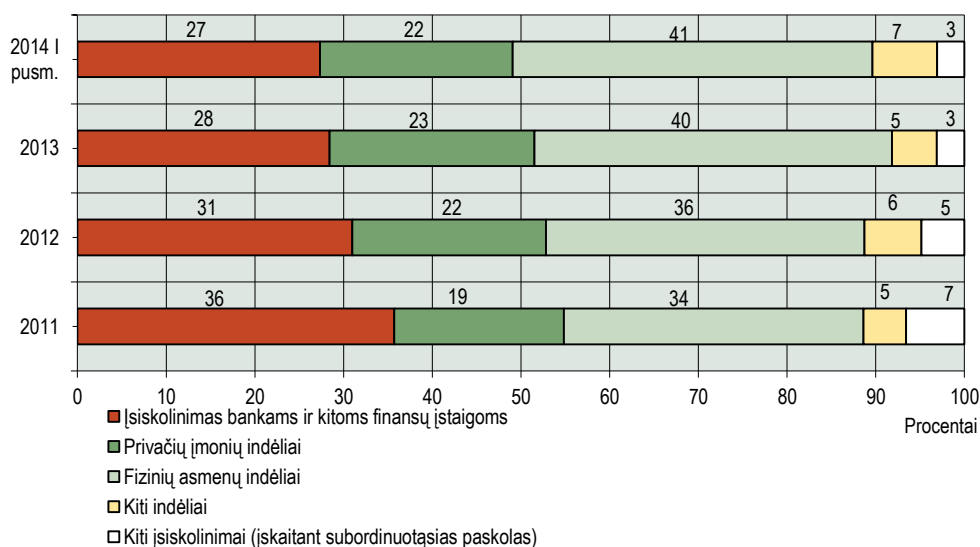
	Vertės sumažėjimas (specialieji atidėjiniai)	Ilgiau kaip 60 d. uždelsios paskolos (nenuvertėjusios)	Nuvertėjusios paskolos	Neveiksios paskolos
Klientams suteiktos paskolos	3,7	2,2	7,3	9,6
būsto paskolos	2,3	2,1	4,4	6,5
varojimo paskolos	7,0	2,5	8,5	11,0

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Bankai šiuo metu yra sukaupę itin dideles likvidžiojo turto atsargas. Vien bankų lėšos, laikomos Lietuvos banke ir kituose bankuose, sudaro 14 mlrd. Lt (beveik 18 % bankų turto), o skolos vertybinių popierių portfelis – 7,6 mlrd. Lt (beveik 10 % bankų turto). Tikėtina, kad, artėjant euro įvedimo datai, mažės grynieji pinigai apyvartoje, dėl to bankuose susidarys perteklinis litų likvidumas. Siekdamas jį sumažinti, Lietuvos bankas jau gegužės mėn. atnaujino terminuotųjų indėlių aukcionus. Svarbu, kad, Lietuvoje įvedus eurą, šalies bankams atsivers tiesioginės galimybės dalyvauti ECB pinigų politikos operacijose, jos bankams suteiks papildomų skolinimosi ir likvidumo valdymo galimybių. Be to, šalies kredito įstaigos prireikus galės dalyvauti tikslinėse ilgesnės trukmės refinansavimo operacijose ir priimtina kaina gauti lėšų nefinansinio sektoriaus kreditavimo plėtrai.

Bankai Lietuvoje finansuojasi iš dviejų šaltinių – vietinių indėlių ir patrunuojančiųjų bankų lėšomis. Iš viso 2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje jie buvo pritraukę 48,9 mlrd. Lt indėlių (per pusmetį indėliai išaugo 1,3 mlrd. Lt), o iš patrunuojančiųjų bankų buvo gavę 18,2 mlrd. Lt paskolų (per pusmetį jos sumažėjo 0,9 mlrd. Lt). Jau keletą metų stebima tendencija, kai indėlių portfelis bankuose didėja, lenkdamas paskolų portfelio prieaugį, todėl natūralu, kad bankai nuosekliai mažina įsipareigojimus patrunuojantiems bankams. Šios priežastys lemia jau penkmetį mažėjantį paskolų ir indėlių santykį, rodantį, kad Lietuvos bankų sistemos suteikiamos paskolos vis daugiau finansuojamos vietiniais indėliais. Tai ilguoju laikotarpiu turėtų užtikrinti subalansuotą ir tvarią bankų sektoriaus plėtrą.

Planuojamas euro įvedimas Lietuvoje taip pat turėtų suteikti teigiamų impulsų indėlių augimui: kaip rodo kaimyninių šalių patirtis, prieš įvedant eurą, gyventojai, norėdami išvengti valiutos keitimo rūpesčių, gali būti linkę namuose saugomas lėšas perkelti į bankus.

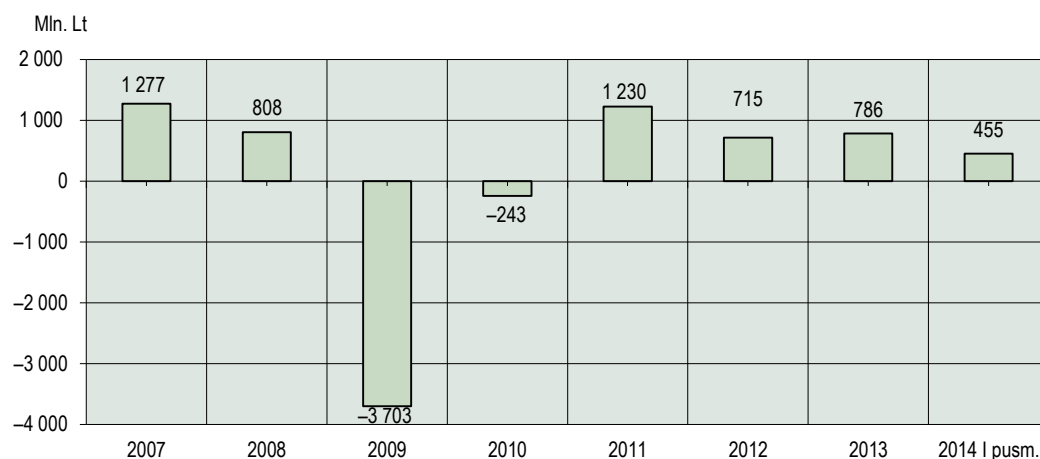
11 pav. Bankų įsipareigojimų struktūra
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m. pirmąjį pusmetį bankai uždirbo 454,6 mln. Lt – 17,1 proc. daugiau negu praėjusių metų pirmąjį pusmetį. Pelningai dirbo visi 7 bankai ir 6 užsienio bankų filialai, nuostolingai – 2 užsienio bankų filialai. Pagrindiniai augimą lėmę veiksniai – didėjusios grynosios palūkanų pajamos bei grynosios paslaugų ir komisinių pajamos, taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas panaikinti Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. nutarimą, kuriuo trims bankams dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų buvo skirta 47,7 mln. Lt baudų⁴.

Bankų veiklos rezultatams reikšmingą įtaką turės numatomas euro įvedimas. Viena vertus, bankai yra suplanavę apie 100 mln. Lt sieksiančias papildomas išlaidas, jų prireiks pasirengimui įvesti eurą. Kita vertus, prognozuojama, kad vien 2015 m. bankai negaus apie 110 mln. Lt pajamų, šiuo metu gaunamų už valiutos keitimą ir pavedimus eurai. Vis dėlto tikimasi, kad ilguoju laikotarpiu euro įvedimo nauda kompensuos bankų papildomas sąnaudas ir prarastas pajamas, susijusias su euro įvedimu, – dėl didėjančio šalies patikimumo, ekonomikos augimo turėtų atpigti bankų finansavimasis, didėti kreditavimo ir kitų bankų paslaugų paklausa.

12 pav. Bankų grynasis pelnas
(laikotarpio pabaigoje)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Dėl didesnio bankų veiklos pelno jų veiklos efektyvumą apibūdinantys rodikliai buvo šiek tiek didesni nei 2013 m. atitinkamu laikotarpiu: bankų sektoriaus nuosavybės gražos rodiklis sudarė 10 proc. (prieš metus – 8,7 %), turto gražos rodiklis – 1,17 proc. (prieš metus – 1,01 %). Pagal pelningumo rodiklius Lietuvos bankų sektorius lenkia ES šalių bankus – vidutiniai turto gražos ir nuosavybės gražos rodikliai ES bankuose sudarė atitinkamai 7,5 ir 0,4 proc.

Veiklos riziką ribojantys normatyvai

Kad ribotų prisiimamą riziką, bankai privalo laikytis bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų. Jais reguliuojamas bankų kapitalizacijos lygis, likvidumas ir maksimalios paskolos dydis. Visi bankai, 2014 m. liepos 1 d. duomenimis, vykdė visus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

2014 m. pradžioje daugelis bankų savo kapitalą sustiprino 2013 m. uždirbtu pelnu (2013 m. bankai uždirbo 785,7 mln. Lt, iš jų 676,3 mln. Lt buvo skirta kapitalui didinti), dėl to reikšmingai padidėjo kapitalo pakankamumo rodiklis. Bankų sektoriaus kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė net 20,4 proc. (minimalus reikalaujamas – 8 %), tačiau skirtingų bankų kapitalo pakankamumo rodikliai labai nevienodi – svyruoja nuo 12,2 iki 27,6 proc. Nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusiuose CRD IV ir CRR priežiūros institucijos įgaliotos bankams, be minimalaus kapitalo pakankamumo lygio (8 %),

⁴ Bankai pagal tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus šias baudas buvo įtraukę į 2012 m. išlaidas, todėl po teismo sprendimo jos buvo sumažintos.

nustatyti ir kitus kapitalo rezervus. Planuojama, kad Lietuvoje įgyvendinus CRD IV nuostatas (patvirtinus Bankų įstatymo pakeitimus), bankams bus nustatytas kapitalo apsaugos rezervas (2,5 %). Ši visos apimties kapitalo rezervą anksčiau, negu numatyta CRD IV ir CRR, planuoja taikyti visos Baltijos ir Šiaurės Europos šalys. Įgyvendinus šį reikalavimą, nuo 2015 m. bankams, veikiantiems Lietuvoje, reikės laikytis ne 8 proc. minimalaus kapitalo reikalavimo, bet 10,5 proc.

Likvidumo rodiklis 2014 m. liepos 1 d. sudarė 41,6 proc. ir buvo daugiau kaip 10 proc. p. didesnis nei reikalaujamas minimumas. Bankų sektoriaus likvidumo atsarga, skirta finansavimo spragai padengti, buvo beveik 3 kartus didesnė, nei reikalaujama. Nuo 2015 m. sausio 1 d. šiuo metu galiojantį likvidumo rodiklį pakeis padengimo likvidžiuoju turtu rodiklis (angl. *liquidity coverage ratio*, LCR), o nuo 2018 m. numatoma įgyvendinti ir grynojo stabilaus finansavimo rodiklį (angl. *net stable funding ratio*, NSFR). Bankų atlikti skaičiavimai rodo, kad jie jau dabar su didele atsarga tenkina abu šiuos rodiklius.

Draudimo rinkos dalyvių veiklos ir rizikos valdymo apžvalga

Šalies rinkoje 2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje draudimo paslaugas teikė 24 draudikai, iš jų 10 yra Lietuvoje registruotos draudimo įmonės, o 14 – kitose ES šalyse įsteigtų draudimo įmonių filialai. Dviejų draudimo įmonių – UAB „Būsto paskolų draudimas“ ir UADB „Industrijos garantas“ – draudimo veiklos licencijos galiojimas sustabdytas. Filialų užimama rinkos dalis sudarė 54 proc. ne gyvybės draudimo rinkos ir 47 proc. gyvybės draudimo rinkos, kartu tai sudaro 52 proc. visos Lietuvos draudimo rinkos.

2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos draudimo rinka ir toliau augo – šalyje registruotos draudimo įmonės ir kitų ES valstybių narių Lietuvoje įsteigti draudimo įmonių filialai pasirašė 1,013 mlrd. Lt draudimo įmokų, t. y. 7,8 proc. daugiau nei pernai per tą patį laikotarpį. Gana sparčiai draudimo rinkos apimtis didėjo dėl augusių abiejų – gyvybės ir ne gyvybės – draudimo šakų, tačiau jų augimo tempai buvo skirtingi: gyvybės draudimo rinka per metus padidėjo net 18,3 proc. (iki 331,0 mln. Lt), o ne gyvybės – 3,4 proc. (iki 682,8 mln. Lt). Pažymėtina, kad gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų suma anksčiau buvusias didžiausias 2007 m. pirmojo pusmečio apimtis viršijo 0,5 proc., arba 1,7 mln. Lt.

Gyvybės draudimo rinkos augimą nulėmė didėjusi visų gyvybės draudimo grupių, išskyrus sutuoktinių ir gimimų draudimo grupę (jos apimtis sparčiai mažėja nebesudarant naujų draudimo sutarčių), apimtis. Didžiausios gyvybės draudimo grupės – investicinio gyvybės draudimo – pasirašytų įmokų suma padidėjo net 17,7 proc. (iki 226,7 mln. Lt), tačiau nepasiekė ankstesnių metų apimčių ir 8,3 proc. atsiliko nuo geriausio rinkos rezultato, pasiekto 2007 m. Gana reikšmingai augusios investicinio gyvybės draudimo grupės pasirašytos įmokos rodo, kad, vyraujant mažų palūkanų normų aplinkai, draudėjai taip pat renkasi investicijas į rizikingesnius, bet kartu ir galimo didesnio pelningumo gyvybės draudimo įmonių produktus, nepaisydami didesnės investavimo rizikos. Tačiau beveik penktadaliu augusios rekordinio dydžio pasirašytos draudimo išgyvenimo atvejui įmokos rodo ir padidėjusią konservatyvesnių investavimo produktų paklausą.

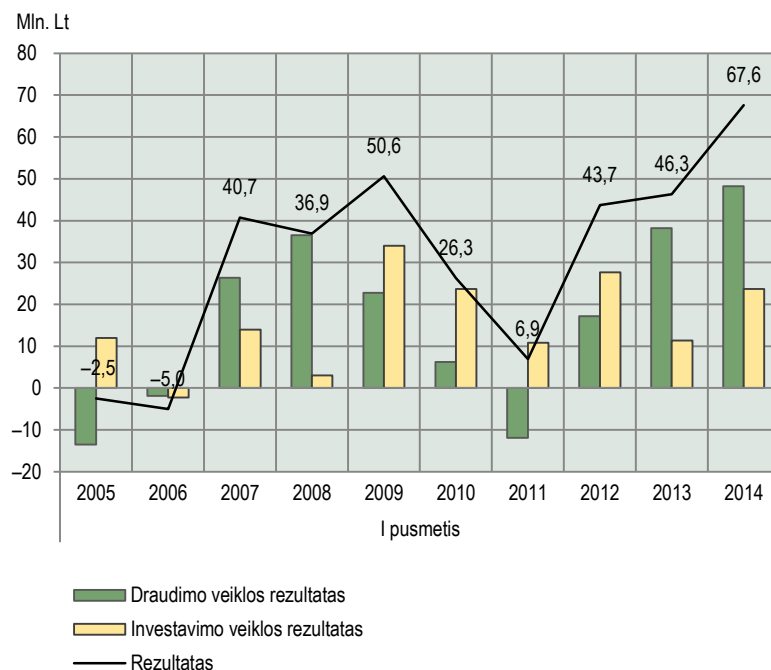
Didelė konkurencija ne gyvybės draudimo rinkoje turėjo įtakos šios rinkos pokyčiams: mažėjo daugelio ne gyvybės draudimo rūšių įkainiai, dėl šios priežasties ne gyvybės draudimo grupių apimtis kito ne tokiais pačiais tempais, kaip gyvybės draudimo. TPVCA, kasko, turto draudimo apimtis buvo mažesnė nei 2008 m., tačiau sveikatos ir BCA draudimo – didesnė.

Neaudituotais duomenimis, 2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvoje registruotos draudimo įmonės⁵ uždirbo 67,6 mln. Lt pelno. Vertinant dešimties metų laikotarpį, pažymėtina, kad šis pusmetis buvo pats pelningiausias: tik viena įmonė dirbo nuostolingai, tačiau ji nevykdė aktyvios draudimo veiklos. Pastaruosius dvejus metus draudimo įmonių pelningumą daugiausia nulėmė sėkmingai vykdyta pagrindinė – draudimo – veikla, iš jos uždirbta 48,3 mln. Lt. Tiesioginės draudimo veiklos rezultato gerinimas, sutelkiant dėmesį į riziką atitinkančios kainodaros formavimą, draudikams ir toliau bus vienas iš svarbiausių tikslų. Investicinės veiklos pelnas pasiekė 23,7 mln. Lt. Toks rezultatas buvo daugiau nei dvigubai didesnis, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu. Šį pokytį lėmė išaugęs nerealizuotas pelnas iš vertybinių popierių: ankstesniais laikotarpiais įsigytų didesnio

⁵ Vertinami tik 2014 m. birželio 30 d. veikusių draudimo įmonių finansiniai veiklos rezultatai.

pajamingumo Lietuvos VVP rinkos kaina gerokai pakilo nukritus atitinkamų popierių rinkos pajamingumui.

13 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai

2014 m. birželio 30 d. draudimo įmonių turtas sudarė 3,066 mlrd. Lt, arba 12,6 proc. daugiau nei prieš metus. Didžiąją draudimo įmonių turto dalį sudaro investicijos – 2,689 mlrd. Lt. Draudimo įmonių investicijos pagal ekonominę kilmę skirstomos į įmonės investicijas ir pagal investicinio gyvybės draudimo sutartis įmonei valdyti patikėtas draudėjų lėšas. Per metus draudėjų lėšos, patikėtos valdyti įmonėms, išaugo 196 mln. Lt ir sudarė daugiau nei pusę gyvybės draudimo įmonių turto. Įmonės investicijos, kuriomis dengiami tradiciniai draudimo techniniai atidėjiniai ir nuosavas kapitalas bei kiti įsipareigojimai, 2014 m. birželio 30 d. sudarė 1,623 mlrd. Lt – per metus išaugo 132 mln. Lt. Ne gyvybės draudimo įmonių balanse šios lėšos sudaro beveik 70 proc. viso turto. Draudikų turimo investicijų portfelio sudėtis iš esmės nekito, t. y. ir toliau buvo konservatyvi – daugiausia buvo investuota į VVP, įmonių obligacijas ir terminuotuosius indėlius bankuose.

Vienas iš pagrindinių draudimo rinkos finansinio stabilumo rodiklių (mokumo atsargos koeficientas) buvo ganėtinai didelis – 2,4 (mokumo atsargos reikalavimai vykdomi, kai mokumo koeficientas yra didesnis nei 1). Pakankamas draudimo rinkos techninių atidėjinių padengimas turtu ir didelis mokumo koeficientas rodo finansiškai stabilią rinką.

2014 m. pirmąjį pusmetį buvo atliktas vienas planinis draudimo įmonės patikrinimas. Patikrinimo metu visapusiškai įvertinta bendrovės veikla, visose tikrintose įmonės veiklos srityse buvo nustatyta veiklos trūkumų, keliose srityse – ir teisės aktų pažeidimų. Įvertinus teisės aktų pažeidimus, susijusius su pensijų fondų turto valdymu bei pensijų kaupimo sutarčių sudarymu ir administravimu, draudimo paslaugų teikimu, asmenų, ketinančių sudaryti gyvybės draudimo sutartį poreikio nustatymu ir, atsižvelgus į tai, kad pažeidimai dėl savo pobūdžio gali turėti itin neigiamų padarinių ir jie yra ne vienartiniai, bet sistemiški, Lietuvos banko valdybos sprendimu įmonei skirta 100 tūkst. Lt bauda.

Kredito unijos

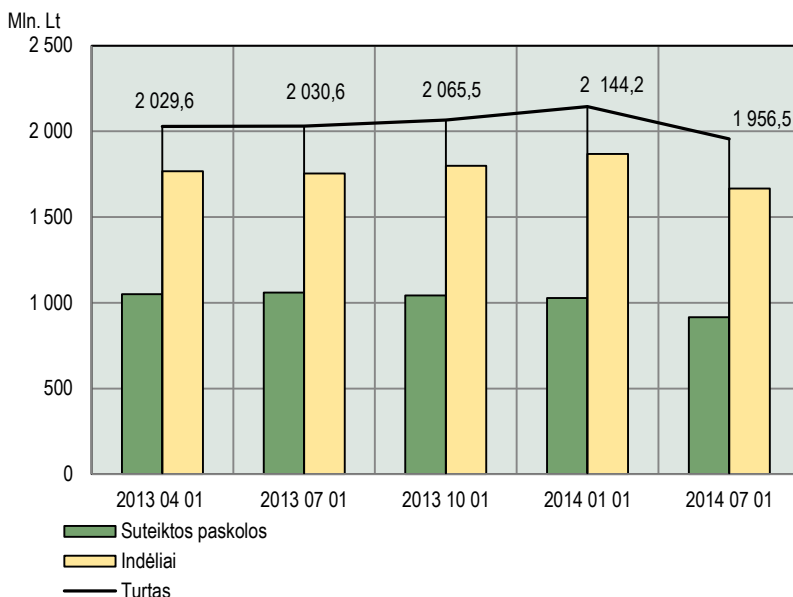
2014 m. liepos 1 d. Lietuvoje veikė 74 kredito unijos (63 iš jų yra Lietuvos centrinės kredito unijos (LCKU) narės), jos vienijo 145,6 tūkst. narių. 2014 m. pirmąjį pusmetį dviejų kredito unijų (kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“ ir kredito unijos „Naftininkų investicijos“) licencijos buvo visam laikui atšauktos.

Pagrindinė kredito unijų sektoriaus veiklos sritis ir toliau yra paskolų teikimas nariams, nes paskolos vis dar sudaro didžiausią turto dalį, o gautos palūkanų pajamos už paskolas – didžiausią pajamų dalį. Pažymėtina, kad, sudarant didesnius kreditavimo sandorius, kartu su kredito unijomis dalyvauja ir LCKU.

Kredito unijos rengiasi euro įvedimui Lietuvoje – kai kurioms iš jų suteikta teisė neatlygintinai keisti grynuosius litus į eurus ne tik savo nariams.

Lietuvos banko sugriežtinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, taikomi kai kurių kredito unijų veiklos apribojimai ir kitos poveikio priemonės turėjo įtakos kredito unijų veiklai: mažėjo rizikingesnėmis laikytinų asocijuotiesiems nariams suteiktų paskolų dalis paskolų portfelyje ir didelių paskolų koncentracija.

14 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m. pirmąjį pusmetį kredito unijų turtas, mažėjant indėliams, sumažėjo 8,8, o per metus – 3,6 proc. ir, 2014 m. liepos 1 d. duomenimis, sudarė beveik 2 mlrd. Lt, arba 2,5 proc. veikiančių bankų sistemos turto (prieš metus – 2,7 %).

Reikšmingiausią kredito unijų turto dalį (46,8 %) sudarė nariams suteiktos paskolos, nors nuo 2014 m. pradžios jos ir sumažėjo 10,9 proc. – iki 0,9 mlrd. Lt. Paskolų portfelio mažėjimas sietinas su dviejų kredito unijų („Vilniaus taupomoji kasa“ ir „Naftininkų investicijos“) veiklos nutraukimu ir paskoloms suformuotais specialiais atidėjiniais. Minėti veiksniai ir sugriežtinto kapitalo pakankamumo normatyvo taikymas turėjo įtakos ir paskolų, suteiktų juridiniams asmenims, mažėjimui. Šios didesnės rizikos paskolos 2014 m. pirmąjį pusmetį sumažėjo ir sudaro vis mažesnę paskolų portfelio dalį (2014 m. sausio 1 d. – 29 %, o 2014 m. liepos 1 d. – 24 % paskolų portfelio).

Pažymėtina, kad ir toliau blogėjo kredito unijų sektoriaus paskolų portfelio kokybė: augo neveiksnių paskolų dalis paskolų portfelyje (nuo metų pradžios padidėjo 4,3 proc. p. – iki 26,6 %), didėjo šiuo metu veikiančių kredito unijų suformuotų specialiųjų atidėjinių ir paskolų santykis. Tikėtina, kad kredito unijos pagal 2014 m. įsigaliojusį Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo (valdymo) organizavimo nuostatų reikalavimus nustato jų veiklai būdingą riziką ir pagal Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklių reikalavimus konservatyviau vertina ir toliau vertins paskolų portfelio kokybę ir sudarys vis daugiau specialiųjų atidėjinių, nes kol kas kredito unijų suformuoti specialieji atidėjiniai yra nepakankami galimiems paskolų vertės sumažėjimo nuostoliams padengti.

Šalies kredito unijos didino investicijas į VVP. Šios investicijos, padidėjusios iki 689,4 mln. Lt, 2014 m. liepos 1 d. sudarė daugiau nei trečdalią kredito unijų turto. Kaip ir anksčiau, didžiąją jų dalį sudarė Lietuvos Respublikos VVP portfelis, tačiau investicijos į ES valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybių VVP (ypač ilgalaikius) didėjo sparčiau. Pastaruosius kelerius metus išryškėjo

tendencija, kai unijos vis daugiau lėšų investuoja į skolos VP. Pažymėtina, kad gana reikšminga kredito unijų dalis ypač aktyviai užsiima šia investicine veikla, o kita grupė unijų į VP investuoja likvidumo valdymo tikslais arba visiškai neinvestuoja. Šiuo atžvilgiu ypač išsiskiria LCKU nepriklausančios unijos, kurių investicijų į skolos VP ir turto santykis siekia 74 proc. (LCKU priklausančiose unijose – tik 19 %). Pastabėtina, kad investavimas į VP taip pat sukelia tam tikrą riziką, ypač susijusią su ilgalaikių VP vertės jautrumu palūkanų normų pokyčiams.

Kaip minėta, kredito unijų turto mažėjimas sietinas su indėlių mažėjimu. Mažinamos indėlių palūkanų normos, dėl žemės ūkio darbų sezoniškumo padidėjęs lėšų poreikis ir bankrutavusių kredito unijų pasitraukimas iš rinkos turėjo reikšmės indėlių apimties sumažėjimui. 2014 m. pirmąjį pusmetį indėlių portfelis sumažėjo beveik 11 proc. ir ataskaitinę datą sudarė 1,67 mlrd. Lt. Didžiausią kredito unijų indėlių portfelio dalį (97 %) sudarė fizinių asmenų indėliai.

Sumažėjęs kredito unijų narių skaičius ir paskolų portfelis nulėmė pajinio kapitalo pokyčius: jis nuo metų pradžios sumažėjo 16,9 proc. ir, 2014 m. liepos 1 d. duomenimis, sudarė 173,4 mln. Lt. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad kredito unijų paskolų kokybė blogėja, kapitalo bazės stiprinimas ir toliau yra vienas iš svarbiausių kredito unijų uždavinių. Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. liepos 17 d. priimtas Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas (toliau – Kredito unijų įstatymas) padės užtikrinti didesnę kredito unijų veiklos patikimumą ir saugumą. Kredito unijos, vykdydamos pasikeitusias šio įstatymo nuostatas, privalės sustiprinti kapitalo bazę ir gerinti priimanamos rizikos valdymą. Tačiau, Lietuvos banko nuomone, šie pakeitimai nėra pakankami sprendžiant struktūrinius šio sektoriaus veiklos iššūkius.

2014 m. pirmąjį pusmetį kredito unijos uždirbo 7,2 mln. Lt pelno (2013 m. per tą patį laikotarpį jos patyrė 7,3 mln. Lt nuostolių). Pelningai dirbo 42, nuostolingai – 32 kredito unijos. Pelningą jų veiklą, palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, nulėmė uždirbtos didesnės pajamos ir patirtos mažesnės išlaidos. Palūkanų pajamos, sudariusios daugiau nei 60 proc. visų pajamų, buvo pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis.

2014 m. liepos 1 d. kredito unijų sektoriaus kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 22,77 proc. (minimalus reikalaujamas – 13 %⁶), o likvidumo rodiklis – 65,75 proc. (minimalus reikalaujamas – 30 %⁷). Kredito unijos pertvarko savo veiklą taip, kad būtų vykdomi sugriežinti veiklos riziką ribojantys normatyvai, tačiau kai kurioms to padaryti nepavyko, todėl joms taikytos Kredito unijų įstatyme apibrėžtos poveikio priemonės ir nustatyti terminai, iki kurių jos privalo užtikrinti normatyvų vykdymą.

Pažymėtina, kad informacija apie kiekvienos kredito unijos metų ir kiekvieno ketvirčio pagrindinius veiklos rodiklius ir veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą viešai skelbiama Lietuvos banko interneto svetainėje.

2014 m. liepos 1 d. LCKU vienijo 63 kredito unijas. LCKU turtas, mažėjant indėliams, nuo metų pradžios sumažėjo 51 mln. Lt – iki 315,6 mln. Lt. LCKU paskolų portfelis sudarė beveik 89 mln. Lt. Kredito unijoms LCKU narėms suteiktos paskolos sudarė 81 mln. Lt. LCKU paskolų portfelio kokybė ir toliau buvo gera. Kredito unijų indėlių, laikomų LCKU, apimties mažėjimas nulėmė LCKU likvidumo palaikymo rezervo sumažėjimą nuo 17,2 iki 14,5 mln. Lt. Stabilizacijos fonde, skirtame kredito unijų (LCKU narių) mokumui atkurti, parėmus tris kredito unijas, kaupiamos lėšos taip pat sumažėjo ir 2014 m. liepos 1 d. sudarė 4,9 mln. Lt. Pažymėtina, kad, turėdama tokio dydžio fondą, LCKU gali suteikti tam tikrą pagalbą tik pavienėms kredito unijoms, o spręsti didesnių kredito unijų mokumo problemų nėra pajėgi. LCKU pajinis kapitalas, 2014 m. pirmąjį pusmetį grąžinus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dalį jos įsigyto pajinio įnašo, sumažėjo ir 2014 m. liepos 1 d. sudarė 31 mln. Lt. Ataskaitų duomenimis, LCKU 2014 m. pirmojo pusmečio veiklos rezultatas – 1,3 mln. Lt pelno (2013 m. tą patį laikotarpį – 1 mln. Lt).

⁶ Kredito unijų, kurių reikšmingą paskolų portfelio dalį sudaro asocijuotiesiems nariams suteiktos paskolos, šis rodiklis turi būti ne mažesnis negu 18 arba 25 proc.

⁷ Kredito unijoms, kurių turtas didesnis kaip 15 mln. Lt ir indėlių metinis augimo tempas viršija tvarų augimo tempą, taikomas atitinkamai 40, 50 arba 60 proc. dydžio likvidumo normatyvas.

2014 m. kovo mėn. rinkos dalyviams ir visiems suinteresuotiems asmenims buvo pateiktas dokumentas viešai diskusijai⁸. Jame identifiкуotos kredito unijų sektoriaus problemos. Lietuvos banko ekspertų darbo grupės atlikta kredito unijų veiklos analizė atskleidė, kad šio sektoriaus raida nebuvo tvari, o dabartinė reguliavimo aplinka skatina imtis esminių pokyčių. Kredito unijos neturi pakankamos tvaraus ir nuostolius padengti galinčio kapitalo atsargos. Esama kredito unijų reguliavimo sistema neužtikrina tinkamų paskatų dalyvauti demokratinio valdymo principu (vienas narys – vienas balsas) pagrįstoje kredito unijų veikloje.

Apibendrinus gautus atsakymus ir suinteresuotų šalių pozicijas, 2014 m. spalio mėn. parengtas dokumentas, kuriame pateiktos preliminarios galimos reformos detalės⁹. Šiame dokumente nurodytos siūlomų kredito unijų sektoriaus pagrindinių reformos krypčių konkrečios detalės. Siekiama išgryninti reikalingus žingsnius šios reformos tikslams įgyvendinti ir inicijuoti siūlomus pakeitimus įgyvendinantį įstatymų leidybos procesą. Manome, kad įstatymiškai įtvirtinus ir per protingą pereinamąjį laikotarpį įgyvendinus dokumente pateiktus pasiūlymus, būtų reikšmingai sustiprintos Lietuvoje veikiančios kredito unijos, kartu sukuriant prielaidas tvariai ir sėkmingai šio sektoriaus veiklai ateityje.

Kredito unijų reglamentavimo pakeitimai, Lietuvos banko nuomone, turėtų apimti šias tris pagrindines sritis: a) kapitalą; b) centrinių kredito unijų (toliau – CKU) veiklą ir kryžmines garantijas; c) kredito unijų valdymą. Šios pertvarkos yra būtinos ir darytinės dėl svarbiausio tikslo – grąžinti kredito unijų sektorių į efektyvaus skolinčiojo smulkiam ir vidutiniam verslui gretas. Atsakingas skolinimas smulkiam ir vidutiniam verslui, ūkininkams, amatininkams, bendruomenei yra vienas iš svarbiausių tvaraus šalies ekonomikos augimo veiksnių, kartu neatsiejamas nuo geros viso kredito unijų sektoriaus finansinės sveikatos, aukšto kapitalizacijos lygio ir stiprios kredito unijų kooperacijos tiek kredito unijos lygiu, tiek tarp kredito unijų.

Kitos finansų įstaigos

Elektroninių pinigų įstaigos. 2014 m. liepos 1 d. elektroninių pinigų įstaigos licenciją turėjo 2 elektroninių pinigų įstaigos, turinčios teisę leisti elektroninius pinigus ir teikti licencijoje nurodytas mokėjimo paslaugas. Nagrinėjamu laikotarpiu naujų licencijų vykdyti elektroninių pinigų leidimo veiklą nebuvo suteikta. Elektroninių pinigų įstaigų įsipareigojimai, susiję su elektroninių pinigų leidimu, dėl sparčios vienos elektroninių pinigų įstaigos veiklos plėtros 2014 m. liepos 1 d. sudarė 22,9 mln. Lt. Palyginti su praėjusiais metais, jie padidėjo 2,5 karto. Atlikus minėtos elektroninių pinigų įstaigos veiklos patikrinimą, elektroninių pinigų įstaiga įspėta dėl kai kurių teisės aktų pažeidimų ir veiklos trūkumų.

2014 m. pirmąjį pusmetį elektroninių pinigų įstaigos vykdė jų veiklos riziką ribojančius (neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkio, minimalaus nuosavo kapitalo bei gautų lėšų už išleistus elektronus pinigus ir suteiktas mokėjimo paslaugas apsaugos) reikalavimus.

Draudimo brokerių įmonės. Draudimo brokerių įmonių skaičius sumažėjo – 2014 m. birželio 30 d. veikė 99 draudimo brokerių įmonės. Per 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo išduota viena draudimo brokerių įmonių veiklos licencija ir trys licencijos pačių įmonių prašymu panaikintos. 2014 m. pirmąjį pusmetį atliktas vienos draudimo brokerių įmonės veiklos patikrinimas. Nustačius, kad įmonėje buhalterinės apskaitos sistema neveikė taip, kad būtų užtikrintas tinkamas finansinių ir ūkinių operacijų fiksavimas buhalterinėje apskaitoje ir įmonei nepervedus reikšmingų draudimo įmokų sumų į atskiras banko sąskaitas (jose turi būti laikomos draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų ir nukentėjusių trečiųjų asmenų lėšos), jai skirta 10 tūkst. Lt bauda.

2014 m. birželio 30 d. minimalaus nuosavo kapitalo reikalavimų (kapitalas negali būti mažesnis kaip 18 760 eurų (64 775 Lt) arba ne mažesnis kaip 4 proc. per metus draudimo brokerių įmonės gautų draudimo įmokų, mokėtinų draudikams) netenkino 1 draudimo brokerių įmonė. 2014 m. pirmąjį pusmetį 5 draudimo brokerių įmonės įnešė lėšų nuostoliams padengti, 8 – padidino įstatinį kapitalą. 2014 m. birželio 30 d. duomenimis, draudimo brokerių įmonių turtas sudarė 73,7 mln., draudimo brokerių įmonių ataskaitinio laikotarpio rezultatas – 7,7 mln. Lt pelno.

⁸ http://www.lb.lt/kredito_uniju_sektoriaus_stiprinimas

⁹ http://lb.lt/kredito_uniju_sistemos_reformas_detales

Finansų maklerio įmonės. 2014 m. birželio 30 d. Lietuvoje veikė 7 finansų maklerio įmonės, iš jų 1 turėjo A kategorijos ir 6 – B kategorijos finansų maklerio įmonės licenciją. Naujų licencijų 2014 m. nebuvo išduota, nebuvo ir panaikinta.

Finansų maklerio įmonių turtas 2014 m. antrąjį ketvirtį sumažėjo 6,6 proc. ir 2014 m. birželio 30 d. buvo 17,1 mln. Lt. Daugiau kaip pusę viso sektoriaus turto (59,3 %), kaip ir anksčiau, sudarė UAB FMĮ „Orion Securities“ turtas – 10,1 mln. Lt. Finansų maklerio įmonės 2014 m. birželio 30 d. didžiausią dalį savo turto (34,4 %) laikė bankuose.

2014 m. pirmojo pusmečio finansų maklerio įmonių veiklos rezultatas – 0,4 mln. Lt nuostolių (2013 m. pirmąjį pusmetį įmonės patyrė 0,8 mln. Lt nuostolių). Tik 2 finansų maklerio įmonės 2014 m. pirmąjį pusmetį dirbo pelningai, o kitos patyrė nuostolių.

Pagal naujus Direktyvos (CRD IV) ir Reglamento (CRR) reikalavimus finansų maklerio įmonėms taikomas 8 proc. minimalus kapitalo pakankamumo rodiklis. Visos finansų maklerio įmonės 2014 m. birželio 30 d. vykdė kapitalo pakankamumo reikalavimus.

Mokėjimo įstaigos. 2014 m. liepos 1 d. Viešajame mokėjimo įstaigų sąrašė buvo užregistruotos 33 mokėjimo įstaigos. 2014 m. pirmąjį pusmetį išduota 1 mokėjimo įstaigos licencija. Pažymėtina, kad iš visų licencijas turinčių mokėjimo įstaigų 27 įstaigos turėjo licencijas, suteikiančias teisę teikti vienintelę mokėjimo paslaugą – pinigų perlaidas. Mokėjimo įstaigos 2014 m. pirmąjį pusmetį iš mokėjimo paslaugų teikimo veiklos gavo 34,9 mln. Lt pajamų, nors, kaip ir ankstesniais laikotarpiais, jų dalis sudarė tik 4,3 proc. visų pajamų. Tam įtaką darė daugumos mokėjimo įstaigų (ypač mobiliojo tinklo operatorių) vykdomos veiklos modelis, kai didžiąją pajamų dalį jos gavo vykdydamos ūkinę ir komercinę veiklą, o mokėjimo paslaugos buvo tik papildoma jų veikla.

2014 m. liepos 1 d. visos mokėjimo įstaigos vykdė Mokėjimo įstaigų įstatyme nustatytą mokėjimo paslaugų vartotojų ar iš kito mokėjimo paslaugų teikėjo gautų lėšų apsaugos ir minimalaus nuosavo kapitalo reikalavimus. Ataskaitiniu laikotarpiu 3 mokėjimo įstaigos nevykdė nuosavo kapitalo reikalavimo, t. y. mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo poreikis viršijo nuosavo kapitalo dydį. Mokėjimo įstaigos, Lietuvos banko nurodymu, ėmėsi atitinkamų veiksmų padėčiai ištaisyti.

Valdymo įmonės. 2014 m. birželio 30 d. duomenimis, Lietuvos finansinių priemonių rinkoje veikė 13 valdymo įmonių, o tai 1 licencijuota valdymo įmone mažiau negu 2013 m., nes 2014 m. sausio mėn. pačios įmonės prašymu panaikintas UAB „Citadele investicijų valdymas“ valdymo įmonės veiklos licencijos galiojimas. 2014 m. pirmąjį pusmetį įmonės prašymu papildyta UAB „Orion Asset Management“ turima valdymo įmonės licencija, suteikiant jai teisę valdyti kolektyvinio investavimo subjektus (KIS), įsteigtus pagal Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą. Tai trečia valdymo įmonė, veikianti pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą ir papildanti savo licenciją teise valdyti minėtus subjektus.

Diem įmonėms – UAB „Investicijų valdymas „Prosperus“ ir UAB „Ad ventum“ – Lietuvos banko valdyba išdavė KIS, įsteigtų pagal Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą, valdymo veiklos leidimus, o UAB „LT Development Fund“ pagal minėtą įstatymą – veiklos leidimą verstis investicinės bendrovės veikla (šios investicinės bendrovės valdymas perduotas valdymo įmonei UAB „Synergy finance“).

2014 m. birželio 30 d. valdymo įmonės valdė 28 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo antrosios pakopos pensijų fondus, 10 papildomo savanoriško pensijų kaupimo trečiosios pakopos fondų, 32 KIS, veikiančius pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą, ir 7 KIS, veikiančius pagal Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą.

2014 m. antrąjį ketvirtį valdymo įmonių turtas sumažėjo 30,6 proc. ir 2014 m. birželio 30 d. sudarė 57,6 mln. Lt (2014 m. kovo 31 d. – 82,9 mln. Lt). Turtas sumažėjo dėl vienos valdymo įmonės išmokėtų dividendų akcininkams. 2014 m. birželio 30 d., kaip ir keliais ankstesniais ketvirčiais, daugiau kaip pusė (ši ketvirtį – 54,8 %) valdymo įmonių turto buvo laikoma bankų atsiskaitomosiose ir terminuotųjų indėlių sąskaitose.

Valdymo įmonių 2014 m. pirmojo pusmečio veiklos rezultatas – 5,8 mln. Lt pelno, o tai 1,5 mln. Lt daugiau už 2013 m. pirmojo pusmečio rezultata, kai jos gavo 4,3 mln. Lt pelno. 2014 m. pirmąjį pusmetį dauguma (9) valdymo įmonių dirbo pelningai.

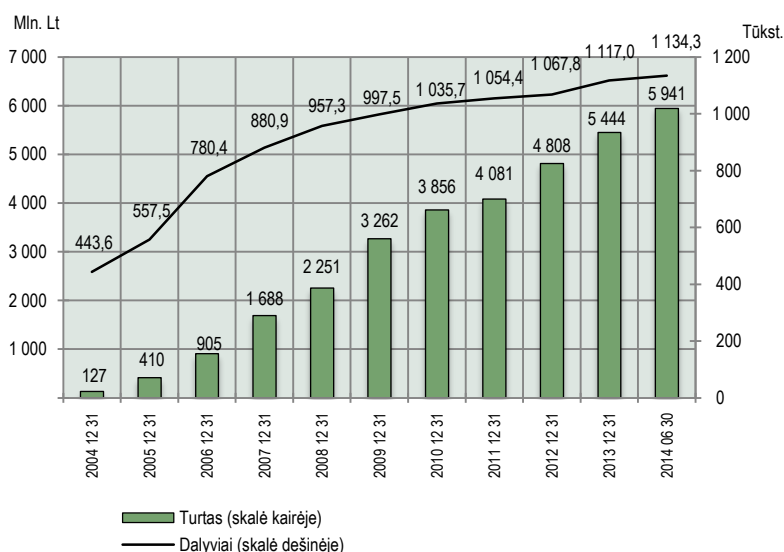
2014 m. birželio 30 d. visos valdymo įmonės viršijo kapitalo pakankamumo normatyvą – 1,0. Vidutinis valdymo įmonių kapitalo pakankamumo rodiklis 2014 m. antrąjį ketvirtį, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, sumažėjo iki 2,8 (pirmąjį ketvirtį jis sudarė 3,5).

Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra

Pensijų fondai ir kolektyvinio investavimo subjektai

2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje Lietuvoje veikė 28 antrosios pakopos pensijų fondai, juos valdė 8 pensijų kaupimo bendrovės: 6 valdymo įmonės ir 2 gyvybės draudimo įmonės. 2014 m. antrosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 496,41 mln. Lt (9,12 %) ir birželio pabaigoje sudarė 5 940,88 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją antrosios pakopos pensijų fonduose, skaičius išaugo 1,55 proc. ir sudarė 1 134,3 tūkst.

15 pav. Pensijų fondų turto ir dalyvių skaičiaus pokytis

Per praėjusius 6 mėn. finansų rinkose buvo svyravimų, tačiau visų antrosios pakopos pensijų fondų rezultatai buvo teigiami – fondų vertės vidutiniškai didėjo 4,1 proc. Mažiausiai kilo konservatyviai investuojančių pensijų fondų vienetų vertės (vidutiniškai 2,2 %). Kiti fondai, bent dalį savo lėšų investuojantys į akcijas, fiksavo didesnius vienetų vertės pokyčius: mažos akcijų dalies pensijų fondų vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 4,1, vidutinės akcijų dalies – 4,4, o akcijų – 4,7 proc.

Apibūdinant antrosios pakopos pensijų fondų investicijų portfelį, pasakytina, kad 2014 m. birželio 30 d. didžiausią investicijų dalį (54,50 %) sudarė investicijos į KIS vienetus, iš jų 2,07 mlrd. Lt – į akcijų KIS ir 1,04 mlrd. Lt – į skolos vertybinių popierių KIS. Antra pagal populiarumą investicija – VVP, į juos tiesiogiai investuota 36,64 proc. antrosios pakopos pensijų fondų turto (2,18 mlrd. Lt). Didžioji pensijų fondų turto dalis (66,7 %) buvo investuota eurai, investicijų litais dalis sudarė 15,2, o JAV doleriais – 12,0 proc.

2014 m. pirmąjį pusmetį pensijų fondus pasiekė lėšos, kurias papildomai iš savo pajamų skiria dalyviai ir už tai skirtos papildomos įmokos iš valstybės biudžeto. Įmokos į pensijų fondus sudarė 299,87 mln. Lt, iš jų 232,81 mln. Lt pervadė SODRA, 30,18 mln. Lt – dalyviai, o 36,88 mln. Lt sudarė papildomos įmokos iš valstybės biudžeto. Tai reiškia, kad maksimalų kaupimą dažniau rinkosi mažesnes už vidutinę pajamas gaunantys fondų dalyviai. Jiems mokama 1 proc. vidutinio darbo užmokesčio šalyje dydžio skatinamoji įmoka yra didesnė nei jų pačių mokama papildoma įmoka (1 % dalyvio pajamų), taip padidinama galimybė sukaupti didesnę sumą pensijai.

Lietuvoje veikia 10 papildomo savanoriško pensijų kaupimo pensijų fondų, juos valdo 5 valdymo įmonės. 2014 m. trečiosios pakopos pensijų fondų valdomas turtas padidėjo 10,63 mln. Lt (8,16 %) ir birželio pabaigoje sudarė 140,98 mln. Lt. Dalyvių, kaupiančių pensiją trečiosios pakopos pensijų fonduose, skaičius per 6 mėn. padidėjo 8,37 proc. ir pirmojo pusmečio pabaigoje sudarė 37 102.

2014 m. pirmasis pusmetis trečiosios pakopos pensijų fondams buvo sėkmingas, 9 iš 10 fondų vienetų vertės vidutiniškai didėjo 3,8 proc. Daugiausia didėjo rizikingiausių, savo taisyklėse nurodančių iki 100 proc. investavimo į akcijas galimybę, pensijų fondų vienetų vertės – vidutiniškai 4,3 proc. Mišraus investavimo pensijų fondų vertės kilo mažiau – 3,7, o obligacijų pensijų fondų – 2,4 proc.

Trečiosios pakopos pensijų fondų investicijų struktūra panaši į antrosios pakopos pensijų fondų. 2014 m. birželio 30 d. didžiausią pensijų fondų investicijų dalį (66,00 %) sudarė investicijos į KIS vienetų ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – VVP, į juos investuota 24,23 proc. trečiosios pakopos pensijų fondų turto. Didžioji trečiosios pakopos pensijų fondų turto dalis (58,35 %) investuota eurai, investicijos JAV doleriais sudarė 19,22, o investicijos litais – 11,60 proc. pensijų fondų turto.

Didžioji antrosios ir trečiosios pakopų pensijų fondų lėšų dalis investuota eurai, todėl euro įvedimas Lietuvoje turėtų reikšmingai sumažinti šių subjektų patiriamas valiutos keitimo bei sandorių sudarymo išlaidas, o tai sudaro galimybes optimaliau valdyti pensijų fondų portfelius ir siekti didesnės grąžos fondų dalyviams.

2014 m. birželio 30 d. Lietuvoje 10 valdymo įmonių buvo įsteigusios 31 KIS (30 investicinių fondų ir 1 investicinę kintamojo kapitalo bendrovę). Pirmąjį pusmetį KIS valdomas turtas didėjo, tačiau juose kupiančių dalyvių skaičius mažėjo. Nuo metų pradžios investicinių fondų turtas padidėjo 80,61 mln. Lt (9,62 %) – iki 918,55 mln. Lt, tačiau dalyvių skaičius sumažėjo 4,59 proc. (0,8 tūkst.) – iki 17,1 tūkst. Tokia tendencija jau vyrauja kelerius metus, dalyvių skaičius nuo 2008 m. pabaigos mažėja dėl dalyvių lūkesčių netenkinančių fondų rezultatų ir jų sujungimų. Be to, dėl mažo pasirinkimo rinkoje Lietuvos investuotojai renkasi kitas investavimo alternatyvas.

2014 m. pirmąjį pusmetį daugumos KIS vienetų verčių pokyčiai buvo teigiami, užfiksuotas vidutinis 4,2 proc. augimas. Labiausiai didėjo akcijų ir mišraus investavimo KIS vienetų vertės – po 4,7, obligacijų KIS – 1,5 proc.

2014 m. birželio 30 d. didžiausią KIS investicijų dalį (29,76 %) sudarė investicijos į įmonių skolos vertybinius popierius. Antra pagal populiarumą investicija – kitų KIS vienetų ar akcijų. Į juos investuota 28,96 proc. KIS turto. 2014 m. birželio pabaigoje daugiau nei pusė KIS turto buvo investuota eurai. KIS investicijos litais sudarė 15,61, o investicijos JAV doleriais – 13,55 proc. fondų turto. Kita KIS lėšų dalis buvo investuota Norvegijos kronomis, Švedijos kronomis, Lenkijos zlotais ir kitomis valiutomis.

Pirminė ir antrinė rinkos

Bendroji AB „NASDAQ OMX Vilnius“ apyvarta, palyginti su 2013 m. antruoju pusmečiu, sumažėjo 9 proc., tačiau sandorių sudaryta 11 proc. daugiau. Daugiau mažėjo nuosavybės (–14 %) nei skolos (–3 %) vertybinių popierių apyvarta, o didesnę bendrosios apyvartos dalį (53 %) sudarė obligacijų apyvarta. Ataskaitiniu laikotarpiu pakilo 23 iš 35 (65 %) emitentų akcijų kainos, o OMX Vilnius indeksas per ataskaitinį laikotarpį paaugo beveik 12 proc.

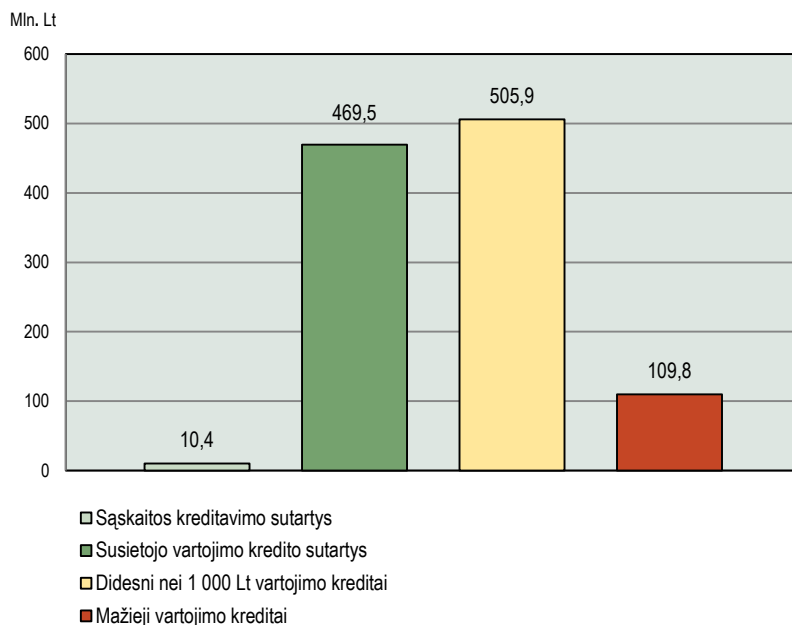
Pirminėje akcijų rinkoje išplatintos dvi neviešos akcijų emisijos, jų bendra nominalioji ir emisijos vertė sudarė beveik 123 mln. Lt, o pirminėje obligacijų rinkoje, kaip ir anksčiau, obligacijas leido tik bankai. Beveik visos obligacijos buvo išplatintos neviešai, palūkanų normos jau kuris laikas nesikeičia ir svyruoja ties 0,5 proc. Be to, ataskaitiniu laikotarpiu baigti įgyvendinti keturi oficialūs siūlymai, pagal kuriuos stambieji bendrovių akcininkai supirkinėjo akcijas iš smulkiųjų. Tikėtina, kad po šių supirkimų bent dvi bendrovės pasitrauks iš reguliuojamos rinkos.

2014 m. birželio 30 d. Lietuvos bankas prižiūrėjo 50 emitentų, iš jų 16 bendrovių, kurių akcijos įtrauktos į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Oficialųjį prekybos sąrašą, 19 – į Papildomąjį prekybos sąrašą (iš jų 1 emitento akcijos įtrauktos ir į prekybą Varšuvos akcijų biržoje), 3 emitentų akcijos – į prekybą Varšuvos akcijų biržoje, 2 emitentų obligacijos – į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Skolos vertybinių popierių prekybos sąrašą. Be to, emitentų sąrašė buvo 10 bendrovių, kurių vertybiniais popieriais neprekiuojama reguliuojamose rinkose.

Vartojimo kreditų rinka

2014 m. birželio 30 d. į Viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą buvo įrašyta 60 įmonių (ne kredito įstaigų), turinčių teisę teikti vartojimo kreditus. Šios įmonės 2014 m. viduryje buvo suteikusios 771 tūkst. vartojimo kreditų – 6,75 proc. daugiau nei 2013 m. pabaigoje. Vartojimo kredito gavėjams išmokėtų kreditų suma 2014 m. birželio 30 d. sudarė 1 095,64 mln. Lt; palyginti su ankstesnių metų pabaiga, kreditų portfelis išaugo 9,27 proc.

16 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2014 m. birželio 30 d.

2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje vartojimo kredito davėjai fiziniams asmenimis daugiausia buvo suteikę didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų – 505,91 mln. Lt. Nagrinėjant pagal kitas vartojimo kredito sutartis suteiktų kreditų portfelį, matyti, kad 2014 m. viduryje susietųjų vartojimo kreditų suteikta 469,50 mln., o mažųjų vartojimo kreditų likutis sudarė 109,83 mln. Lt. Pagal sąskaitos kreditavimo sutartis suteikta 10,40 mln. Lt.

Vartojimo kredito rinka ir toliau auga: per 2014 m. pirmąjį pusmetį vartojimo kredito davėjai suteikė 3,22 proc. naujų kreditų daugiau nei per 2013 m. antrąjį pusmetį, o per laikotarpį išmokėtų naujų kreditų suma padidėjo 5,88 proc. – labiausiai dėl didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų. Jų nagrinėjamu laikotarpiu suteikta 7,94 proc. daugiau nei 2013 m. antrąjį pusmetį, o suteiktų naujų kreditų suma padidėjo 20,96 proc. Suteiktų naujų mažųjų vartojimo kreditų skaičius ir suma taip pat padidėjo – atitinkamai 7,85 (iki 368,85 tūkst. kreditų) ir 6,38 proc. (iki 139,05 mln. Lt), o vidutinis kredito sumos dydis sumažėjo nedaug (5,23 Lt) ir sudarė 376,99 Lt. Mažųjų vartojimo kredito davėjų paslaugomis 2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje naudojosi 214,20 tūkst. klientų, iš jų 79,91 tūkst. (37,31 %) asmenų, jaunesnių nei 25 m. amžiaus. Vidutinė svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo metu buvo 152, o vidutinė svertinė metinė palūkanų norma – 94 proc. Tiek svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma, tiek ir vidutinė svertinė metinė palūkanų norma per pusmetį sumažėjo, 2013 m. pabaigoje šie rodikliai buvo atitinkamai 164 ir 99 proc.

Pradelstų mokėti paskolų dalis toliau auga: vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 90 dienų iš eilės, skaičius 2014 m. išaugo 7,14 proc. ir pusmečio pabaigoje sudarė 167,47 tūkst. kreditų, o suma (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas) padidėjo nuo 279,44 mln. iki 308,11 mln. Lt, arba 10,26 proc. Dažniausiai vėluojama vykdyti įsipareigojimus pagal didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų sutartis ir mažųjų vartojimo kreditų sutartis.

Lietuvos banko nuomone, norint išspręsti problemas, susijusias su neatsakingu skolinimusi ir skolinimu, reikalingi Vartojimo kredito įstatymo pakeitimai. Siūloma mažinti bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą, riboti asmenų galimybę vartojimo kredito sutartį sudaryti neapgalvotai,

įpareigoti vartojimo kredito davėjus tikrinti visą iš klientų gautą informaciją, numatyti papildomus reklamos reikalavimus, proporcingas baudas už įstatymo pažeidimus. Pasiūlymai šiais klausimais Lietuvos banko buvo pateikti Finansų ministerijai (žiniai – Seimui) 2013 m. spalio mėn. ir, Lietuvos banko nuomone, yra tinkamas pagrindas tolesnei diskusijai dėl vartojimo kreditų rinkos griežtesnio reglamentavimo.

Itin daug dėmesio skiriama vartojimo kredito davėjų veiklos priežiūrai – vykdoma šių subjektų reklamos stebėseną, inspektavimai, tiriami gauti vartotojų skundai, nagrinėjamos Vartojimo kredito įstatymo pažeidimo procedūros.

Ginčų nagrinėjimas

2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos banke išnagrinėti 239 kreipimaisi dėl ginčų, kilusių dėl finansinių paslaugų sutarčių. Palyginti su praėjusių metų antruoju pusmečiu, aptariamą laikotarpį kreipimūsi skaičius paaugo 5 proc. Didžiąją dalį (58 %) sudarė kreipimaisi dėl ginčų su draudimo įmonėmis, beveik trečdalį (31 %) – ginčai su bankais, kitą dalį (11 %) – su kitais finansų rinkos dalyviais. Toks sektorių pasiskirstymas yra gana įprastas, tik kai kuriais laikotarpiais ginčų skaičiaus santykinė dalis bankų ir draudimo sektoriuose kartais kinta.

Trečdalis dėl konkretaus ginčo Lietuvos banko priimtų galutinių sprendimų (76 atvejai) buvo visiškai arba iš dalies tenkinantys vartotojų reikalavimus (32 %), kiti kreipimaisi buvo atmesti kaip nepagrįsti. Toks sprendimų santykis yra gana pastovus. Primintina, kad Lietuvos banko sprendimai dėl ginčo esmės yra rekomendaciniai.

Nagrinėdamas ginčus Lietuvos bankas pirmiausia siekia, kad ginčo šalys rastų taikų sprendimo būdą ir susitartų. Per šių metų pirmąjį pusmetį 27 atvejais vartotojai ir finansų rinkos dalyviai užbaigė kilusius ginčus taikiai.

Per aptariamą laikotarpį neįvykdyti tik du rekomendacinio pobūdžio Lietuvos banko sprendimai (8 % visų sprendimų vartotojų naudai), apie jų neįvykdymą paskelbta viešai teisės aktų nustatyta tvarka.

Lietuvos bankas jau antrus metus iš eilės parengė ir viešai savo interneto svetainėje paskelbė Lietuvos banke nagrinėtų ginčų praktikos metinę apžvalgą. Apžvalgoje pateikiama apibendrinta informacija apie dažniausių ginčų situacijas, ginčų pobūdį, priimtus dėl jų sprendimus. Minėtos informacijos pateikimo tikslas – supažindinti finansų rinkos dalyvius ir visuomenę su Lietuvos banko nuomone dėl kai kurių ginčų nagrinėjimo metu nustatytų aplinkybių vertinimo, pabrėžti tam tikras finansinių paslaugų teikėjų bei finansinių paslaugų vartotojų pareigas, ugdyti atsakingą ir sąžiningą finansinių paslaugų teikėjų bei finansinių paslaugų vartotojų elgesį ir siekti sumažinti galimų ginčų skaičių ateityje.

Finansinis švietimas

Vykdydamas finansinio švietimo veiklą, 2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos bankas kartu su žiniasklaidos partneriais surengė socialinę akciją „Nepaslysk ant paskolos“. Jos metu Lietuvos bankas, bendradarbiaudamas su informaciniais partneriais, skelbė su skolinimosi problemomis susijusią informaciją, rengė laidas, teikė patarimus ne tik tiems, kurie dar tik svarsto skolintis, bet ir tiems, kurie bando ištrūkti iš užburto skolų rato. Iš viso prie socialinės akcijos prisijungė 18 informacinių partnerių, kampanijos mėnesį – vasarį – buvo parengta ir transliuota 12 radijo laidų, paskelbta daugiau nei 100 straipsnių ir informacinės medžiagos.

Antrus metus iš eilės Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, 2014 m. kovo 10–17 d. buvo minima Vaikų finansinio švietimo savaitė. Į Lietuvos banko kartu su finansinio švietimo partneriais organizuotą šios savaitės veiklą – pamokas, ekskursijas, susitikimus, konkursus ir viktorinas – įsitraukė apie 8 tūkst. vaikų visoje Lietuvoje. Lietuvos bankas organizavo Vaikų finansinio švietimo savaitės simbolio konkursą. Kitais metais, tęsiant vaikų finansinio švietimo tradiciją, vaikus ir mokytojus į finansinio švietimo savaitės renginius kvies pačių vaikų sukurtas simbolis – apuokas.

Siekiant gerinti finansinio švietimo veiklos koordinavimą su aktyviai finansinio švietimo srityje veikiančiais finansų rinkos dalyviais, ataskaitiniu laikotarpiu vykusiame bendrame Finansinio švietimo iniciatyvų koordinavimo komiteto ir bendradarbiavimo tinklo susitikime sutarta bendrą finansinio

švietimo veiklą grįsti tarpusavio bendradarbiavimo memorandumu. Jame bus numatomi bendradarbiavimo principai, rekomendacijos finansinio švietimo veiklai ir prisijungiančių institucijų bendras veiklos planas.

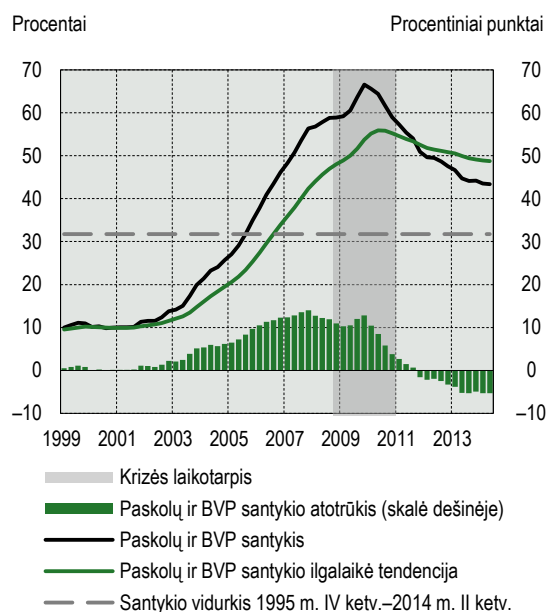
Makroprudencinė politika

Sisteminės rizikos analizė

Finansinio stabilumo užtikrinimo politika grindžiama analize, padedančia iš anksto nustatyti galimą sisteminę riziką Lietuvos finansų sistemai. Sisteminė vidaus rizika, tokia kaip netvarus kredito augimas ir per didelis finansinis svertas, tiesiogiai lemtų Lietuvos finansų sistemos disbalansą ir gali būti užkardyta taikant makroprudencines priemones. Toliau apžvelgiama tokios rizikos analizė.

Pirmuosius atsigavimo ženklus rodantis PFĮ suteiktų paskolų portfelis yra tvaraus lygmens. 2014 m. antrąjį ketvirtį PFĮ suteiktų paskolų portfelio ir BVP santykis buvo 1,3 proc. p. mažesnis nei prieš metus ir sudarė 43,4 proc., t. y. trečdaliu mažiau nei 2010 m., kai šis santykis buvo didžiausias (64,4 %). Tvarią kreditavimo būklę patvirtina tai, kad minėtas santykis 2014 m. pirmąjį pusmetį vis dar buvo reikšmingai mažesnis už ilgalaikę pusiausvyros reikšmę. Nors bendras PFĮ paskolų portfelis 2014 m. pirmąjį pusmetį vis dar mažėjo, paskolų privačiajam sektoriui (ne finansų įmonėms ir namų ūkiams) suteikta 1,6 proc. daugiau. Kol kas tokį augimą vertinti kaip ilgalaikę tendenciją pagrindo nėra. Ypač tai pasakytina apie paskolų ne finansų įmonėms portfelio kaitą – nematyti aiškos jos krypties keletą pastarųjų metų. Kita vertus, iš paskolų namų ūkiams matyti vis daugiau atsigavimo ženklų, o reikšmingiausią įtaką tam daro augantis skolinimas būstui įsigyti, sudarantis didžiausią namų ūkių paskolų portfelio dalį (80 %). Vis dėlto nuo 2010 m. pabaigos didėjantis namų ūkių gaunamas darbo užmokestis leidžia prieš pusmetį prasidėjusį namų ūkių paskolų portfelio augimą vertinti kaip subalansuotą. Tvarią kreditavimo namų ūkiams raidą patvirtina jiems PFĮ suteiktų paskolų portfelio ir per metus gaunamo darbo užmokesčio santykis. Jis 2014 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje sudarė 66,7 proc. ir per metus sumažėjo 6,6 proc. p.

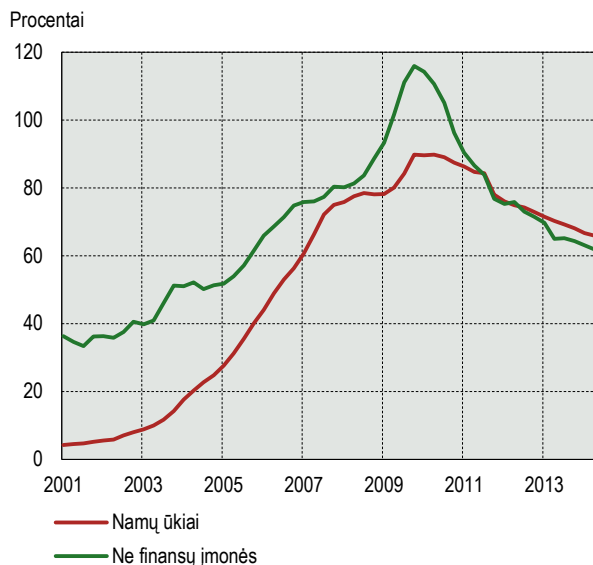
17 pav. PFĮ paskolų ir BVP santykio ilgalaikė tendencija ir atotrūkis nuo jos (1999 m. I ketv.–2014 m. II ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienus HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, kredito ir BVP santykis 5 m. į ateitį pratęsiamas 4 ketvirčių slenkamuoju vidurkiu.

18 pav. Privačiojo sektoriaus turimų PFĮ paskolų ir pajamų santykis
(namų ūkių pajamos – darbo užmokestis; ne finansų įmonių – bendrasis pelnas)
(2001 m. I ketv.–2014 m. II ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

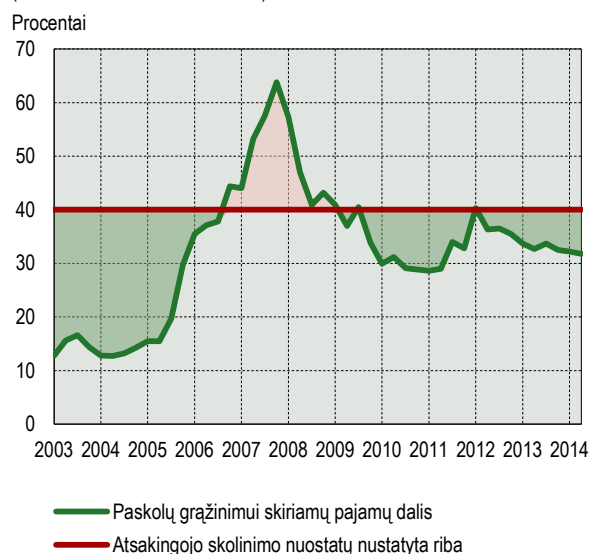
2014 m. pirmojo pusmečio pabaigoje šiek tiek padidėjęs paskolų ne finansų įmonėms portfelis, ne finansų įmonių finansinei būklei toliau stiprėjant, disbalanso požymių nerodo. 2014 m. birželio mėn. paskolų ne finansų įmonėms portfelis buvo 1,3 proc. didesnis negu prieš metus, o paskutinį kartą artimas tokiam dydžiui augimas fiksuotas 2009 m. Nors bankų sektorius vis dar atsargiai vertino anksčiau aktyviai kredituotą nekilnojamojo turto operacijų ir statybų ekonomines veiklas, į užsienio prekybą orientuotoms veikloms (pvz., gamyba, transportas) ar veikloms, susijusioms su valdžios sektoriumi (pvz., energijos tiekimas), vertinimas tampa palankesnis. Jeigu nepasitvirtins rizika, kuri gali daryti neigiamą įtaką ekonomikos augimo prognozėms (pvz., staigus eksporto kritimas dėl įsigaliojančių sankcijų), didėjanti paklausa lems naujų investicijų iš išorės šaltinių poreikį. Kartu skolinimas tampa mažiau ribojamas dėl išskirtinai prastos kai kurių sektorių finansinės būklės, o skolinimo sąlygos ir kaina darosi vis priimtinesnės. Atsižvelgus į tai, tikėtina, kad ateityje ne finansų įmonių skolinimasis iš bankų augs (tai prognozuoja ir Lietuvos banko apklausti komerciniai bankai), tačiau šis augimas neturėtų viršyti bendrojo ekonomikos augimo.

Nepaisant aktyvesnio skolinimo būstui įsigyti ir esamų prielaidų spartesniam kreditavimo augimui, būsto paskolų portfelio didėjimas disbalanso požymių nerodo. PFĮ paskolų būstui įsigyti portfelio metinis augimo tempas pastaruosius tris ketvirčius buvo teigiamas, o 2014 m. birželio mėn. tapo intensyvesnis. Tam įtakos turėjo atsigavęs aktyvumas nekilnojamojo turto rinkoje, alternatyvių investavimo priemonių stoka ir pamažu pradėjęs didėti būsto įsigijimo finansavimas skolinimais iš lėšų. Pastarąjį patvirtina ir didėjantis naujų būsto paskolų ir įsigyjamų būstų verčių santykis (angl. *loan-to-value*, LTV). Prielaidas tolesniam kredito augimo spartėjimui sudaro švelnėjančios skolinimo sąlygos (pvz., mažesni užstato reikalavimai) ir mažos būsto paskolų palūkanų normos, tačiau būsto paskolų portfelio augimo disbalanso kol kas neišvengiama. Paskolomis finansuojamų būsto sandorių dalis (31,6 %) vis dar yra beveik perpus mažesnė nei 2008 m., o gerėjanti namų ūkių finansinė būklė (didėjančios pajamos bei mažėjantis nedarbas) ir itin mažos palūkanų normos lemia tai, kad būsto paskolas turintys namų ūkiai paskoloms grąžinti skiria vis mažesnę (31,8 %) savo pajamų dalį (žr. 19 pav.). Be to, 2014 m. antrąjį ketvirtį būsto paskolų grąžinimui ir palūkanų mokėjimui per metus skiriama vidutinė suma, palyginti su visų namų ūkių algomis ir atlyginimais, sudarė 3,2 proc. ir buvo 1,9 proc. p. mažesnė nei didžiausia fiksuota šio santykio reikšmė 2009 m. pabaigoje.

Būsto kainos pastaruoju metu kilo sparčiau, tačiau, remiantis fundamentaliais kriterijais, vis dar nesiekia ilgalaikės pusiausvyros reikšmės. 2014 m. antrąjį ketvirtį būstas Lietuvoje buvo 9 proc. brangesnis nei prieš metus, o labiausiai kainos kilo didžiuosiuose miestuose. Daugiausia tai skatino padidėjęs rinkos aktyvumas sandorius vykdančioms be skolinčių lėšų, tačiau skolinimas būstui vis labiau prie to prisideda. Remiantis Centrinės hipotekos įstaigos duomenimis, fizinių asmenų būsto

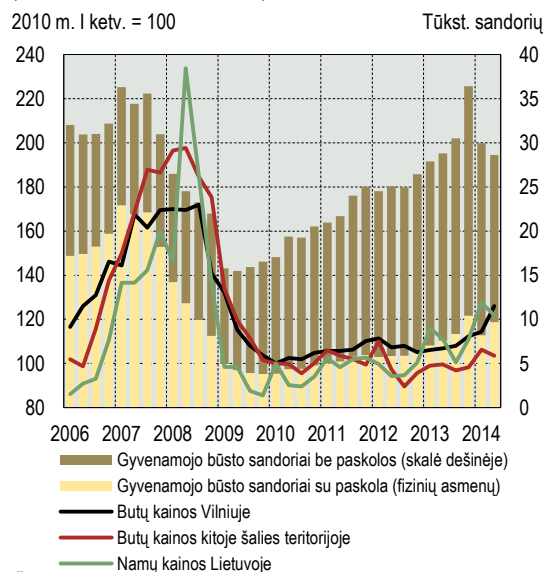
sandorių su paskola įkeičiant įsigyjamą nekilnojamąjį turtą 2014 m. antrąjį ketvirtį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, padaugėjo 5,3 proc., tačiau tokių sandorių buvo perpus mažiau nei 2006–2007 m. – 31,6 proc. Prie būsto rinkos aktyvumo ir kainų kilimo prisidėjo bendras gyventojų finansinės būklės gerėjimas, alternatyvių investavimo priemonių stoka esant mažai grąžai ir namų ūkių siekis pinigines lėšas paversti apčiuopiamu turtu prieš nacionalinės valiutos pasikeitimą (netiesioginiai duomenys rodo, kad dažnai sandoriai nekilnojamojo turto rinkoje finansuojami ir iš šešėlinių pajamų). Kita vertus, nepaisant pastarojo laikotarpio būsto kainų augimo, kainos Lietuvos mastu ilgalaikės pusiausvyros dar nepasiekė. Fundamentaliosios vertės rodiklis, HP filtras¹⁰, rodo, kad šalies būstai vis dar yra vertinami žemiau ilgalaikio (pašalinus cikliškumo efektą). Be to, pastebėtina, kad būsto pasiūla rinkoje 2013 m. pabaigoje ir 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo pakankama, todėl kainos kilo ne dėl pasiūlos ir paklausos disbalanso.

19 pav. Būsto paskolas turinčių namų ūkių paskolų grąžinimui skiriamų pajamų dalis (DSTI rodiklis)
(2003 m. I ketv.–2014 m. II ketv.)

Šaltinis: Namų ūkių finansinės stebėsenos informacinė sistema ir Lietuvos banko skaičiavimai.

20 pav. Būsto rinkos aktyvumas ir būsto kainos atskirose rinkos dalyse
(2006 m. I ketv.–2014 m. II ketv.)

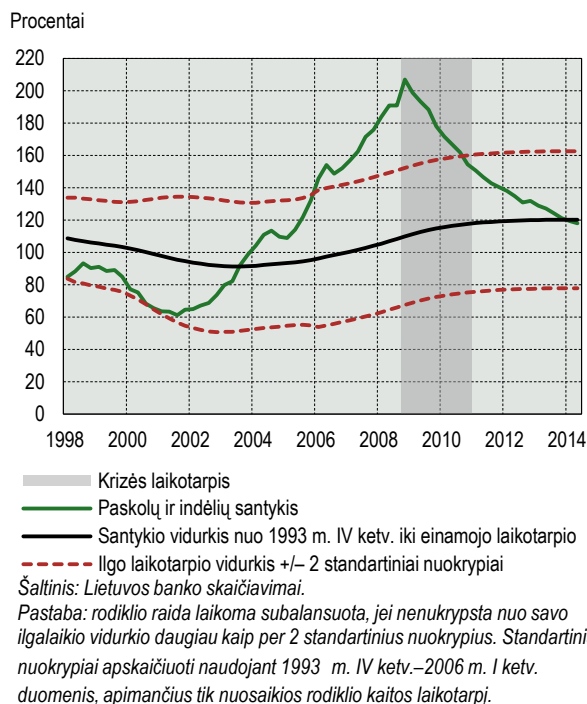
Šaltiniai: VĮ Registrų centras, Centrinė hipotekos įstaiga ir Lietuvos banko skaičiavimai.

¹⁰ HP filtras taikomas siekiant iš laiko duomenų sekų pašalinti cikliškumo efektą.

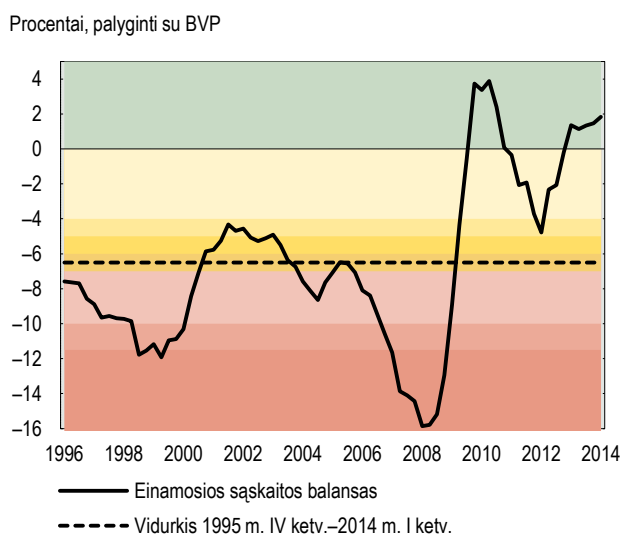
Kreditavimo rinkos išorės veiksnius apibūdinantys rodikliai taip pat rodo tvarią rinkos raidą.

Ūkio finansavimas iš užsienio auga tvariai ir nėra pagrindo manyti, kad jis artimiausiu metu lemtų netvarų kredito augimą. Prieš ekonomikos nuosmukį vyravęs spartus paskolų portfelio didėjimas Lietuvoje buvo susijęs su augusiais kapitalo srautais iš užsienio. 2014 m. antrojo ketvirčio pabaigoje bankų paskolų ir indėlių santykis (pašalinus sezono įtaką) sudarė 118,1 proc. ir buvo mažesnis už savo ilgojo laikotarpio vidurkį (120,1 %), o 2014 m. pirmąjį ketvirtį ir toliau stebėtas einamosios sąskaitos perteklius. Pagal Lietuvos banko gegužės mėn. makroekonominės prognozes, 2014 m. einamoji sąskaita turėtų būti subalansuota¹¹, todėl nėra pagrindo manyti, kad ūkio finansavimas iš užsienio artimiausiu metu lemtų netvarų kredito augimą ar kito disbalanso formavimąsi.

21 pav. PFĮ paskolų privačiam sektoriui ir privatajo sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis (1998 m. I ketv.–2014 m. II ketv)

22 pav. Einamosios sąskaitos balansas (1996 m. I ketv.–2014 m. I ketv.; 4 ketvirčių slenkamoji suma, palyginti su BVP)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: rizikos lygis nustatomas remiantis C. M. Reinhart ir V. R. Reinhart, 2008, *Capital Flow Bonanzas: An Encompassing of the Past and Present*. NBER Working Paper, 14321.

¹¹ http://www.lb.lt/makroekonominės_proгноzes_2014_m_geguze.

Nesubalansuoto kredito augimo tikimybė artimiausiu metu yra maža, tačiau, finansiniam ciklui pereinant į augimo fazę, nepagrįstais lūkesčiais pagrįsto augimo rizika didėja. Vis daugiau ženklų rodo, kad Lietuvos privatusis sektorius užbaigia po finansų krizės pradėtą finansinio sverto mažinimo procesą, tuo pat metu bankai švelnina skolinimo sąlygas. Iš bankų apklausų dėl skolinimo sąlygų matyti, kad skolinimas privačiam sektoriui vertinamas vis geriau: bankai tampa palankesni anksčiau pernelyg rizikingomis laikytų ekonominių veiklų atžvilgiu, o nekilnojamojo turto rinkos atsigavimą vertina kaip tvarų. Įvertinant mažų palūkanų normų aplinką ir planus vidutiniu laikotarpiu palaikyti skatinamąją pinigų politiką, spartesnis kredito augimas ateityje yra tikėtinas. Nesubalansuoto kredito augimo tikimybę mažina tai, kad tiek namų ūkių, tiek ne finansų įmonių gaunamos pajamos (atitinkamai darbo užmokestis ir pelnas) pastaruosius metus auga pakankamai sparčiai, tačiau, finansiniam ciklui pereinant į augimo fazę, fundamentaliais veiksmiais nepagrįsto kredito augimo rizikos tikimybė didėja.

Makroprudencinės politikos priemonės

Sisteminę riziką būtina riboti, kadangi ji gali neigiamai paveikti Lietuvos, ES ir viso pasaulio finansų sektorius, o kartu ir jų ekonomikos raidą. Tai ypač parodė pastaroji finansų krizė, kai problemos vienoje finansų įstaigoje sukėlė neigiamą atsaką visoje finansų sistemoje. Taigi pavienių finansų įstaigų priežiūra ir reguliavimas nėra pakankama sąlyga siekiant apsisaugoti nuo sisteminio pobūdžio rizikos, todėl reikalingas papildomas reguliavimas – makroprudencinė politika. Ji sustiprintų finansų sistemos kaip visumos stabilumą. Šios politikos tikslas – išvengti rizikos finansų sistemai kaip visumai ar ją mažinti ir taip palaikyti šios sistemos stabilumą ir atsparumą. Makroprudencine politika siekiama sumažinti finansų sistemos procikliškumą ir galiausiai prisidėti prie finansų sektoriaus indėlio į tvarų ilgalaikį ekonomikos augimą.

Siekiant tinkamai užtikrinti skaidrų, nepriklausomą ir efektyvų makroprudencinės politikos formavimą ir įgyvendinimą, turi būti paskirta už tai atsakinga institucija. Europos sisteminės rizikos valdyba (ESRV) rekomenduoja¹² centriniam bankams atlikti pagrindinį vaidmenį vykdamą šią politiką. Būtent tokį makroprudencinės politikos įgyvendinimo modelį nusprendė pasirinkti daugelis ES valstybių narių. Dėl savo institucinio ir finansinio nepriklausomumo, atskaitingumo Seimui ir išskirtinės kompetencijos finansinio stabilumo užtikrinimo srityje Lietuvos bankas turi geriausias sąlygas formuoti ir veiksmingai įgyvendinti šią politiką šalyje. Be to, Lietuvos banke integruota pavienių institucijų priežiūros funkcija suteikia išskirtines informacijos prieigos ir kontrolės galimybes. Mikroprudencinės ir makroprudencinės politikos vykdymas sudaro galimybes užtikrinti veiksmingą sisteminės rizikos nustatymą, makroprudencinių priemonių taikymą, jų įgyvendinimo kontrolę ir poveikio vertinimą. Šiuo pagrindu, atlikus reikiamus teisės aktų pakeitimus, 2014 m. rugsėjo 18 d. makroprudencinės politikos mandatas buvo suteiktas Lietuvos bankui.

Nuo 2011 m. Lietuvoje sisteminės rizikos ribojimo ir mažinimo politika iš dalies vykdoma Lietuvos banko patvirtintuose Atsakingojo skolinimo nuostatuose apibrėžtomis dviem svarbiomis makroprudencinės politikos priemonėmis: maksimaliu kredito dydžio ir įkeisto turto vertės santykiu (85 %) ir maksimaliu vidutinės įmokos ir pajamų santykiu (40 %). Jomis yra siekiama riboti finansų įstaigų prisiimamą kredito riziką ir taip sudaryti sąlygas tvariam kredito augimui.

Greta šių Atsakingojo skolinimo nuostatuose apibrėžtų makroprudencinės politikos priemonių planuojama pradėti taikyti CRD IV¹³ nustatytus griežtesnius bankų kapitalo reikalavimus. Šie reikalavimai galios ES mastu (Direktyva aktuali ir kitoms EEE šalims). Direktyva turėtų būti perkelta į nacionalinę Lietuvos teisę artimiausiu metu. Šiame teisės akte reglamentuojami nauji kapitalo rezervai. Jie skirti dviejų rūšių – ciklinei ir ilgojo laikotarpio struktūrinei – sistemei rizikai mažinti. Direktyvoje nustatytas jų dydis, priemonių įsigaliojimo terminai ir pereinamasis laikotarpis. Lietuvos

¹² 2011 m. gruodžio 22 d. Europos sisteminės rizikos valdybos rekomendacija dėl nacionalinių institucijų įgaliojimų makrolygio rizikos ribojimo srityje Nr. ESRV/2011/3.

¹³ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/36/EU dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB.

banke jau vyksta parengiamieji Direktyvos įgyvendinimo darbai, atsižvelgiant į Lietuvos finansų sektoriaus ir ekonomikos ypatumus.

Direktyvoje kaip ciklinę riziką mažinanti makroprudencinės politikos priemonė apibrėžiamas anticiklinis kapitalo rezervas – ją nuo 2016 m. privalės aktyviai taikyti visos ES narės. Anticiklinio kapitalo rezervo taikymo tikslas – apsaugoti bankų sistemą nuo galimų nuostolių, kai pernelyg sparčiai augantis kreditas lemia sisteminės rizikos formavimąsi. Bankai netvaraus kredito augimo laikotarpiu sukauptą papildomą rezervą, kurį galėtų panaudoti galimiems nuostoliams padengti nuosmukio laikotarpiu. Reikalaujama rezervo norma būtų mažinama atsiradus sisteminės krizės požymių, sudarant sąlygas kredito įstaigoms sukauptą kapitalą panaudoti nuostoliams dengti ir kredito pasiūlai palaikyti, kartu švelninti ekonomikos nuosmukį. Anticiklinio kapitalo rezervo norma būtų nustatoma nuo 0 iki 2,5 proc. (išskirtiniais atvejais ji galėtų viršyti 2,5 %). Anticiklinis kapitalo rezervas bus taikomas bankų turimoms kredito pozicijoms toje šalyje, todėl ši priemonė galios ir Lietuvoje veikiantiems bankų filialams bei užsienio bankams, skolinantiems Lietuvos rezidentams. Pagal CRD IV nuo 2016 m. už makroprudencinę politiką atsakinga institucija kartą per ketvirtį turės nustatyti ir viešai skelbti taikomą anticiklinio kapitalo rezervo normą ir sprendimą pagrindžiančią informaciją. Lietuvos bankas jau yra atlikęs pirminę anticiklinio kapitalo rezervo normos dydžio, įvertindamas Lietuvos finansų sektoriaus ir ekonomikos ypatumus, analizę ir planuoja pradėti taikyti šį kapitalo rezervą netrukus po CRD IV perkėlimo į Lietuvos teisę.

Direktyvoje kaip struktūrinę riziką mažinančios makroprudencinės politikos priemonės apibrėžiami keturi papildomi kapitalo rezervai: a) kapitalo apsaugos rezervas, b) pasaulinės sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas, c) kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas ir d) sisteminės rizikos kapitalo rezervas. Kapitalo apsaugos rezervas yra bankams taikoma privalomoji mikroprudencinės politikos priemonė, papildanti minimalų kapitalo pakankamumo reikalavimą (8 %). Nuo 2019 m. iš visų ES bankų bus reikalaujama vienodo dydžio kapitalo apsaugos rezervo, jis sudarys 2,5 proc. viso pagal riziką įvertinto banko turto. Šiuo metu numatoma, kad kapitalo apsaugos rezervas mūsų šalies bankams bus taikomas nuo 2015 m. pradžios, nustatant 2,5 proc. normatyvą. Šiuo metu pasaulinės sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas nėra aktualus Lietuvai, kadangi šalyje neveikia bankai, kurie yra sistemiškai svarbūs pasauliniu mastu. Kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas suteiks galimybę už makroprudencinę politiką atsakingai institucijai nustatyti papildomą kapitalo rezervą vietiniams sistemiškai svarbiems bankams. Rezervas gali siekti iki 2 proc. viso pagal riziką įvertinto banko turto ir bus nustatomas nuo 2016 m. pradžios. Tikėtina, kad nuo 2015 m. vidurio vietinėms sistemiškai svarbioms finansų įstaigoms bus taikomas papildomas kapitalo rezervas, numatant vienu metų įgyvendinimo laikotarpį. Sisteminės rizikos kapitalo rezervas galės būti nustatomas visam finansų sektoriui arba jo daliai ir bus skirtas sisteminėi rizikai ilguoju laikotarpiu riboti ar ją sumažinti, atsižvelgiant į šalies finansinės raidos ypatumus. Šio rezervo dydis nėra ribojamas.

Grynieji pinigai

Vykdydamas savo išimtinę teisę leisti pinigus, Lietuvos bankas įstatymų nustatyta tvarka išleidžia į apyvartą ir išima iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, nustato jų nominalus, organizuoja pinigų gamybą, gabenimą ir saugojimą, sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus.

2014 m. birželio 30 d. apyvartoje, įskaitant kolekcinės (proginės) monetas ir apyvartinių monetų numizmatinius rinkinius, buvo 10 659,2 mln. Lt (prieš metus – 11 840,6 mln. Lt). Per 2014 m. pirmąjį ir antrąjį ketvirčius grynujų pinigų suma apyvartoje sumažėjo 1 242,9 mln. Lt.

5 lentelė. Grynasis pinigų išleidimas arba išėmimas (–)

Mln. Lt

Metai	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2011	–143,9	298,3	248,0	1 600,7	2 003,1
2012	–376,7	270,5	239,4	456,3	589,5

Metai	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2013	106,2	317,9	–122,6	184,1	485,5
2014	–623,6	–619,3			

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Per 2014 m. pirmuosius du ketvirčius litų banknotų skaičius apyvartoje sumažėjo 7,4 mln. vnt. (–7,9 %), jų suma – 1 242,7 mln. Lt (–10,7 %), apyvartinių monetų skaičius apyvartoje padidėjo 10,9 mln. vnt. (0,9 %), jų suma sumažėjo 0,8 mln. Lt (–0,3 %).

6 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

Nominalas	2013 12 31		2014 06 30		2013 12 31		2014 06 30	
	mln. Lt	dalis, %	mln. Lt	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %
Banknotai								
1 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	2,6	2,8	2,6	3,1
2 Lt	2,6	0,0	2,6	0,0	1,3	1,4	1,3	1,5
5 Lt	2,2	0,0	2,2	0,0	0,4	0,5	0,4	0,5
10 Lt	98,8	0,9	97,3	0,9	9,9	10,6	9,7	11,4
20 Lt	237,6	2,0	233,7	2,3	11,9	12,8	11,7	13,6
50 Lt	408,5	3,5	388,5	3,7	8,2	8,8	7,8	9,1
100 Lt	1 920,2	16,5	1 703,9	16,4	19,2	20,7	17,0	19,9
200 Lt	7 198,8	61,9	6 386,6	61,5	36,0	38,7	31,9	37,3
500 Lt	1 750,1	15,1	1 561,5	15,0	3,5	3,8	3,1	3,7
Visi banknotai	11 621,5	100,0	10 378,8	100,0	93,0	100,0	85,6	100,0
Apyvartinės monetos								
1 ct	4,6	1,7	4,6	1,8	455,1	39,0	462,6	39,3
2 ct	4,9	1,8	4,9	1,9	243,5	20,9	246,2	20,9
5 ct	4,5	1,7	4,5	1,7	90,2	7,7	90,7	7,7
10 ct	16,7	6,3	16,8	6,4	166,7	14,3	167,8	14,3
20 ct	16,6	6,3	16,6	6,3	82,9	7,1	82,9	7,1
50 ct	12,8	4,9	12,8	4,9	25,7	2,2	25,7	2,2
1 Lt	51,0	19,3	50,1	19,1	51,0	4,4	50,1	4,3
2 Lt	67,8	25,7	67,2	25,5	33,9	2,9	33,6	2,9
5 Lt	85,2	32,3	85,5	32,5	17,0	1,5	17,1	1,5
Visos apyvartinės monetos	264,0	100,0	263,2	100,0	1 165,9	100,0	1 176,8	100,0
Kolekcinės (proginės) monetos ir numizmatiniai rinkiniai	16,6		17,3		0,4		0,4	
Visi banknotai, apyvartinės ir kolekcinės (proginės) monetos bei numizmatiniai rinkiniai	11 902,1		10 659,2		1 259,3		1 262,8	

Šaltinis: Lietuvos bankas.

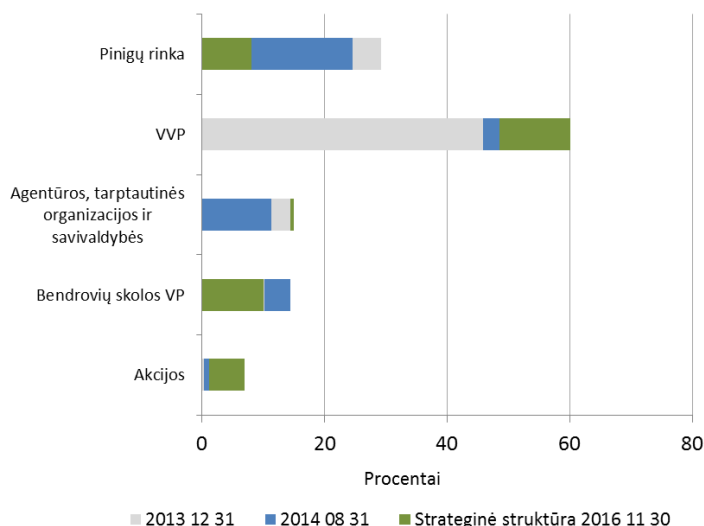
Finansinio turto valdymas

Lietuvos banko įstatyme nustatytas pagrindinis Lietuvos banko tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Jis įgyvendinamas per sklandų valiutų valdybos sistemos veikimą. Todėl iki euro įvedimo pagrindinis Lietuvos banko tikslas valdant finansinį turtą – užtikrinti pakankamą likvidžių finansinių išteklių kiekį šios sistemos veikimui. Vidaus valiutų rinkoje imperatyvoms intervencijoms vykdyti Lietuvos bankas naudoja oficialiąsias užsienio atsargas (toliau – užsienio atsargas). Jos yra pagrindinė Lietuvos banko valdomo finansinio turto dalis.

Finansinio turto valdymo politika

Lietuvos užsienio atsargos valdomos prioritetą teikiant jų saugumui ir likvidumui, t. y. iki euro įvedimo garantuojant visišką apyvartoję esančių litų padengimą, taip pat užtikrinant kitas Lietuvos banko funkcijas. Tačiau, reaguodamas į pastarųjų metų Europos ir pasaulio ekonomikos bei finansų rinkų raidą ir atsižvelgęs į Pasaulio banko rekomendacijas, Lietuvos bankas, daugindamas investicijų rūšių ir plėsdamas jų geografiją, siekia labiau išskaidyti investavimo riziką ir padidinti prognozuojamą investicijų pelningumą per 3 metų investavimo laikotarpį. Siekdamas šių tikslų, Lietuvos bankas didina investicijas į investicinio reitingo bendrovių skolos VP, ilgesnio laikotarpio obligacijas, nuosavybės VP (akcijas), vienas pirmųjų iš ECBS bankų pradėjo investuoti į Kinijos vyriausybės išleistus VP.

23 pav. Investicijų struktūros pokyčiai

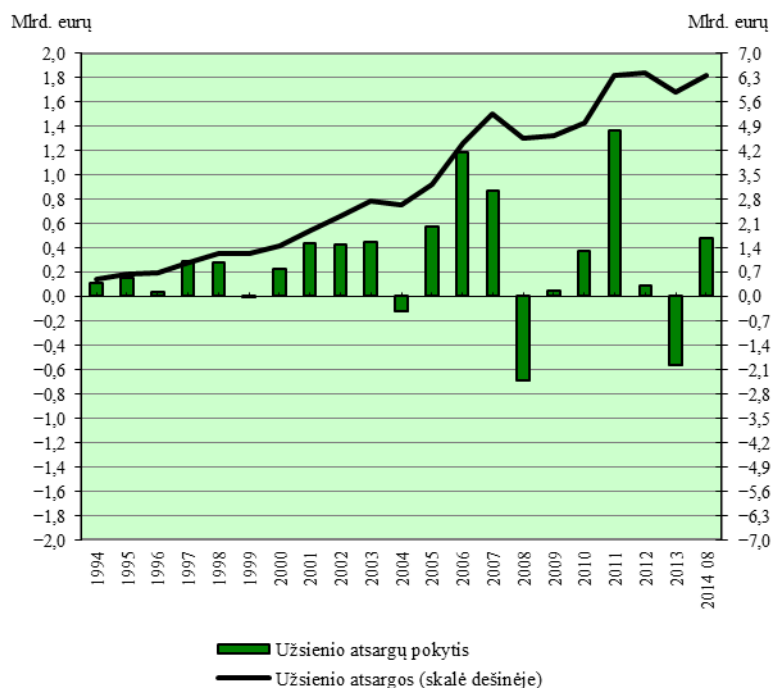

Šiuo metu Lietuvos bankas rengia finansinio turto valdymo politikos pakeitimus, susijusius su euro įvedimu ir dėl to mažėjančiu likvidumo poreikiu.

Finansinis turtas ir jo valdymo rezultatai

Nuo 2013 m. gruodžio mėn. užsienio atsargos padidėjo 478,5 mln. eurų (1 652,2 mln. Lt), arba 8,2 proc., ir rugpjūčio pabaigoje sudarė 6 346,5 mln. eurų (21 913,2 mln. Lt).

24 pav. Užsienio atsargos

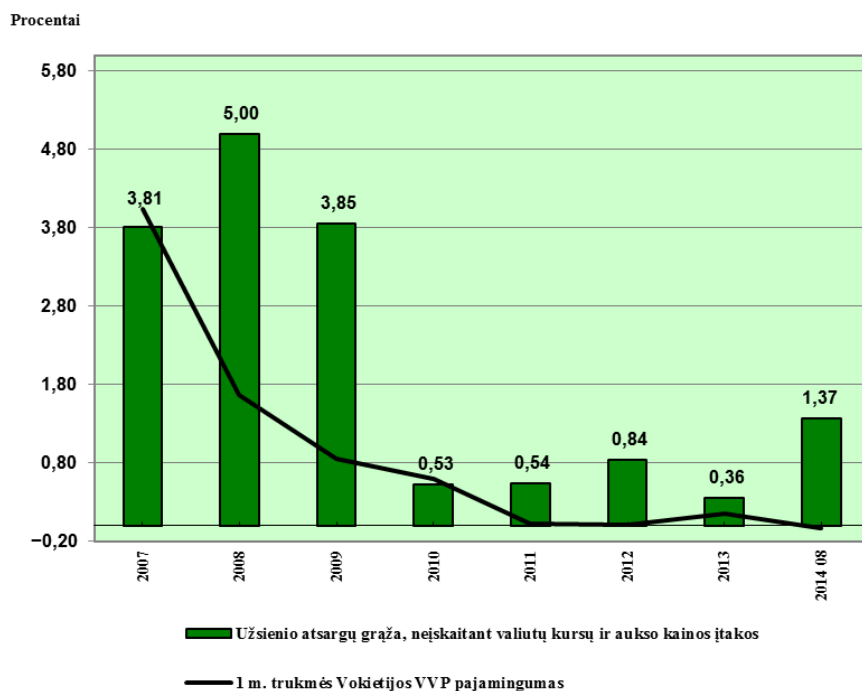

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Užsienio atsargų pokytį daugiausia lėmė 528,8 mln. eurų (1 826,3 mln. Lt) sumažėję gryniesi pinigai apyvartoje ir 715,0 mln. eurų (2 468,7 mln. Lt) padidėję centrinės valdžios ir PFĮ indėliai Lietuvos banke.

Finansinio turto grąža nuo metų pradžios sudarė 1,39 proc. Didžioji šios grąžos dalis (apie 1,0 proc. p.) sukaupta dėl finansų rinkose sumažėjusių palūkanų normų. Apie 0,4 proc. finansinio turto grąžos sukaupta dėl pradinio investicijų pelningumo.

25 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pelningumas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos

Skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą – viena iš Lietuvos banko funkcijų. Lietuvos bankas teikia atsiskaitymų paslaugas, prižiūri mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemas, koordinuoja Lietuvos rinkos subjektų veiklą vykdant nacionalinius ir tarptautinius projektus. Teikdamas atsiskaitymo paslaugas, Lietuvos bankas valdo mokėjimo sistemas litais – realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistemą (LITAS-RLS) ir nustatyto laiko mažmeninių mokėjimų sistemą (LITAS-MMS). Lietuvos bankas sudaro sąlygas šalies kredito įstaigoms teikti skubių atsiskaitymų eurais paslaugas klientams per realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų eurais sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS. Ši sistema yra Eurosistemos valdomos TARGET2 sistemos dalis.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra

Lietuvos bankas, siekdamas patvaraus ir veiksmingo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimo, vykdo sistemų priežiūrą: registruoja sistemas, kurių operatorius nėra Lietuvos bankas, atlieka šių ir paties Lietuvos banko sistemų veiklos stebėseną ir vertina jas pagal sistemų priežiūrinius standartus bei rekomendacijas. Lietuvos banko prižiūrimos sistemos 2014 m. pirmąjį pusmetį veikė stabiliai (be kritinių incidentų), jų operatoriai laikėsi Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir VPAS įstatyme nustatytų reikalavimų.

2014 m. liepos 3 d. ECB priėmė Reglamentą (ES) Nr. 795/2014 dėl priežiūros reikalavimų sistemaiškai svarbioms mokėjimo sistemoms (ECB/2014/28). Juo nustatomi Tarptautinių atsiskaitymų banko Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komiteto (CPSS) kartu su Tarptautinės vertybinių popierių komisijų organizacijos (IOSCO) Techniniu komitetu parengtus Finansų rinkos infrastruktūrų principus įgyvendinantys reikalavimai. Kartu ECB patvirtino mažmeninių mokėjimo sistemų priežiūros sąrangą ir mokėjimo sistemų vertinimo metodiką, tuo įtvirtindamas CPSS-IOSCO priežiūrinių principų taikymą euro zonoje veikiančioms mokėjimo sistemoms. Rengdamasis euro įvedimui, Lietuvos bankas derina sistemų priežiūros vykdymą su Eurosistemos sistemų priežiūros sąrangą ir mokėjimo sistemų priežiūrą reglamentuojančiais ECB teisės aktais.

2014 m. Lietuvos bankas peržiūrėjo 2011 m. atliktą LCVPD vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos (VPAS) vertinimą, kaip ji atitinka ECBS ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų komiteto (angl. *European System of Central Banks (ESCB) and Committee of European Securities Regulators (CESR)*) nustatytas VPAS rekomendacijas. Vertinimas parodė, kad VPAS atitinka 16 iš 19 rekomendacijų (2011 m. VPAS atitiko 15 iš 19 rekomendacijų). Atsižvelgiant į besikeičiančią teisinę aplinką, t. y. patvirtintą centrinių vertybinių popierių depozitoriumų (CVPD) veiklą reguliuojantį ES reglamentą, ir įgyvendinamus infrastruktūros projektus, suformuluotos naujos rekomenduojamos priemonės VPAS patikimumui didinti. LCVPD reguliariai teikia Lietuvos bankui pažangos ataskaitas apie rekomenduotų priemonių įgyvendinimą.

Euro zonos centriniai bankai, vykdydami kreditavimo operacijas, kaip įkaitą gali priimti tik tokius VP, kurie laikomi ir už juos atsiskaitoma euro zonoje esančioje VPAS, atitinkančioje ECB nustatytus standartus. Lietuvai rengiantis prisijungti prie euro zonos, turi būti įvertinta, ar LCVPD VPAS ir jos sąsaja su tarptautiniu CVPD *Clearstream Banking Luxembourg s. a.* atitinka minėtus standartus. 2014 m. pradžioje pradėtas vertinimas atliekamas vadovaujantis ECB nustatyta VPAS ir sąsajų vertinimo sąrangą (angl. *Framework for the assessment of SSSs and links to determine their eligibility for use in Eurosystem credit operations, January 2014*¹⁴). Pagal ją vertinimą atliko Lietuvos bankas. Galutinę vertinimo ataskaitą parengs ir patvirtins ECB.

¹⁴ <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/frameworkfortheassessmentofsecuritiessettlementsystems201401en.pdf>.

Bendros mokėjimų eurais erdvės projektas

Lietuvoje veikiantys bankai ir kiti mokėjimo paslaugų teikėjai jau kurį laiką rengiasi šalyje įgyvendinti bendros mokėjimų eurais erdvės (SEPA) projektą, skirtą mažmeninių mokėjimų eurais vykdymui Europos lygiu suvienodinti. Šiuo metu dauguma bankų savo klientams siūlo SEPA kredito pervedimų paslaugą, kai kurie bankai teikia SEPA tiesioginio debeto paslaugą lėšų mokėtojo pusėje. Lietuvoje išleidžiamos mokėjimo kortelės, mokėjimo kortelių skaitytuvai ir bankomatai atitinka dabartinius SEPA reikalavimus.

2014 m. rugpjūčio 1 d. euro zonos šalys, įgyvendindamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 924/2009 (toliau – SEPA reglamentas), galutinai pakeitė savo nacionalines mokėjimo priemones SEPA kredito pervedimais ir SEPA tiesioginio debeto operacijomis. Ne euro zonos šalys SEPA reglamento reikalavimus turi atitikti per vienus metus nuo euro įvedimo, bet ne vėliau kaip 2016 m. spalio 31 d. Todėl Lietuvoje SEPA reglamento reikalavimai turi būti įgyvendinti iki 2016 m. sausio 1 d.

Pasirengimą įdiegti SEPA standartus Lietuvoje koordinuoja SEPA koordinavimo komitetas (toliau – SEPA komitetas). 2014 m. gegužės mėn. SEPA komitetas, siekdamas informuoti rinkos dalyvius apie perėjimo prie SEPA projekto eigą, parengė ir specializuotoje SEPA interneto svetainėje viešai paskelbė mokėjimo priemonių pakeitimo SEPA mokėjimo priemonėmis Lietuvoje planą. Tai trečia plano versija, joje išsamiai pateikiama informacija apie SEPA komiteto veiklą ir SEPA teisinę aplinką, taip pat supažindinama, kaip šiuo metu įprastos mokėjimo paslaugos Lietuvoje bus keičiamos SEPA mokėjimo paslaugomis ir kokius pasirengimo darbus turi atlikti mokėjimo paslaugų teikėjai bei vartotojai. Be to, SEPA komitetas aktyviai dalyvavo kasmetinėje SEPA mokėjimo schemų peržiūroje ir pateikė pastabas Europos mokėjimų tarybai dėl SEPA tiesioginio debeto ir SEPA kredito pervedimų schemų keitimo pasiūlymų.

Lietuvos bankas, vykdydamas kompetentingos institucijos funkcijas, pateikė mokėjimo paslaugų teikėjams klausimyną, skirtą techninio pasirengimo SEPA reglamento reikalavimams lygiui nustatyti ir stebėti. Be to, skatindamas informacijos apie SEPA sklaidą, palaikė specializuotą SEPA interneto svetainę ir laiku skelbė mokėjimo paslaugų vartotojams aktualią informaciją.

2014 m. toliau planuojama daug dėmesio skirti mokėjimo paslaugų vartotojų pasirengimui naudoti SEPA mokėjimo priemones ir aktyviai informuoti rinką apie SEPA projektą. Lietuvos bankas ir toliau nuosekliai stebės, kaip mokėjimo paslaugų teikėjai rengiasi įgyvendinti SEPA reglamento reikalavimus.

Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas

Vykdydamas Lietuvos banko įstatyme nustatytas valstybės išdo agento funkcijas, Lietuvos bankas 2014 m. pirmąjį pusmetį tvarkė valstybės išdo sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Šiose sąskaitose laikomus valstybės piniginius išteklius, kaupiamus ir naudojamus Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka, valdo Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Be to, Lietuvos bankas tvarkė kitų šalies įstaigų, ES institucijų, užsienio valstybių centrinių bankų ir tarptautinių finansų įstaigų (toliau – institucijos) sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Finansų ministerijos valdomose valstybės išdo sąskaitose laikomi piniginiai ištekliai sudarė didžiausią visose sąskaitose esančių lėšų dalį.

2014 m. birželio 30 d. Lietuvos banke buvo tvarkoma 201 valstybės išdo ir institucijų sąskaita (2013 m. birželio 30 d. – 193), iš jų 82 sąskaitos litais ir 119 – užsienio valiutomis (2013 m. birželio 30 d. – atitinkamai 78 ir 115 sąskaitų). Šios sąskaitos atidarytos Lietuvos banke vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Lietuvos banko teisės aktais, o jų tvarkymo sąlygos ir teikiamos paslaugos nustatomos sutartimis.

Lietuvos bankas teikia valstybės išdui ir institucijoms šias bankų paslaugas: perveda lėšas pagal išteklių valdytojų mokėjimo nurodymus, įskaito lėšas į sąskaitas, keičia valiutas, priima terminuotuosius indėlius eurais ir JAV doleriais, rengia ir teikia sąskaitų išrašus bei kitą informaciją.

Pasirengimas euro įvedimui

2014 m. liepos 23 d. ES Bendrųjų reikalų taryba priėmė galutinį sprendimą dėl Lietuvos dalyvavimo EPS nuo 2015 m. sausio 1 d. Nuo šios datos Lietuva taps devynioliktąja euro zonos, kurioje naudojama bendroji ES valiuta – euras, nare. Užbaigus Lietuvos priėmimo į euro zoną procedūrą, Lietuvos bankas daugiausia dėmesio skiria praktiniam pasirengimui įvesti naująją valiutą.

Praktiniai Lietuvos banko pasirengimo euro įvedimui klausimai sprendžiami Lietuvos banko Euro įvedimo klausimų koordinavimo komitete, jis vadovaujasi Lietuvos banko veiklos planu dėl euro įvedimo. Plane numatyta beveik 400 priemonių, susijusių su įvairiomis sritimis: nacionalinės teisės pritaikymu, visuomenės informavimu, pasirengimu keisti grynuosius pinigus, mokėjimo sistemų pertvarkymu, finansinio turto valdymu, apskaitos pritaikymu, statistinės informacijos tvarkymu, vartotojų apsauga ir kt. Vykdoma nuolatinė plane numatytų priemonių įgyvendinimo stebėseną, planas reguliariai atnaujinamas. 2014 m. pradžioje šioms funkcijoms atlikti įsteigta speciali Lietuvos banko veiklos plano dėl euro įvedimo stebėsenos darbo grupė.

Toliau šiame skirsnyje apžvelgiami svarbiausi jau atlikti pasirengimo euro įvedimui darbai, atsižvelgiant į Lietuvos banko vadovaujamų euro įvedimo darbo grupių veiklą ir sritis, kuriose Lietuvos bankui tenka svarbiausias vaidmuo.

Pasirengimas grynųjų pinigų pakeitimui

Lietuvos bankas yra pagrindinė institucija, atsakinga už tai, kad Lietuvos Respublikoje būtų laiku apsirūpinta eurų banknotais ir monetomis. Siekdamas užtikrinti sklandų grynųjų pinigų keitimo procesą, Lietuvos bankas nustatė, kiek Lietuvai reikėtų eurų banknotų ir monetų apyvartoje esantiems litams pakeisti ir apyvertai 2015 m. užtikrinti. Lietuvos bankas apskaičiavo ir su ECB suderino visų eurų nominalų kiekį ir struktūrą.

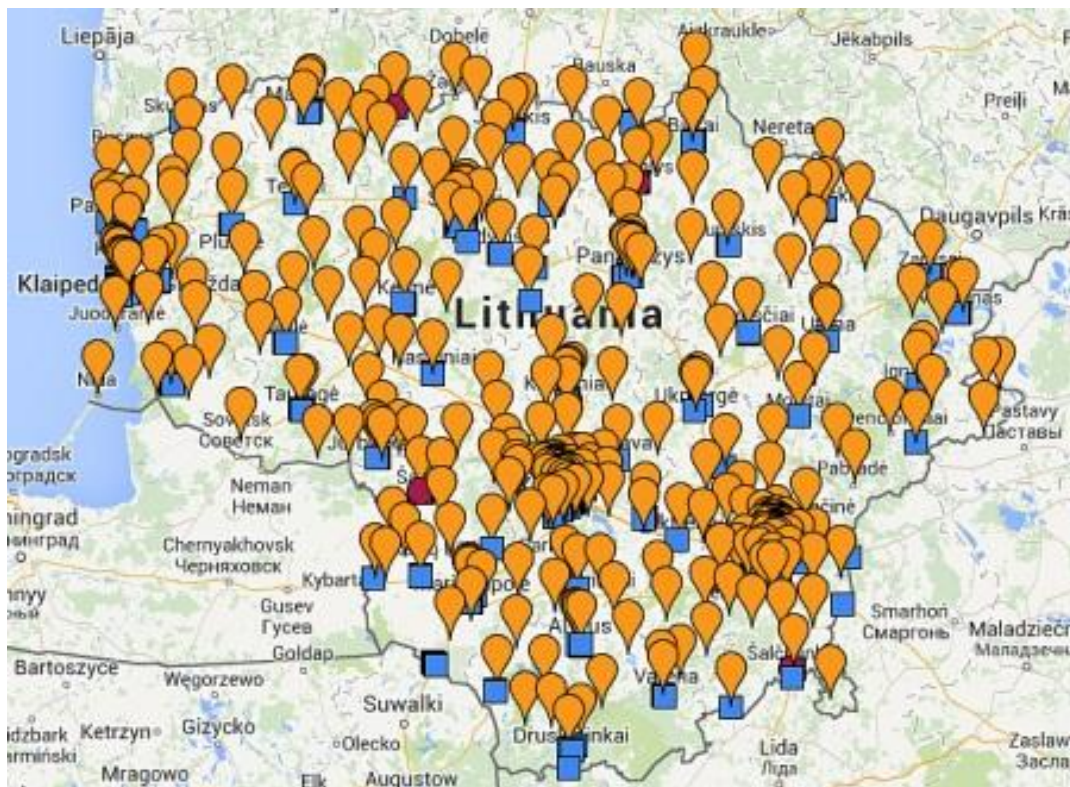
Po ES Tarybos sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo Lietuvos bankas, suderinęs su ECB, pasirašė eurų banknotų skolinimosi sutartį su Vokietijos centriniu banku, tiekiančiu eurų banknotus.

Lituvai reikalingas eurų monetas kaldina UAB Lietuvos monetų kalykla, Lietuvos bankas su ja pasirašė lietuviškų eurų ir euro centų monetų kaldinimo bei eurų monetų rinkinių gamybos sutartį.

Viena iš svarbiausių grynųjų pinigų keitimo proceso sudedamųjų dalių yra grynųjų litų išėmimas iš apyvartos ir grynųjų eurų paskirstymas. 2014 m. rugpjūčio mėn. parengtas Išankstinio eurų banknotų ir monetų pirminio ir antrinio paskirstymo tvarkos aprašas. Jame nustatyta išankstinio eurų paskirstymo tvarka ir laikotarpiai: išankstinis pirminis eurų monetų paskirstymas pradedamas 2014 m. spalio 1 d., eurų banknotų – lapkričio 1 d., išankstinis antrinis eurų banknotų ir monetų paskirstymas – 2014 m. gruodžio 1 d., o supaprastintas išankstinis antrinis paskirstymas – 2014 m. gruodžio 27 d.

2014 m. gegužės mėn. Lietuvos banko valdyba pritarė akcinės bendrovės Lietuvos pašto skyrių, kuriuose 60 kalendorinių dienų nuo euro įvedimo dienos neatlygintinai bus keičiami litai į eurus, sąrašui, jame yra 330 skyrių.

Su bankais ir kredito unijomis suderinti ir patvirtinti padalinių, kuriuose bus keičiami gryniesiems pinigai, sąrašai. Pirmąjį pusmetį nuo euro įvedimo dienos litų banknotai ir monetos į eurus bus neatlygintinai ir neribojant sumos keičiami 343 bankų padaliniuose, o antrąjį pusmetį – 89 bankų padaliniuose. Kredito unijų siūlymu 60 kalendorinių dienų nuo euro įvedimo dienos litų banknotai ir monetos į eurus bus keičiami 11 kredito unijų, visos jos priklauso Lietuvos centrinei kredito unijai – iš viso 14 keitimo vietų. 2014 m. rugpjūčio 25 d. Lietuvos bankas paskelbė šių padalinių adresus ir interaktyvųjį neatlygintinio keitimo vietų žemėlapi, prieinamą adresu <http://www.lb.lt/zemelapis>.

Šalies komerciniai bankai su Lietuvos banku 2014 m. liepos 17 d. pasirašė Tarpusavio supratimo memorandumą dėl gerosios praktikos rengiantis euro įvedimui. Memorandumą pasirašę bankai intensyviau valiutos keitimo laikotarpiu (2014 m. pabaigoje ir 2015 m. pradžioje), atsižvelgdami į klientų srautus, numato pailginti klientų aptarnavimo padalinių darbo laiką, taip pat, esant techninėms galimybėms, 2015 m. sausio 1 d. antroje pusėje ir sausio 3–4 d. (savaitgalį) sudaryti sąlygas klientams pasikeisti grynuosius litus į eurus. 2014 m. pabaigoje ir pirmosiomis euro įvedimo dienomis bankai taip pat padidins grynųjų pinigų keitimo operacijas vykdančių darbuotojų skaičių ir taikys kitas sklandų valiutos keitimą užtikrinančias organizacines priemones.

Lietuvos bankas, siekdamas užtikrinti tinkamą gyventojų aptarnavimą, sklandžią bankų, pinigų pervežimo įmonių veiklą išankstinio eurų paskirstymo metu ir pirmosiomis euro įvedimo dienomis ketina pratęsti bankus ir gyventojus aptarnaujančių Lietuvos banko padalinių darbo laiką, 2015 m. sausio 1 ir 3 d. atidaryti klientų aptarnavimo kasas, o prireikus dirbti ir kitomis poilsio bei švenčių dienomis.

2014 m. rugsėjo mėn. parengtas Eurų banknotų ir monetų autentiškumo ir tinkamumo apyvartai tikrinimo ir jų pakartotinio išleidimo į apyvartą tvarkos aprašas. Jame numatytos įmonės, kurios, šalyje įvedus eurą, greta Lietuvos banko teiks grynųjų pinigų tvarkymo paslaugas, tai yra tikrins jų autentiškumą ir tinkamumą apyvartai ir juos pakartotinai išleis į apyvartą. Tai šalies kredito įstaigos, pinigų pervežimo paslaugas teikiančios įmonės, valiutos keityklos ir kitos minėtame tvarkos apraše nurodytos įmonės. Tvarkos apraše nustatyti eurų banknotų ir monetų tikrinimo ir jų pakartotinio išleidimo į apyvartą reikalavimai, ataskaitų teikimo ir grynųjų pinigų tvarkytojų veiklos stebėsenos tvarka.

Mokėjimo sistemų pertvarkymas

Įvedus eurą, Lietuvos banko valdomos mokėjimo sistemos turi būti pertvarkytos: realaus laiko mokėjimo sistema litais LITAS-RLS uždaryta, o realaus laiko atsiskaitymai eurai turi būti atliekami šiuo metu veikiančioje realaus laiko mokėjimo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS. Todėl Lietuvos bankas parengė planus ir koordinuoja tų kredito įstaigų, kurios iki šiol nedalyvavo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS, prisijungimą prie šios sistemos. Visos šioje sistemoje dalyvaujančios kredito įstaigos nuo 2015 m. galės naudotis Eurosistemos teikiamomis vienos nakties

indėlio ir ribinio skolinimosi galimybėmis. Todėl Lietuvos bankas parengė testavimo sistemos aplinką ir pateikė kredito įstaigoms testavimo planus šioms naujoms sistemos funkcijoms išbandyti.

Mažmeninių mokėjimų sistema LITAS-MMS nuo 2015 m. turi teikti mažmeninių mokėjimų eurais tarp šalies kredito įstaigų paslaugas. Lietuvos bankas parengė ir su sistemoje LITAS-MMS dalyvaujančiomis kredito įstaigomis suderino nuo 2015 m. pradedančias veikti naujas priemones, leidžiančias sistemoje LITAS-MMS dalyvaujančioms kredito įstaigoms spartinti tarpusavio mokėjimus ir mažinti jų įkainius klientams. Bus pailgintas sistemos darbo laikas, t. y. mokėjimai bus apdorojami iki 17 val. (šiuo metu mažmeniniai mokėjimai apdorojami iki 15.30 val.). Be to, įvykdytų mokėjimų srautas bus dažnesnis – vietoj šiuo metu esančių keturių tarpuskaitų per dieną bus devynios tarpuskaitos, nes jos bus atliekamos kas valandą. Įprastinio mažmeninio mokėjimo apdorojimas sistemoje LITAS-MMS kredito įstaigai kainuos tik 1 euro centą, šiuo metu galioja 19 lito centų įkainis.

Sistemoje LITAS-MMS bus įdiegtas naujas mažmeninių greitųjų mokėjimų funkcionalumas, t. y. kredito įstaigos, apsisprendusios teikti greitųjų mokėjimų paslaugą savo klientams, galės sistemai LITAS-MMS pateikti skubų mokėjimą (įvykdomą nedelsiant, nelaukiant eilinės tarpuskaitos laiko) į kitą šia paslauga besinaudojančią kredito įstaigą. Tokio mokėjimo apdorojimas kredito įstaigai kainuos 10 euro centų.

Šių sistemos LITAS-MMS patobulinimų programiniai pakeitimai jau parengti, ir Lietuvos bankas pradėjo tikrinti jų tinkamą veikimą, t. y. testavimo sistemoje tikrinamos visos sistemos funkcijos. Kredito įstaigos pradėjo savo vidaus sistemų pokyčių, susijusių su sistemos LITAS-MMS patobulinimais, testavimą. Lietuvos bankas organizuos ir koordinuos bendrą kompleksinį testavimą, jo metu bus pasiektas visiškas suderinamumas tarp mokėjimo sistemos LITAS-MMS ir šioje sistemoje dalyvaujančių kredito įstaigų vidaus sistemų. Lietuvos bankas jau pateikė kredito įstaigoms bendro kompleksinio testavimo reikalavimus.

Sistema LITAS-MMS veiks iki 2015 m. pabaigos, kai Lietuvoje įsigalios SEPA reglamento nuostatos. Lietuvos bankas nusprendė sukurti naują SEPA reglamento reikalavimus atitinkančią mažmeninių mokėjimų sistemą, ji pradės veikti nuo 2016 m. sausio 1 d. Ji ne tik sudarys kredito įstaigoms sąlygas keistis pagal bendrą SEPA standartą parengtais mokėjimo nurodymais šalies viduje, bet ir leis juos siųsti į visas EEE kredito įstaigas ir juos gauti. Jungtis prie Lietuvos banko sistemos pakviestos ne tik kredito įstaigos, bet ir mokėjimo bei elektroninių pinigų įstaigos. Tikimasi, kad tai padidins konkurenciją mokėjimų rinkoje.

Visuomenės informavimo veikla

Lietuvos bankui numatytas svarbus vaidmuo informuojant visuomenę apie naująją valiutą, jos apsaugos priemones. Vienas iš pagrindinių segmentų – kasininkai ir kiti su grynaisiais pinigais dirbantys asmenys. Per 2014 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos bankas su grynųjų eurų apsaugos priemonėmis supažindino per 700 prekybos įmonių ir Lietuvos pašto atstovų, jie šias žinias perduoda savo kolegoms. Kasininkų mokymas tęsiamas rudenį. Mokymų dalyviai aprūpinami leidiniais apie eurų banknotų apsaugos priemones. Be to, Lietuvos banko užsakymu sukurtas filmukas apie eurų monetas ir banknotus. Jis paskelbtas ir Lietuvos banko interneto svetainėje.

Lietuvos bankas parengė ir išplatino lankstinuką „Euras Lietuvoje: 10 svarbiausių dalykų“, brošiūrą „Euras ateina į Lietuvą“. Elektroninės šitų leidinių versijos paskelbtos Euro svetainėje (euras.lt).

2014 m. pirmąjį pusmetį daugiau kaip 40 Lietuvos miestų ir miestelių surengta daugiau negu 100 euro seminarų plačiai visuomenei ir verslininkams, juose apsilankė per 2 200 žmonių. Su kitų institucijų atstovais seminaruose dalyvauja Lietuvos banko tarnautojai. Seminarai organizuojami ir rudenį.

Komunikacijos ir kiti su euro įvedimu susiję klausimai buvo aptariami susitikimuose su verslininkais, valstybės institucijų, savivaldybių atstovais. Lietuvos banko Pinigų muziejuje parengta ir vykdoma vaikams skirta speciali Euro programa.

Nuolat buvo stebima ir vertinama žiniasklaidos pateikiama informacija apie eurą, operatyviai reaguojama į paskelbtą informaciją, atsakoma į žiniasklaidos ir gyventojų paklausimus šia tema.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos bankas dalyvavo ES ir ECBS sprendimų priėmimo procesuose, atstovavo Lietuvos Respublikai tarptautinėse finansų organizacijose, palaikė ryšius su kitų šalių centriniais bankais ir reitingų agentūromis.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje

Lietuvos bankas yra ECBS, kurią sudaro ECB ir visų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai, narys. Iki 2015 m. sausio 1 d., nebūdamas Eurosistemos nariu, Lietuvos bankas bendradarbiauja su ECB ir kitais ES nacionaliniais centriniais bankais dalyvaudamas ECB bendrosios tarybos bei ECBS komitetų veikloje. 2014 m. liepos 23 d. ES Tarybai priėmus galutinį sprendimą dėl Lietuvos narystės euro zonoje, Lietuvos banko atstovai stebėtojo teisėmis pradėjo dalyvauti ECB valdančiosios tarybos ir ECBS komitetų Eurosistemos sudėties posėdžiuose.

Lietuvos banko valdybos pirmininkas keturis kartus per metus dalyvauja ECB bendrosios tarybos susitikimuose. Bendroji taryba svarsto ES valstybių narių makroekonominės padėties, pinigų ir finansų rinkų raidos, VKM II veikimo klausimus. 2014 m. vykę ECB bendrosios tarybos posėdžiai išsiskyrė diskusijomis dėl konvergencijos kriterijų kontrolinių dydžių skaičiavimo ir dėl Rusijai taikomų sankcijų poveikio ES ekonomikai vertinimo.

ECB valdančiosios tarybos susitikimai vyksta du kartus per mėnesį: pirmajame kiekvieno mėnesio posėdyje svarstomi pinigų politikos, antrajame – kiti Eurosistemos klausimai. ECB valdančioji taryba taip pat atsakinga už tai, kad veiksmingai ir nuosekliai veiktų BPM, todėl atskirai nuo įprastų posėdžių vyksta Valdančiosios tarybos posėdžiai priežiūros klausimais. Kai buvo priimtas Tarybos sprendimas dėl euro įvedimo Lietuvoje, Lietuvos banko valdybos pirmininkas ECB valdančiosios tarybos posėdžiuose pradėjo dalyvauti stebėtojo teisėmis. Visateisiu Valdančiosios tarybos nariu Lietuvos banko valdybos pirmininkas taps kitais metais, kai Lietuva taps euro zonos valstybe nare.

Kasdienis ECBS darbas vyksta ES nacionalinių centrinių bankų atstovams dalyvaujant ECBS komitetų ir jų darbo grupių veikloje. Lietuvos banko, kaip ir kitų ne euro zonos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų, atstovai dalyvauja 12 ECBS komitetų, Žmogiškųjų išteklių konferencijos ir jų įsteigtų darbo grupių veikloje. Lietuvos banko atstovai po Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje priėmimo stebėtojo teisėmis pradėjo dalyvauti ir minėtų komitetų Eurosistemos sudėties posėdžiuose, taip pat penkiuose naujuose ECBS komitetuose, kurie veikia tik Eurosistemos sudėtyje: Valdymo priežiūros, Eurosistemos IT priežiūros, Organizacinės raidos, Rizikos valdymo ir Biudžeto.

Lietuvos bankas pradėjo dalyvauti ir šių metų rudenį darbą pradedančio BPM veikloje. BPM – svarbiausias kuriamos Europos bankų sąjungos elementas, kuriuo siekiama užtikrinti Europos bankų sistemos saugumą ir patikimumą, padidinti finansinę integraciją ir stabilumą Europoje. Kaip ir Valdančiojoje taryboje, iki euro įvedimo dienos Lietuvos banko atstovas Priežiūros valdybos veikloje dalyvauja stebėtojo teisėmis.

Lietuvos bankas stebi ECBS sprendimų, priimamų rašytinių procedūrų metu, eigą, taip pat, įvertindamas galimą jų poveikį, teikia pastabas ir siūlymus. Pasirengimo euro įvedimui metu vyko konsultacijos su ECB dėl Lietuvos Respublikos įstatymų pakeitimų, būtinų teisinei konvergencijai užtikrinti, po Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje priėmimo su ECB konsultuojamasi dėl teisės aktų pakeitimų, kuriais nuo euro įvedimo dienos bus užtikrinamas Eurosistemos funkcijų vykdymas.

Dalyvavimas ES institucijų veikloje

Lietuvos bankas palaiko glaudžius ryšius su ES Ekonomikos ir finansų reikalų (ECOFIN) taryba ir EK, pagal savo kompetenciją teikia nuomonę ir vertinimus formuojant Lietuvos Respublikos poziciją ECOFIN taryboje svarstomais klausimais. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvauja ECOFIN tarybos neformaliuose susitikimuose. Juose valstybių narių finansų ministrai ir centrinių bankų valdytojai aptaria aktualius ekonomikos ir finansų klausimus, sutaria dėl būtinų teisinių ir politinių

sprendimų. Be to, Lietuvos banko atstovai aktyviai dalyvauja vieno iš svarbiausių ECOFIN tarybos patariamųjų komitetų – Ekonomikos ir finansų komiteto (EFK) veikloje.

2014 m. vykusių neformalių ECOFIN tarybos posėdžių metu daugiausia dėmesio skirta ilgalaikio ekonomikos finansavimo ir bankų sąjungos kūrimo klausimams. EFK posėdžiuose toliau diskutuota dėl tarptautinio bendradarbiavimo finansinių paslaugų srityje, BPM įgyvendinimo, taip pat dėl teisės aktų, kurių pagrindu baigiama kurti bankų sąjungą, t. y. dėl bendro pertvarkymo mechanizmo bei įmokų apskaičiavimo ir surinkimo į pertvarkymo fondus tvarkos nustatymo.

Be to, Lietuvos bankas dalyvauja ESRV Bendrosios valdybos ir jos Patariamojo techninio komiteto darbe. Pagrindinis ESRV tikslas – užtikrinti veiksmingą ES finansų sistemos makroprudencinę priežiūrą. 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojus CRD IV ir Reglamentui, suteikta galimybė pasinaudoti makroprudencinių priemonių rinkiniu iš bankų sektoriaus kylančiai sisteminei rizikai suvaldyti. Atsižvelgdama į tai, ESRV tobulino kriterijus ir principus, pagal kuriuos institucijos taikytų tam tikras priemones, taip pat stiprino tokių priemonių rinkinį ir plėtojo jo apimtį. Be to, nustatė tvarką, kaip skelbti nuomones ir (arba) rekomendacijas, susijusias su CRD IV ir CRR numatytų makroprudencinių priemonių naudojimu. Siekiant, kad bankai taptų atsparesni procikliškai dinamikai, priimta ESRV rekomendacija dėl anticiklinio rezervo normų nustatymo rekomendacijų.

Prižiūrdamas finansų rinką, Lietuvos bankas aktyviai dalyvauja Europos institucijų, atsakingų už mikroprudencinę priežiūrą (Europos bankininkystės institucijos (EBI), Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijos (EIOPA) bei Europos vertybinių popierių rinkų institucijos (ESMA)), veikloje sprendžiant ES rinkai aktualius klausimus ir deramai išreiškiant Lietuvos banko poziciją.

Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis

Lietuvos bankas glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais. Ypač intensyviai buvo bendradarbiaujama su TVF, kurio aukščiausiam valdymo organe – Valdytojų valdyboje – Lietuvos Respublikai atstovauja Lietuvos banko valdybos pirmininkas.

Lietuvos ir TVF dvišalio bendradarbiavimo pagrindas – kasmetinės ekonominės konsultacijos pagal TVF steigimo sutarties IV straipsnį. 2014 m. Lietuvos ekonominių konsultacijų metu, kurios TVF vykdančiojoje valdyboje vyko gegužės mėn., palankiai įvertinta Lietuvos vykdyta atsakinga ekonominė politika, nulėmusi subalansuotą ekonomikos augimą, sustiprinusi viešuosius finansus ir sudariusi geras galimybes Lietuvai nuo 2015 m. įsivesti eurą. TVF palankiai įvertino Lietuvos banko žingsnius neatidėliotinai sprendžiant bankų ir kredito unijų problemas ir pabrėžė, kad veiksminga finansų sektoriaus priežiūra sustiprino Lietuvos finansų sistemos atsparumą. Pusmetinė TVF misija Lietuvoje lankėsi rugsėjo 30 d.–spalio 7 d.

2014 m. balandžio mėn. Vašingtone vyko TVF ir Pasaulio banko pavasariniai susitikimai. Jų metu vertintos pasaulio ekonomikos perspektyvos, aptarti finansinio stabilumo, tarptautinės finansų architektūros ir tarptautinių finansų institucijų vaidmens jai sustiprinti klausimai. Susitikimų darbotvarkėje dominavo tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos sureguliovimo ir finansų sistemos pertvarkos klausimai. Daug dėmesio skirta regioninės stebėsenos stiprinimui.

Rengiantis metiniams TVF ir Pasaulio banko susitikimams, rugsėjo mėn. Vilniuje vyko Šiaurės ir Baltijos šalių Pinigų ir finansų komiteto narių susitikimas. Susitikimo metu aptartos svarbiausios Šiaurės ir Baltijos šalių grupės bendradarbiavimo kryptys ir apsvaistyta bendra pozicija aktualiais TVF politikos klausimais.

TVF, intensyviai bendradarbiaudamas su Lietuvos banku ir kitų Baltijos šalių centriniais bankais, atliko Baltijos šalių ekonominių sąsajų bei rizikos regione vertinimo tyrimą, jo rezultatai paskelbti 2014 m. gegužės mėn. Tyrimas apėmė Šiaurės ir Baltijos šalių ekonominių ryšių įvertinimą, Baltijos šalių integracijos globalioje tiekimo grandinėje apžvalgą, užsienio prekybos, investicijų, nedarbo ir darbo jėgos migracijos analizę. Daug dėmesio regioniniame projekte skirta Baltijos šalių ekonomikos atsigavimo ir kredito rinkos plėtros klausimams.

Aptariant tvarios ekonominės konvergencijos klausimus, Lietuvos bankas 2014 m. balandžio mėn. organizavo tarptautinę ekonominę konferenciją „Konvergencijos dinamika Europos Sąjungoje po ekonominės krizės“. Konferencijoje dalyvavę ES šalių narių centrinių bankų, ECB, EK, TVF ir

privačiojo sektoriaus finansų įstaigų bei akademinės visuomenės atstovai diskutavo aktualiais ES ekonominės raidos ir finansų sektoriaus reformų klausimais.

Artėjant euro įvedimui Lietuvoje, 2014 m. rugsėjo mėn. Lietuvos bankas organizavo aukšto lygio tarptautinę konferenciją „Euras Lietuvoje: viena rinka, viena valiuta, bendra ateitis“. Ta proga į Lietuvą pirmą kartą atvyko ECB Pirmininkas Marijus Dragis (Mario Draghi). Būsimai Lietuvos narystei euro zonoje pažymėti skirtos konferencijos metu aptarti gilėjančios ekonominės ir finansinės integracijos bei kiti su naryste euro zonoje susiję klausimai.

III. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

Misija, vertybės ir etika

Lietuvos banko misija – siekti darnios ir tvarios šalies ekonominės plėtros, įgyvendinant pinigų ir makroprudencinę politiką, puoselėjant šalies finansų sistemos patikimą ir efektyvų funkcionavimą.

Lietuvos banko vizija – pažangus, iniciatyvus ir atvirai veikiantis centrinis bankas, optimaliais ištekliais kuriantis kuo didesnę naudą visuomenei.

Kasdienėje veikloje Lietuvos bankas vadovaujasi šiomis institucinėmis vertybėmis:

Ištikimybė visuomenės interesams: kiekvienas sprendimas priimamas taip, kad geriausiai tarnautų visuomenės interesams.

Kompetencija ir kokybė: instituciniai sprendimai ir vertinimai grindžiami tarnautojų profesiniu išmanymu ir kokybišku darbu.

Veiklos skaidrumas: periodiškai teikiama objektyvi ir išsami informacija apie veiklą, paaiškinami ir pagrindžiami sprendimai bei jų motyvai.

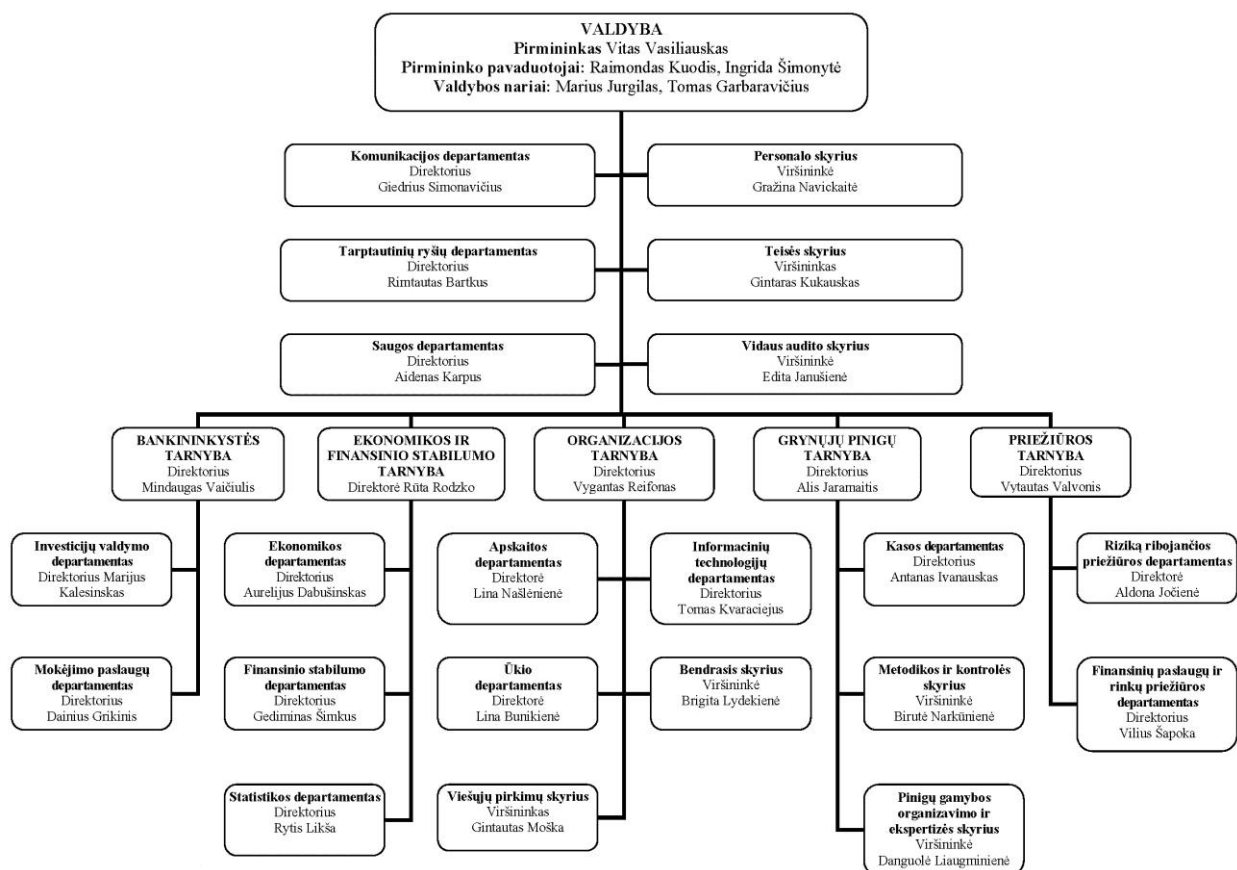
Etiką reglamentuoja Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas. Jame nustatyti elgesio principai ir profesinės etikos normos, užtikrinant griežtų profesinės etikos standartų laikymąsi. Viešųjų ir privačių interesų tinkamą atskyrimą reglamentuoja Viešųjų ir privačių interesų derinimo Lietuvos banke aprašas.

Personalas

2014 m. birželio 30 d. Lietuvos banke faktiškai dirbo 612 tarnautojų (iš jų 33 dirbo pagal terminuotas darbo sutartis)¹⁵. Per 2014 m. pirmąjį pusmetį tarnautojų skaičius padidėjo 3 proc. (dauguma priimtų naujų tarnautojų stiprina priežiūros, bankininkystės ir finansinio stabilumo funkcijų vykdymą), o darbuotojų kaitos intensyvumas sudarė 2,1 proc.

2014 m. pirmąjį ketvirtį Lietuvos banko tarnautojų veikla įvertinta pagal įdiegtą naują metodiką. Pagrindiniai jos vertinimo objektai – tikslai (kas pasiekta) ir elgsenos (kaip pasiekta). Tokia veiklos vertinimo metodika stiprina sąsają tarp individualios tarnautojų veiklos ir institucinių tikslų bei vertybių.

¹⁵ Į šį skaičių neįtraukta 14 tarnautojų, kuriems buvo suteiktos vaiko priežiūros arba nemokamos atostogos jų darbo ECB ar TVF laikotarpiu.

Lietuvos bankas

Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius

Tel. (8 5) 268 0029, faks. (8 5) 268 0038

El. p. info@lb.lt; <http://www.lb.lt>